Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

זשעלעבאָווער בולעטין

הרב דר העשיל קלעפפיש

דער באגינען פון אונזער פאלק, זיין געשיכטלאכער
אויפשטייג, זיין גערענגל און הערָאיזם, האבן אָנגעזומען
די פאָרם פון א רעליגיעזן קידוש-השם. ארויסריסן דאס
בלאט פון אונזער געשיכטע, באטייט- אויסערלאָזן יידישע
געשיכטע הי ' און פוסט.....

בונייטער בולעטין נומער 17

ארויסגעגעבן פון דער זשעלעכאווער משפחה צעשפרייט
איבער דער וועלט. דערשיינט זינט 1948 ווערט געדרוקט
אין 400 נומערן, פארשפרייט אין 16 לענדער...

רעדאקציע : לייבוש וויסלעדער שיקאגא

שאלעק אלטמאן פאנאמא

פארוואלטערן מכהלע פרובטענבערג ברוקלין

אינהאלט פון היינטיקן נומער

ביאגראפישע נאטיצן	זייט	1
הרב ד"ר העשיל קלעפפיש שאלעק	"	2
יחיאל לערער און א.וויסענבערג		12
זשיראדאוו (ביידע ארבייטן פון דר קלעפפיש)		21
העכסטער געריכט אין די שטאטן		29
דער פרינץ פון דער פיאנא,רובינשטיין		33
משה צדוק(אלוף,גענעראל) מרדכי איש טוב		37
משה צדוק יהודה בן שלום		43
מיין ברודער משה צדוק חנה בריינסקי,לערער		47
די וואך פון זיבן-פערל וויסענבערג,קאנאדא		51
שבטים-אריה ליפשיץ		55
רב זלמן קלעפפיש ז"ל ד"ר העשיל קלעפפיש		60
טראכטונגען אין דער הויך... שאלעק		68
דרייפוס געשיכטע		82
זיגמונט פרויד		86
אונזער בולעטין יהודה בן שלום		91
די רעכטערגערס אף דער רייזע...		144

און נאך..... משפחה-נייעס...

הרב דר׳ העשיל קלעפפיש

עטלאכע ביאגראפישע נאטיצן

אונזער חשובער מיטארבייטער, איז געבוירן אין יאר 1910 אין זשי־ראדאוו, פוילן. אין עלטער פון נין יאר, אוועקגעפארן לערנען אין ישיבות. צו צוועלף יאר, ארייננע־טראטן אין "בית מדרש לרבנים־תחכמוני" אין וואַרשע.

באקומען סמיכה אף רבנות פון שטודירט געשיכטע, פילאזאפיע אין הויכ־שולן אין פוילן און אין אנדערע איראפייאישע לענדער. מיטגעארבייט אין פוילן אין פארשידענע פעריאדישע אויסגאבן. געווען מיטרעדאקטאר פון "דאס ייִדישע טאגעבלאט" אין וואַרשע אין די יאַרן 1931־1939. רעדאקטאר פון דער ייִדיש־פוילישער שריפט "עכּא זשידאוסקיע" און זיך אויך באטיליקט אין דער "בית יעקב" שול־וועזן. האט פאר דער צווייטער וועלט־מלחמה געלעבט אין ארץ־ישראל און מיטגעארבייט אין "הצופה ההדש" און אין אנדערע שריפטן.

רעדאגירט אין פאריז די וואַכנצייטונג "די וואַך". אויפגענומען געווארן אלס רב פון דער פוילישער ארמיי אפן מערב־פראַנט. אין דעם ראנג פון מאיאר באגליט ער די ייִדישע זעלנער אין דער פוילישער ארמיי, אין פראנקרייך ענגלאנד און אנדערע לענדער.

געקומען דעם ספעציעלן מעדאל פון באפרייאונג פון דער בעל־גישער שטאט, גענט. באטיליקט זיך אין דער הילפס־ארבייט לטובת דער שארית־הפליטה. פון 1949 ביז 1958 לעקטאר פאר ייִדישער געשיכטע און ליטעראטור אין קאלעדזש פון גלאסגוי, סקאטלאנד. אויך געווען עטלאכע יאר גייסטיקער מנהיג און דירעקטאר פון דער שול, אין מאן־כעסטע, קאסטע ריקע..

הרב דר העשיל קלעפפיש

דר העשיל קלעפפיש געהער צו יענעם דור אינטעלעקטואלן וואס דאס שעפפערישע יידנטום האט ארויסגעגעבן אין מזרח איראפע וואס ווערט וואס אמאל וויניקער און האלט ביים פארשוואונדן אינגאנצן.

א שאד און א וויטיק. וויל עס זעט זיך ניט קיין שום סמנים,אז עס קומט א נייע געגנראציע וואס ווט אויספילן דעם ליידיקן פלאץ..

דער יידישער אינטעלעקטואל איז געווען א סינטעז,פון א טראדיציאנעל איינגעפונדעווטע יידיש לעבן פון דורות אונפון דער מערב אירא־פיאישע קולטור. ניט גרינג איז געווען צו שאפן אזא סינטעז.

רעליגיע איז געבויט אף עמאציע,גלויבן און מיסטיק.

די מערב איראפיאישע קולטור,פילאזאפיע,וויסנשאפט איז באזירט אף שכל,לאגיק,קאלטער חומרדיקער פארשטאנד א.א.וו.

אונזערע גייסטער האבן פון שטענדיק אן געהאט די דאזיקע פראבלעם. שטענדיק,וען אויסערלאכע גייסטיקע שטראמען האבן געדראט דעם בנין פון אונזער טראדיציאנעלן יידנטום־זיינען אויפגעשטאנען יידישע דענקער און האבן געשאפן א מין סינטעז פון אט די ביידע קעגנזעצ־לאכע וועלטן פון געדאנק,כדי ניט צו פארלירן אונזער גייסטיקן בנין. אזוי האט פאסירט גאר אמאל אין גריכנלאנד ,וען דער דרוק פון דרויסן האט באדראט אונזער טראדיציאנעל לעבן און רעליגיע, איז דאן געקומען אזא דענקער ווי פילאן פון אלעקסאנדריע,אין ערשטן יארהונדערט און זיך געווערט קעגן דער דרויסנדיקער געפאר.

****

ער איז געשטאנען אונטער דעם איינפלוס פון פלאטא אין זיינע אנשויאונגען וועגן דער־אידיין־וועלט. פילאן האט זיך באמיט צו דערקלערן דאס יידנטום און איבערהויפט,דעם תנ"ך,די מצוות התורה, אין גייסט פון פילאזאפישע שיטות. ער האט אסך זאכן סיפורים פון תנ"ך דעדקלערט אלעגאריש... פילאן אליין ווי מיר ווייסן איז געווען טיפ רעליגיעז. אין זיין פעטערדיקע צייטן,אין מיטלאלטער,האבן מיר אזא ריזן־דענקער,אשר ער גרעסטער יידישער גייסט פון אלע צייטן, וואס האט זיך פארמאסטן צו דערקלערן אונזער גייסטיקן רעליגיעזן

אוצר מיטן ריינעם שכל, ריינער פארשטאנד. בלויז אזא ריזן־גייסט האט זיך געקאנט פארמעסטן צו דערקלערן דעם וועלט־באשאף מיטן ריינעם פארשטאנד. דער "מורה נבוכים" ספעציעל, יענער טייל וואו עס ריידט זיך וועגן וועלט־באשאף, איז איינער פון די רייצנדסטע קאפיטלען פון מענטשלאכן געדאנק וואס ס'איז מיר אויסגעקומען צו שטודירן..

אן ענלאכעס האב איך געפילט ווען איך האב אמאל שטודירט דעם רע־ליגיעזן דענקער, קאטוילישער פילאזאף, דער היליקער אויגוסטין.

דער יידישער דענקער פון אלע צייטן האט געהאט פאר זיך די הערקולישע אויפגאבע צו שאפן א סינטעז פון טיפן גלויבן, וואס איז באזירט הויפטזעכלאך אף עמאציע און פילאזאפיע וואס איז געבויט אפן פארשטאנד...שכל.

****

רמב׳ם אדער מאימאנידעס...

****

דער יידישער אינטעלעקטואל אין מזרח אייראפע האט באדארפט פאר־זעצן דעם קאפיטל וואס עס האבן פאר אים אויסגעטראטן, צוגעגרייט די אויבנדערמאנטע דענקער און אלע וואס זיינען געקומען נאך זיי.

אונזער חשובער הרב ד"ר העשיל קלעפפיש געהער, אן שום צווייפל, צו יענע וויכטיקע אינטעלעקטואלן אין מזרח אייראפע וואס האבן ווייטער געשפינען דעם גאלדענעם פאדים פון אויזער טויזנטיעריקער ירושה, באטש אליין, קינדער פון דער מערב אייראפייאישער קולטור וואס איז געווארן אן אינטעגראלער טייל פון זייער גייסטיק לעבן..

ד"ר העשיל קלעפפיש איז פארווארצלט און פאראנקערט אין דער יידישער טראדיציע, קולטור און צו דער זעלבער צייט פילט זיך פריי און אן אייגענער אין דער מערב אייראפייאישער קולטור און גייסטיקע שאפונ־גען. פילאן און פלאטא, רמב׳ם און אריסטאטלס, סעדיהו הגאון און טאמאס אקווינוס..יא, מיט אלעמען איז ער פריי און לעבט מיט זייערע שאפונגען וואס האבן בארייכערט דעם מענטשלאכן גייסט...

****

באטש, ער, פונקט ווי חיים גרינבערג ז"ל גלויבט און איז איבער־צייגט " אז די אור־קרעפטן פון יידישן פאלק, זיינען ראנגלעניש

מיט זיך אליין, מיט דעם דעספּאָטיזם פון דער נאַטור, מיט די סביבות פון די אומות העולם, האָבן זיך אויסגעוויילט רעליגיעזע קאַנאַלן, רעליגיעזע וואַפן, און רעליגיעזע פּאַרמען"...

דערפאר גלויבט טאַקע דר קלעפּפּיש, אז רעליגיע מוז שפּילן א זייער גרויסע ראָלע אין דער דערציונג פון דעם יונגען דור. האָט ער אינספּירירט, געשאפן א גרופּע דאוונער און גרעד פון די גאָר יונגע, היגע געבוירענע, וואָס דאוונען יעדן פרייטיק, שבת און ימים טובים.. סאיז דער בעסטער אופן איינצופלאַנצן ליבע און פּאַרשטענדערניש פאר אונזער ירושה פון דורות. *****

דר קלעפּפּיש איז אן ערודיט מיט א פענאָמינאלן זכרון. געהאט א פאל וען איך האָב שטודירט דר דוראנטס "געשיכטע פון ציוויליזאציע" און דער נאָמען פון דעם באריטן געניראל בעליסאריע האָט מיך פאריגטריגירט. א מיליטערמאן און פילאָזאף. האָב איך דערמאָנט זיין נאָמען פאר אונזער חשובן פריינט און מיטאָמאָל, האָט ער מיר (וואָס האָב אָט ערשט געלייענט וועגן אים) געגעבן זיין גאנצע געשיכטע און לעבנס פילאָזאפיע, פונקט וי ער האָט אים אָט ערשט געלייענט און שטודירט. דער זכרון, ערודיציע העלפט אים אין פּאַרמירן זיין איינגענעם צוגאנג צו זאכן, געשיענישן. ****

וועגן רמבם זיינען שוין געשריבן געוואָרן גענוג ביכער. דער ריזן־גייסט האָט אינספּירירט גענוג שרייבער, דענקער צו פרובירן אים פארשטיין און אויסטייטשן. אגב, האָט דר קלעפּפּיש, מיט יאָרן צוריק אַרויסגעגעבן א בוך וועגן רמבם אף פוילישׁ. האָב איך אים געבעטן אָנשרייבן אן ארטיקל וועגן רמבם פאר אונזער שריפט. און אין א קליינעם ארטיקל האָט ער באַווייזן צו קאָנדענסירן די גאנצע פילאָזאפיע, גרויסקייט פון רמבם. קלאָר, אן שום פארפלאכונג וי עס וועלט, אפטמאל געטאָן אין א צייטונגס־ארטיקל, האָט ער באַווייזן צו פארטייטשן, דערקלערן די גרויסקייט פון דעם גאון רמבם.

מאנבעסמאל, דערקלערט דר קלעפּפּיש עטלאכע מאל דאָס זעלבן ענין. כדי צו זיין זיכער, אז דער לייענער וועט צוהערער פארשטיט

****

דעם פארפלאָנטערטן ענין. אָבער,דאָס איז ניט קיין איבערחזרונג,וואָס פארפלאכט,נאָר יעדעס מאָל אף אנדער,באזונדער אופן,מיט אן אייגענער שפראך און אופן וועלט דערקלערט דער שוערער ענין כדי צו מאכן קלאָר אפילו פאר יענע וואָס האָבן קיינמאָל ניט געהערט וועגן באשטימטן פערזאָן אָדער פילאָזאָפיע. עס איז אין דעם,דער כוח פון לערער און דערקלערער...

****

אין קאָסטע ריקע דערציילן מיר אָנגעזעענע יידן,תלמידים זיינע,אז אין מאָל האָט ער וועגן א קליין קארטל(א קארטל בלויז) פון דר׳ וויצמאן צו דר׳ הערצל,געריידט א שעה און א האלב..און אלע זענען גענוען וי צוגעשמידט און געהערט מיט א פארכאפטן אָטעם..

דר׳ קלעפפיש שרייבט זייער זעלטן אויף זיינע רעדעס. זיי וועלן בייַ אים אימפראָוויזירט אף א וואונדערבארן אופן. ניין,ער איז ניט קיין אָראטאָר אין גענויגלאכן זינען. אָבער,זיין וואָרט איז וואָגיק און שעפפערש, ניט פאראן קיין איבעריק זייטיק וואָרט וואָס זאָל באבלימלן זיין געדאנק. דער געדאנק אליין איז וויכטיק. צי דאָס איז וועגן יידיש לעבן,א בוך פון דער וועלט-ליטעראטור אָדער וועגן יידישן גורל-שטענדיק וועט ער געפונען דאָס פאסיק וואָרט,אדיעקטיוו וואָס גיט צו קאָליר און פרישקייט...

*****

גענוג איז געשריבן געוואָרן וועגן :רמב״ם,חסידות א א...

אָבער זיינע ארטיקלן וועגן די אויבנדערמאָנטע ענינים זיינען פערל און מוסטערן פון פארטייטשן אויסטייטשן גרויסע געשיענישן אין דעם יידישן לעבן. וויידער וועלן אויפגעלעבט גאנצע עפאָכעס אין דעם לעבן פון אונזער פאָלק וואָס האָבן איבערגעלאָזט טיפע דויערנדע איינפלוסן וואָס וועלן לעבן אייביק,אזוי לאנג וי עס וועט זיין א יידיש פאָלק...

און אינטערסאנט,חסידות גרעניצט זיך אָפטמאָל וי אויך דער באשעפער רב ישראל בעל שם טוב,מיט מיסטיציזם...עפעס לעגענדאריש. און דער סטיל פון דער עסיי זיינער,איז אויך געשריבן אין דער זעלבער פאָרם,צוגעבן דעם ארמאט פון דעם רייצנדן ענין חסידות... און דר׳ קלעפפיש הויבט אן זיין וואונדערבארער עסיי --אמאָל איז

גאווען...א מעשה,לעגענדע פון אמאל...וואס איז ארין אין דעם ארץ נשמה פון אונזער פאלק,ניט בלויז פון דעם הארפאשנעם,פשוטן בעל עגלה,אנטרייבער,וואס זאגט תפילה צו גאט בשעת ער שמירט די רעדער מיט זשעגאכץ...נאר אויך פון דעם געלערנטן,בעל תורה..וי ער באוויזט וי די גאר גרויסע געלערנטע האבן געהאט גרויס רעספעקט,דרך ארץ פאר יענעם האלב-לעגענדארישן פירער וואס האט געפריידיקט,אז הארץ איז וויכטיקער וי תורה לערנען... און דער עסי וועגן חסידות איז שפעטער ארויסגעגעבן געווארן אלס א באזונדער בוך פון "דישן וועלט קאנגרעס" אין ארגענטינע.. אויך די פיל בריוו וואס איך האב דערהאלטן פון לייענער זשעלעכאווער און ניט זשעל. באווייזן וי די ארבייטן פון אונזער חשובן ד"ר קלעפפיש וועלן אפגעשאצט...און גראד פון אינטעליגענטע לייענער וועמען די ענינים וועגן וועלכער אונזער פריינט שרייבט זיינען ניט פרעמד.

****

שרייבן וועגן נייע אומבאקאנטע זאכן איז אין זאך. שרייבן וועגן ענינים וועגן וועלכע עס איז שוין געשריבן געווארן א וועלט,און דאך זאגן אן אייגן ווארט,אן אייגענער אויסטייטש-דאס איז וויכטיק.

ד"ר קלעפפיש איז א וואונדערבארער ערודיט. געהערט זיינע לעקציעס אין דעם היגן אוניווערזיטעט וועגן דער העברייאישער שפראך אין פארלויף פון דורות,שפעטער זיין עסי אין אונזער שריפט,וועגן דעם באטייט,בייטראג פון דער העברייאישער שפראך צו דער וועלט-קולטור,דער בייטראג,ידישער צו דער שפאנישער קולטור און די גרויסע גייסטער פון מיטלאלטער וואס האבן באריכטערט דער דעמאלסטיקער וועלט קולטור - און בין געווען איבערראשט פון דער געוואלטיקער ערודיציע,געדעכעניש און פארשטענדערניש וועגן אזא פארצווייגטן ענין...

מיט א רואיקייט,אן א נאטיץ האט ער העכער א שעה און א האלב געריידט וועגן הונדערטער געשיענישן,נעמען,דאטומס,אז איך בין ממש געווען נשתומם. און ניט בלויז איך נאר אויך א פרוי,איינע פון די גאר גרויסע אינטעלעקטואלן דא אין פאנאמא,א מיטגליד פון דער

„אונעסקא״האט שפעטער,נאך דער לעקציע אויפגעדריקט איר געוואלטיקע באגייסטערונג פאר דער ערודיציע און געדענקניש זינען. זי,אן עקס־פערטן אפן געביט פון שפאנישער ליטעראטור קולטור "האט פשוט ניט געהאט קיין ווערטער פאר דער לעקציע און פאר דעם חשובן לעקטאר...

****

זינע ארבייטן ווען ״דישן לעבן אין פוילן ,ווייזנדיק וי די צווי שטראמען פון גייסטיקן לעבן אין א כסדרדיקן צונויפוואקס,אדער זיך דורכגעפלאכטן איינס דעם צווייטן,עמציע און שכל גלויבן און פאר־שטאנד,פרומקייט און רעגעסאנס חסידות און השכלה "וי די צווי קעגן־געזעצלאכע שטראמען פון ״דישן געדאנק האבן זיך אפטמאל געבריידערט און געהאלפן צוזאמען שאפן דעם היכל פון ״דישע גייסטיקייט "־ זינען געווען א שטיק גייסטיקייט אין זיך אליין. פארשטיין און דער־קלערן אף אזא פיינעם קלאנן אופן א שטיק ״דיש לעבן,א גאנץ קאפיטל ״דיש שאפן אין פארלויף פון געגראציעס "איז א מיסטערווערק פון העכסטן גראד. ספעציעל,וי געזאגט,זיין סטיל,וואריאר,וייך סאמעטע־נער ווי גלעט אפטמאל און וואריאט דאס געמיט...

דר העשיל קלעפפיש איז איינער פון א דור ווי פארגיט. און עס ווערט,באמת אומעטיק צו זעען וי דער פלאץ ווערט ליידיק און ניט פאראן,ניין,עס זעט זיך ניט אפילו די סמנים פון א נייעם אינטעלעק־טועלן דור ווי קומט אויף,און ווער אפשר אויספילן דעם חלל...

ווען זינע געזעלשאפטלאכע טעטיקייטן ווי מען באדארפט שרייבן און שרייבן. מיר ווילן דאס טאן בקרוב. דא בלויז עטלאכע געדאנקען זינע ווען אונזער לשון און אונזער לעבן דא אין די חפוצות,וי דר ראוידאוויטש פלעגט רופן די גלות לענדער...

"דער ציוניזם טאר ניט מפקיר זיין די מערהייט פון דעם ניט־אויסלייזבארן ״דנטום לטובת א מינאריטעט ״דן ווילן קריגן זייער תקנה אין ארץ־ישראל. מען טאר ניט אנהאלטן די נייטראליטעט לגבי די חפוצות ווי ווילן עקזיסטירן אסך אסך יארן..."

עס מוז זיין א שותפות פון ביידע,א שפפערישע און דויערנדע...

****

אויך וועגן דער ייִדישער שפראך, די שפראך פון די מערסטע מזרח-אייראפּייִשע לענדער טויזנט יאָר "שרייבט אונזער חשובער דר׳ קלעפפיש --- דורך דורות לאנג האָט ייִדיש איינגעזאפט אין זיך ייִדיש שטייגער לעבן און ייִדיש געמיט : חלומות פון דורות און האָפענונגען פון דורות, ליידן און פריידן זינען געשפונען און געשנירלט געוואָרן אין ייִדיש. און די וואָס שאצן נישט אָפּ דעם כוח פון א פאָלקס לשון איינעם אָפּווערקאמף קעגן די אויסערלאכע באדראָענדע קולטורן און דער מי אויפצוהיטן די פאָלקס נשמה עפענען בריט די טויערן פאר די צעשטע-רענדע וויינטן פון אסימילאציע.---

וי גרויסגט בייַם אָנהויב, הרב דר׳ העשיל קלעפפיש געהער צו א דור ייִדישע אינטעלעקטואלן וואָס דאָס איראָפּייִשע ייִדנטום האָט אַרויסגע-געבן אין פארלויף פון דער עפּאָכע פארן חורבן. אן אינטעלעקט וואָס איז געווען פארוואָרצלט אין ייִדישן גייסט און אין דעם מערב איראָ-פּייִשן לעבן פון פילזייטיקן שאפן. דר׳ העשיל קלעפפיש איז געווען און פארבליבן א דירעקטער אנטיילנעמער אין דער ייִדישער ליטעראטור פאר יאָרן. אליין געשריבן הונדערטער אָפהאנדלונגען וועגן וועלט-ליטעראטור און ייִדישע שאפונגען אפן ריין וועלטלאכן געביט.

****

א נאָענטער חבר און פריינט פון אונזער יונג-אומגעקומענעם פּאָעט יחיאל לערער און א שטוב אריינגייער, און תלמיד פון אונזער קלאסי-קער א.מ. וויסענבערג. געשריבן אין טעגלאכע צייטונגען, אין זשור-נאלן, ייִדישע, העברייִאישע, פוילישע און שפאנישע איבער פארשידענע קולטור פראָבלעמען וי אויך וועגן ליטעראריש טעמעס. און אלץ מיט וויסן און פיינעם געשמאק, פארשטענדערניש... די מלחמה האָט בייַ אים, פונקט בייַ פיל אנדערע אינטעלעקטואלן, שרייבער, געלערנטע, אָפּגעטוים דעם חשק מער צו שרייבן...פאר וועמען ? אונזערע ליענער האָט דער מערדער פארטיליקט, קיין פוילישע ייִדנטום איז שוין מער נישט דאָ...צו וואָזשע שרייבן ? אָבער, בייסלעכווייז וועלט דער אָפּטוי-געפּיל שוואכער און א מער געזונטער וויל וויטער אָנצוגיין באזיגט די פעסימיסטישע געדאנקען. כאָטש א שטילער, וי איך וואָלט דאָס

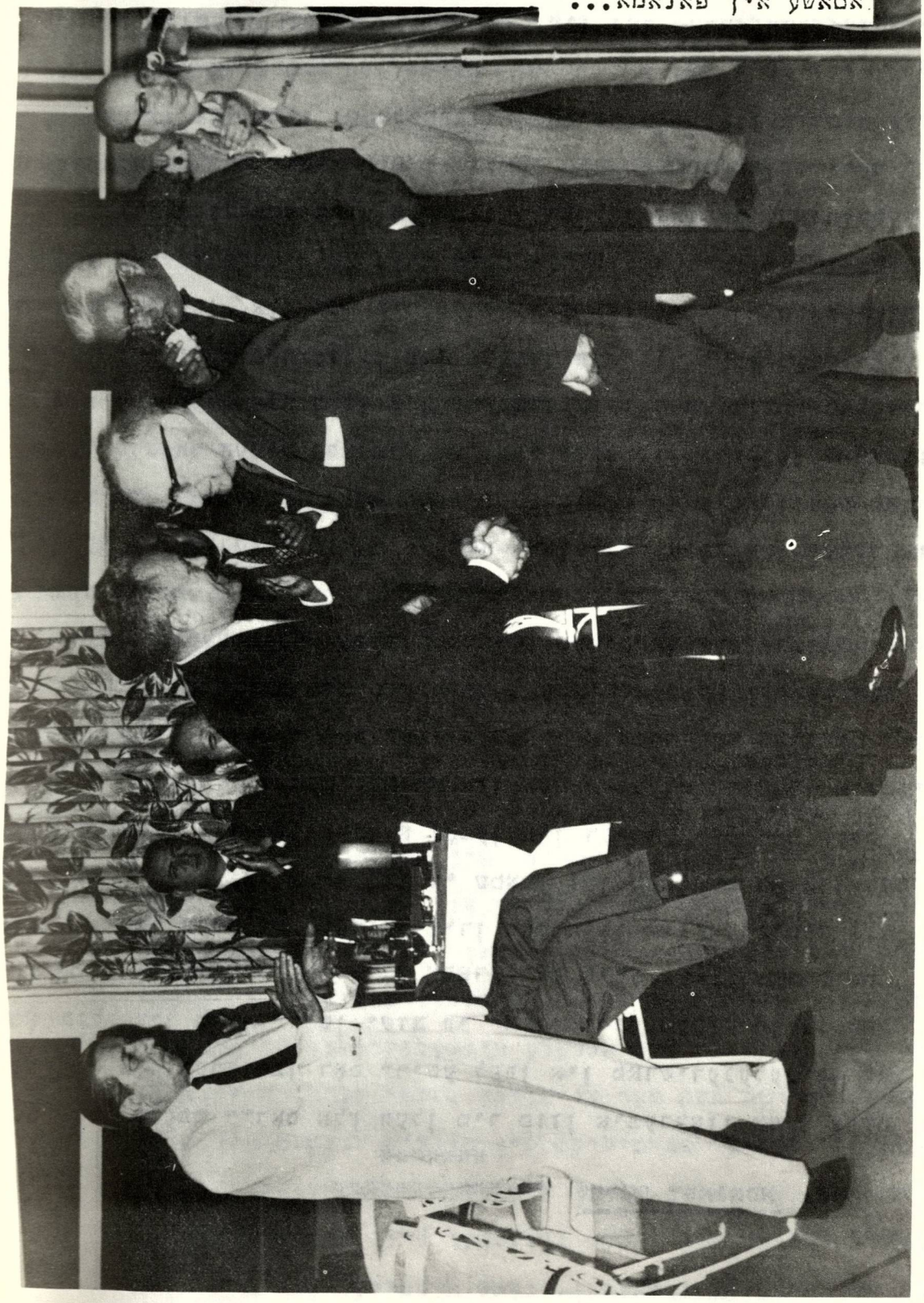
גערופן "אינטעלעקטועלער פעסימיזם"...איז נאך פאראן, וואס מערקט זיך פון צייט צו צייט. *****

עס איז פאר אונז זשעלעכאווער אן אמתער כבוד און א זכות צו האבן אזא פערזיינלאכקייט אלס א נאנטער מיטארבייטער אין אונזער שריפט. די צענדליקע בריוו וואס מיר דערהאלטן נאך יעדן ארטיקל זיינעם, באווייזן וויי טיף ער ווערט אפגעשאצט פון דעם אינטעליגענטן לייענראונזערן. און פאר מיר, פערזיינלאך, איז זיין פריינטשאפט אן אמתער גייסטיקער פארגעניגן און א כבוד וואס איך האלט דאס זייער און זייער טייער. מיר האפן און וואונטשן אונזער חשובן פריינט און לערער הרב ד"ר העשיל קלעפפיש אסך, אסך יארן פון גייסטיקן שאפן און וויטער זיין דער לערער פון דערוואקסענע פונקט ווי ער איז דאס פאר קינדער אין פארלויף פון די לעצטע יארן..זיי געשטארקט טייערער און ליבער פריינט... *******

וועגן ד"ר קלעפפישס געזעלשאפטלאכע טעטיקייטן זיין אנטייל אין דער אינוואזיע פון היטלערס אייראפע, דאס טרייסט וואוירט וואס ער האט געבראכט צו טויזנטער וואס האבן געשמאכט אונטער דער ערשאפט פון נאצי דייטשלאנד, זיין טעטיקייט דא אין דעם "אלבערט איינשטיין אינסטיטוט" וואס האט זיך דערוואוירבן א נאמען אין דער אקאדעמישער וועלט, ניט בלויז דא נאר אויך אין די שטאטן, זיין טעטיקייט דא אין דער אקאדעמישער וועלט, צו ראטעווען יידן דעם היגן אונ'ווערזיטעט און אים אויפקשטעלן אף א הויכן, אקאדעמישן ניוא..זיינע טעטיקייטן דא, בכלל אין היגן "דישן ישוב ווי אויך זיינע טעטיקייטן צו פאר שענערן און דערהויבן דאס "דישע לעבן אין פארשידענעלענדער וואו ער האט געלעבט --דאס אלץ וועלן מיר מוזן איבערלאזן אף א צוויט מאל...

שאלעק "פאנאמא ********** *******

נאָך א מייסטערהאפטער רייד פון ד"ר העשיל קלעפפיש אין יום־עצמאות, ווערט הארציק באגריסט פון אלעקסאנדער צור־ישראל אטאשע אין פאנאמא...

****

דר' העשיל קלעפפיש -דער ספעציאליסט פאר וועלט-ליטעראטור, ער איז גאר געווען א נאוינע מיט זיינע פין-סטיליזירטע, פיקאנט אנציענדע קריטישע איבערבליקן און חמציתדיקע נייעסן פון דער גרויסער ליטעראריש־ער וועלט. זיין שרייבן איז שוין געווען א היפשע קאנצעסיע דעם מאדערניזם. „יש חכמה בגוים תאמין" (זאגט מען, אז סאיז פאראן חכמה בייַ די גויים -גלויב !)אזוי לערנט נאך דער תלמוד. מילא, בייַ גויאישע שרייבער איז געניג צו זובן א קאפיטשקע חכמה.

דאקעגן אין א ייִדיש ליטעראריש־ער שאפונג זוכט מען „תורה" דאס מיינט, דעם מוסר השכל, ניט סתם שפיל, נאר ערנסטקייט און תכלית : ניט צייט-פארטרייב, נאר א מוסטער בילד פון שיינע מידות און מעשים-טובים.

דערפאר, אז א ייִדיש וועלטלאכער שרייבער באווייזט א סענטימענט אדער לאזט הערן א קאמפלימענט פאר תורה און פרומקייט -איז דאס וויכטיק צו וויציק.

****

ווען אבער, עס גלינגט אויפצוכאפן בייַ א גויאישן וועלט-שרייבער א „ייִדישן מאטיוו" איז דאס גרילאך א חידוש.

און אף אויסצוגעפינען אזעלכע חידושים איז דער קלעפפיש געווען א מאדים. זיין קלאר געשניצטער סטיל, קאליר־פולע שפראך, לאגישע ארגומענטאציע און טראדיציאנעל ייִדישער בליק, דערצו די אקטועלע, פריש צאפלדיקע טעמעס זיינע --האבן אים אפט געהאלטן אויבן-אן אין דער ארטאדאקסישער צייטונג.

אין סך-הכל, דאס „טאגבלאט" איז געווען א פרומע צייטונג מיט אן אייגענעם פרצוף...

(ייִדישע פרעסע אין וואַרשע - משה פראגער)

****

די אויבנדערמאנטע ציטאטן זיינען ארויסגענומען פון בוך : די ייִדישע פרעסע אין וואַרשע, צווייטער באנד...

****

****

****

יחיאל לערער אַלס יונג יינגל

איטשע מאיר וויסענבערג

און

יחיאל לערער

פון דר העשיל קלעפפיש

דער מהלך פון צייט איז ניט בכוח אָפצואוישן די געשטאלטן פון א.מ.וויסענבערג און יחיאל לערער אין מין זכרון. זיי האָבן זיך טיף איינגעגראָבן אין מין געמיט און בייגעשטייערט אויסצופאָרמירן מין

גייסטיקע וועלט. אין די דאָזיקע שורות וויל איך אָנצייכענען בלויז איניקע עפיזאָדן פון יענער תקופה,אין וועלכע איך האָב זיך געפונען נאָענט צו אָט די צוויי מייסטערס פון דער ידישער ליטעראטור, וואָס זיינען געווען פארבונדן מיט זשעלעכאָוו. ***

וויסענבערגן האָב איך באקענט אין די צוואנציקער יאָרן. איך בין דאן געווען א גאָר יונגער בחור,וואָס האָט אָנגעהויבן שטעלן זיינע טריט אין דער ידישער גייסטיקייט.די געשטאלט פון וויסענבערגן האָט מיך צוגעצויגן,צוליב זיין אויסערגעוויינלאכן מוט און רירנדיקער ערלאכקייט צו זיך אליין. ****

וויסענבערג האָט אין יענע יאָרן ארויסגעגעבן אין וואַרשע, זיין זשורנאל"אונזער האָפענונג". ער האָט זיך געשטעלט אייגער אליין,אָן געוונדט מאטעריעלע מיטלן,אָן אָנשפאר אין דער געזעלשאפט,קעגן די הערשנדע שטראָמען אין דער ידישער ליטעראטור קעגן אירע דאָגינירנדע פערזיינלאכקייטן,קעגן דער אינפלוסרייכער פרעסע, קעגן דער אָנגענומענער אָרטאָגראפיע אין ידיש.

מיך האָט געצויגן צו דערקענען פון דער נאָנט אַז דאָס מענטש פון אומגעוויינלאכן מוט און זעלטענער אויפריכטיקייט.איך האָב זיך אראָפגעלאָזט אין א ווינטערדיקן פרימאָרגן אף דער עלעקטראלנער גאס וואו ער האָט געוואוינט און וואו עס קאָט זיך געפונען אויך די רעדאקציע פון זיין זשורנאל. *****

מיר האָבן זיך אויסגעזעצט אין א געמיטלעכן צימער. עס שניידן זיך איצט פאר מיר אוים די שארפע שטריכן פון זיין דאר,בייערדיק גלעל פנים.זיינע פארזשמורעטע אויגן האָבן אף מיר געקוקט מיט א בליק,וואָס איז געקומען,דוכט זיך,פון ערגיץ ווייט... ער האָט געריידט מיט א האלב הייזעריקער שטים וואָס האָט בייגעטראָגן, אז זיינע ווערטער זאָלן אריינדרינגען טיף אין צוהערער.

בעת ינער ערשטער באגעגעניש האָט ער גלייך אויפגעוויקלט די פראגע פון געוויסן,וועגן דעם חוב וואָס ליגט אפן מענטש,בפרט אפן קינסטלער צו בלייבן ערלאך צו זיך אליין און צו זיינע איבערצייגונגען. ווייסענבערג האָט נית באנוצט קיין טערמינאלאגיע פון דער ישיבה,צו וועלכע איך בין דאן געווען צוגעוואוינט. איך בין דאן נאָר וואָס געהאט ארויסגעגאנגען פון דער מוסר־ישיבה,און דער ספר "מסילת־ישרים" איז נאָך אלץ געווען מיין באליבט ספר. וועו איך האָב מיך צוגעהערט צו ווייסענבערגס רייד וועגן דעם חוב וואָס דער מענטש האָט צו דערפילן אין זיין לעבן,האָט זיך מיר אויסגעוויזן,אז דאָס חזרט ער איבער,אומבאוואוסטזיניק,פראזן פון דעם מוסר ספר.

פון צייט צו צייט,האָט ער געווארפן זיין בליק אף די דינע העפטלאך פון "אונזער האָפענונג" וואָס זיינען גלעגן אפן טיש. ער האָט זיך פאנאנדער געריידט וועגן דער ראָל,וואָס זיין זשורנאל דערפילט אין דער ידישער גאס. לויט זיין מיינונג,איז דאָס געווען א טריבונע וואו עס וועלן פארטיידיקט די הילליקייטן פון ידישן וואָרט. א טריבונע,וואָס פראָטעסטירט קעגן דער פארשוכונג פון גייסט,פון קונסט און פון וואָרט.דאָרט וואו עס געוואלטיקט דער שאבלאן,אנגענומענער נוסח,האָט מיין זשורנאל די אויפגאבע אויפצורודערן און

דערשיטערן דאָס פארדרימעלטע געוויסן —האָט ער צוגעגעבן.

איך מוז מודה זײן, אז אפילו דאָן בין איך נישט געווען איבערצײגט, אז ו. זאָל האָבן געווען גערעכט אין זײנע פֿאַרוואורפן קעגן די פיר־נדע שרײבער און זײנע טענות קעגן דער "דישער ליטעראטור אין דער נאָך־פרץ פעריאָדע. אָבער איך בין געווען באצוינגען פון אום־געהויערן כוח פון אָט דעם יחיד צו שטיין אליין קעגן א כלל.

דאָס איז געווען די צײט ווען אין דער "דישער יוגנט אין פוילן, זײנען אויפגעאנגען גרויסע און געוואגטע אידיען. מיר, די יוגנט־לאכע האָבן זיך געבונטעוועט קעגן אָנגענומענע אמתן און קעגן אָנ־גענומענע לעבנספֿארמען. מיר האָבן ליידנשאפטלאך געזוכט אן אָנשפאר און בײשפיל אין די, ווָאס האָבן באווײזן צו שעפן באהאלטענע כוחות פון שטארקן גלויבן אין זײער מיסיע. ***

איך האָב נאָך אָפטמאָל באזוכט ו. אין ענער ווָאוינונג, שפעטער, פלעג איך קומען אין זײן דירה אף דזשעלנא גאס. איינמאָל, געדענק איך, איז דאָרט געווען דער קינסטלער, מאניע קאַץ, ווָעלכער איז פארבײ־געפֿאָרן ווארשע. די טעמע האָט זיך פאָנאנדערגעוויקלט, איז געווען — עכטע קונסט ווָאס פליסט ארויס פון די קוואלן פון געפיל אין קעגן־זאַץ צו געפעלטשטע קונסט, ווָאס פארקויפט זיך מיטן צווק געפעלן צו ווערן דעם פובליקום. *****

אן אנדערש מאָל, איז דאָרט פֿאַרגעקומען א צונויפטרעף, ווָאס אין אים האָבן זיך באטיליקט די שרײבער: אָלעי, איצט אין ישראל, אייבעשיץ —דער איבערזעצער פון ניטשע אף "דיש —אומגעקומען אין די יאָרן פון נאצי־שוידער. מיר האָבן דיסקוטירט איבער די מאָדערנע שטרעמונגען אין דער אייראָפּעאישער ליטעראטור און פילאָזאָפיע. מיט זײן ווָאונדער־לאך שארפע אינטואיציע, האָט ווייסנבערג געגרָאָבן טיפֿער אין די ווערן און אומווערן פון מענטשלאכן געדאנק. ער איז שוין דאָן געווען קראנק, און דאָס ווָאס ער האָט דאָן געזאָגט האָט געקלונגען ווי א צוואה:

" איך האָב גאָר נישט מיט ווָאס צו באלוינען מײנע אנהענגער און פרײנט, אָבער, דער ווָאס גלויבט אין דער ערנסטקייט פון

זיין ציל, דערוואַרט ניט קיין באלוינונג. דער דערפילטער פליכט גיט די באפרידיקונג פאר דער נשמה. דער דערפילטער פליכט איז העכער פון אלץ"....

איך געדענק ניט, אז איך זאל האָבן געהערט וויסענבערגן, וען עס איז ציטירן א מאמר חזל, אָבער בעת יענעם צוזאמענטרעף, האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אז דאָס גיט ער פאקטיש, א קינסטלעריש פארטיטש צו די ווערטער פון חנא בן עזי פון פרקי אבות "שכר מצוה מצוה"... די באלוינונג פאר דער אָפגעטוענער מצוה איז, די אָפגעטוענע מצוה אליין. און דאָס לעצטע מאל וואָס איך האָב געוואָרפן א בליק אפן גרויסן ייִדישן שרייבער איז געווען, וען מיר האָבן אָפגעגעבן דעם לעצטן כבוד זיין טויטן גוף אין וואַרשאַווער ליטעראטן-פארין...

צו יחיאל לערערן האָט מיך געצויגן זיין לויטערקייט, די בלויקייט פון זיינע אויג, די ליכטיקייט פון זיין געשטאלט, די גוט-מוטיקייט פון זיין כאראקטער, און בעיקר, דער טאלאנט אויפצוהויבן זיך איבער דער ווירקלאכקייט. עס האָט זיך צוויישן אונז אנטוויקלט א נאָנטע און הארציקע פריינטשאפט און מיר פלעגן זיך טרעפן כאָטש איין מאל א וואָך. וועגן וואָס מיר פלעגן רייַדן ? מיר פלעגן שמועסן וועגן תהילים-געזאנגען די צייט, וען ער האָט דאן געשריבן זיינע "תהילים-געזאנגען".

ער פלעגט דווקא וועלן, אז מיר זאָלן צוזאמען לערנען די קאפיטלן פון תהילים, און, אז איך זאָל אים דערקלערן, וואָס דער אָדער יענער מפרש רדק אָדער מלבים האָבן צו זאָגן וועגן דעם אָדער יענעם פסוק. צו געוויסע קאפיטלן איז ער ניט געווען מיד זיך אומצוקערן כסדר און וויידער אמאל. דאָס צעברעכענע געמיט פון דיכטער פון תהילים, די בענקעניש צו גאָט, דער דיאלאג מיט גאָט, דאָס זוכן גאָט און די פרייד פון געפונען אים, האָבן יחיאלן צונויפגעהאָפטן מיטן נעים זמירות ישראל, דוד בן ישי.

יחיאל האָט דאן געלעבט אין גרויס אָרימקײט.געוואוינט אין אן ענג צימערל אף באָניפראטן־גאס אָדער סאפיעזשינסקא.נית אלע מאָל איז געווען ארבײט אין קירזשנערי אָדער היטל־מאכער פאכן ־וואָס ער האָט זיך געלערנט.אָבער,לערע,האָט זיך געקאָנט אויפהויבן איבער זײן דחקות און נויט.די העלקײט פון זײן פנים האָט ווי פארדעקט די לאטעס פון זײנע מלבושים,און זי האָבן זיך,בכלל,נית אָנגעזעהן... ער האָט געלעבט און געאָטעמט אין זײן אינערלאכער וועלט,העכער פון דער רעאלקײט,און באוויזן מיטצוהויבן אויך די,וואָס האָבן זיך געפונען מיט אים.

******

אין דער תקופה ,וואָס ער האָט געשריבן זײן פאָעמע־שאול און דוד־ פלעגט ער,געדענק איך,קומען צו מיר יעדן פרײטיק פאר מיטאָג.ער פלעגט מיר פארלייענען זײנע אָנגעשריבענע קאפיטלן און האָט גע־ וואָלט וויסן,וויפיל ווירקלאכקײט,וויפיל דיכטונג איז פאראן אין זײער אינטרעסאנטער פון די חנכישע געשטאלטן.ער האָט געוואָלט וויסן וואָס דער תלמוד אָדער מדרש האָבן צו דערציילן וועגן דער רעט־ זעלהאפטע און מיט שלייער באצויגענע באציונגען צווישן שאול און דודן,וועגן די שארפע כאראקטער אונטערשיידן צווישן בײדע,וועגן דעם האס און ליבע וואָס האָבן געקאָכט און געזידט אין בײדע.בעת יענע געשפרעכן האָב איך געהאט דעם איינדרוק,אז יחיאל לערער לעבט אײגנטלאך נית אין וואַרשע,אז ער אָטעמט גאָר באמת אין רמה און אין בית לחם,אז מיט די וויטע געשטאלטן פון תנ"ך ריידט ער נית בלויז אין חלום און נית בלויז אין דער דיכטערישער וויזיע,נאָר אף דער וואָר.

****

איך וועל אין מין געדאנק שטענדיק טראָגן,דעם יחיאל לערער, וועו ער האָט געשריבן זײן לעצטע,גרויסע פאָעמע "מין היום"...ער פלעגט לייענען זײן מאנוסקריפט מיט זײן געוויינלאכע סאמעט־ווייכער שטים און באגלייטן די אקציע מיט צארטע האנט־באוועגונגען..

******

די שבת־יומטובדיקײט וואָס איז געווען אויסגעשפרייט אין זײן פאָעמע,האָט זיך אריבערגעטראָגן אף אונז...

די וואך, די גרויע, פארפינצטערטע וואך, איז געלעגן אף זיין אָרימען אָנטוען און אף זיין בלאס פנים. די וואך איז געלעגן אפן ארום און אף דער ביטערער ווירקלאכקייט אין וועלכער עס האט זיך געפונען דאס פוילישע יידנטום ערב חורבן אָבער, אין אים, אין דיכטער לערער - האט געלויכטן דער דערהויבענער שין פון שבת יום טוב..

ער האט ארונטערגעקוקט, דוכט זיך, פון די עולמות העליונים... איינמאל, ווען ער האט פארענדיקט לייענען און פארוויקלט די בלעטלאך וואס זיינען געווען פארשריבן מיט זיינע שורות, האבן מיר בידע ווי ניט געקאָנט ארויסגיין פון פארצויבערטן קרייז פון זיין בילד און וואָרט.

****

עס איז דאן געווען פרייטיק בייטאג...א פאר שעה האט אונז נאך אפגעטיילט פון שבת. אבער, מיר האט זיך אויסגעוויזן, אז אט שוין האט דער שבת, מיט שטילע טריט, אריינגעשארט זיך אין שטוב אריין, און איך האב דערפילט דעם אטעם פון דער הייליקייט, וואס איז ארויפגע - פאלן אף אלץ און אלעמען....

****

י. מ. וויסענבערג און יחיאל לערער אין קרייז פון שרייבער און פרוינט

דאָס געדרוקטע געדיכט אין דעם אפגעפּינענעם יוארִיאַנט.

אין לערערס ביך "לידער אין פּאָעמען". זייטער ברענגען מיר
פּין דעם געדיכט "דוד אין בת שבע". ווָאס איז אָפּגעדרוקט
א פּרויַנט פון דעם דיכטער. אין אונטערשיידט זיך שטאַרק
האַלטן ביי אינדזער לאַנדסמאַן מרדכי איש טיב אין ישראל.
פון "דוד אין בת־שבע" דער יוארִיאַנט האָט זיך אויפגע־
כתב יד פון יחיאל לערערס אין אימבאקאנטן יוארִיאַנט

אומבאקאנטער ווארינט פון ר׳ לערערס דוד און בת־שבע

אומבאַקאַנטער ווארינט

**אויף דעם פלאַכן דאַך פון פאַלאַץ,
וואָס שימערט העל מיט זונען־שיין,
שפּאַצירט דער אַלטער קעניג דוד
זיין טעגלעכן שפּאַציר אַליין.

אויף דעם פלאַכן דאַך פון פאַלאַץ
שיקט די זון איר שטראַלן־פּראַכט,
**די רויטע שטראַלן, וואו דער גרייזער,
בלאַסער קעניג געהט פּאַרטראַכט,

גרייז־גראָ אַלט איז שוין דער קעניג,
דאָך יונג נאָך, היים, איז זיין געפיל,
די אויגן לעבהאַפט קוקן ווייט,
און די ליפּן שעפּטשען שטיל:

**באַלד גייט אונטער אויך מיין לעבן
ווי די זון אין מערב־זייט;
כ׳האָב וועניג נור אין רו פאַרברענגט,
די גרעסטע העלפט אין קריג, און לייד.

די פלשתים, די ארמים
**זיינען אָפט דאָס לאַנד באַפאַלן,
און צו אָפשטויס, צו מלחמה
פלעגן אונזערע שופרות שאַלן.

די פלשתים, די אַראַמער
**נישט געלאָזט מיך האָבן רוהן,
און אָפט א רויהער ווּאָפן־שאַל
האָט אָנגעפילט די בערג פון ציון.

אויף יהודה׳ס בערג און טאַלן,
וואו שאָף געפּיטערט כ׳האָב אַמאָל,
בין איך אָפט אין שלאַכט געשטאַנען,
*****בעוואָפנט שווער אין אייזן, שטאָל.

פון בוך: לידער און פּאָעמען

*****אויף דעם פלאַכן דאַך פון פאַלאַץ,
רויט פאַרפלייצט פון זונענשיין,
זיצט דער גרויער קעניג דוד
שטיל פאַרטראַכט אין זיך אַליין.

*****גרייז און גרוי איז שוין דער קעניג,
יונג נאָך, הייס איז זיין געפיל,
**די אויגן לעבהאַפט קוקן ווייט
און די ליפּן שעפּטשען שטיל:

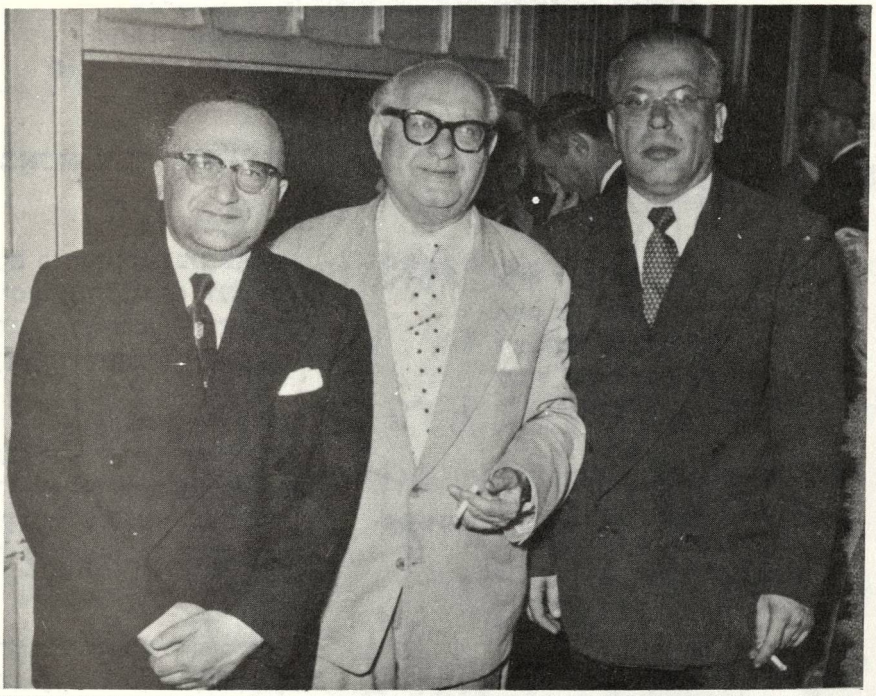
*****באַלד גייט אונטער אויך מיין לעבן,
ווי די זון אין מערב־זייט,
ווי ווייניק כ׳האָב אין רו פאַרברענגט!
ווי שטורמיש איז אַדורך מיין צייט!

*****די פלשתים, די ארמים
זיינען אָפט דאָס לאַנד באַפאַלן,
און צו אָפשטויס, צו מלחמה
פלעגן אונזערע שופרות שאַלן.

*****אויף יהודהס בערג און טאַלן
וואו שאָף געפּיטערט כ׳האָב אַמאָל,
בין איך אָפט אין שלאַכט געשטאַנען
אומרו־פול, ווי בליץ און ווינט.

*****און כאָטש מוטיק, דרייסט און מענלעך
האָב איך מיך צום קאַמף געשטעלט,
*****דאָך ווי פלעגסטו גליען, דוד,
אין בענקשאַפט צו דער קינדער־וועלט!

ד"ר העשיל קלעפפיש מיט ד"ר משה מערקין ז"ל און יבדל לחיים, יעקב מינאָמער, פירער פון ישוב אין קאָסטע־ריקע. אונטן "מיט זיינע צוויי טעכטערלאך: ברכה און שולמית---

הרב ד"ר העשיל קלעפפיש אין דער פוילישער ארמיי אפן פראנט פון די אלואירטע, מיטן ראנג פון מאיאר....

דאס יידישע שטעטל זשיראַרדאָוו

ניט אזוי לייכט קומט מיר איצט איצט אן זיך אומצוקערן אין געדאנק צום שטעטל, וואו איך בין געבוירן געוואָרן און וואו איך האָב פאַרבראכט מיינע קינדער־יאָרן. ניט בלויז די קהילה־קדושה, דאָס יידישע שטעטל ליגט אין חורבות. אָפגעמעקט איז געוואָרן דער לעבנס־שטייגער, וואָס איז געווען צונויפ געוואקסן מיטן שטעטל.

עטוואָס מער: פארשוואונדן איז די אטמאָספער, וואָס איז געווען כאראקטעריסטיש פאַרן דאָזיקן אומגעקומענעם יידישן קיבוץ.

איך האָב זיינט יענע קינדער־יאָרן געלעבט אין פארשידענע מקומות, איך בין געווען טעטיק אין גייסטיקער און געזעלשאפטלאכער ארבייט אין פארשידענע יידישע ישובים, אָבער אין קיין שום אָרט האָב איך ניט געפונען דעם לעבנס־שטייגער און די אטמאָספער, וואָס זיינען געווען אייגנטימלאך פאַרן יידישן זשיראַרדאָוו. און זשיראַרדאָוו קאָן דאָ דינען וויַ א ביישפיל פאר די אלע אונטערגעגאנגענע יידישע שטעטלאך אין יענעם טייל פוילן, וואָס מען האָט גערופן קאָנגרעס פוילן.

*****

דאָס איז געווען א פראָווינץ־שטעטל. און מען קאָן ניט זאָגן, אז זשיראַרדאָוו האָט ניט געהאט די אייגנטימלאכע שטריכן פון דער יידישער פראָווינץ אין פוילן אין צוויטן און דריטן יאָרצענדליק פון היינטיקן יאָרהונדערט דער צייט־אָפשניט, וועגן וועלכע עס איז די רייד אין אונזער דערמאָנונג. איר האָט אויך אין זשיראַרדאָוו געקאָנט הערן דעם פליסטער פון דורות... איר האָט דאָ אויך געהאט דעם איינ־

דרוק,אז ייִדישקייט איז פארוואַרצלט געוואָרן אין שטעטל מששת ימי - בראשית,און דער שטארקסטער שטורם־וינט איז דערי־בער ניט בכוח ארויסצוריסן די ייִדישע קהילה. איר האָט דאָ אויך געהאט דעם געפיל, וואָס איר האָט געפילט אין די אנדערע פראָוינץ־ערטער פון יענער חרוב־געוואָרענער וועלט : דורותדיק ייִדיש איז ניט בלויז דער ייִדי־שער מענטש,נאָר אויך די נאטור,דער פייסאזש,ייִדיש זינגען די וואסערן און די בייַמער,און אוודאי און אוודאי,אז ייִדיש זינגען די געסלאך און די הייזער... איר האָט דאָ אויך געקאָנט באגעגענען די סאָציאלע דיפערענצן וואָס האָבן אלץ שארפער זיך געזומען ארויסשיילן אין־דער ייִדישער געזעלשאפט,אָבער אויך דאָ האָט זיך איבער אלע קעגנזאצן, ארויפגעהויבן דער מעסטיקער אומבאזיגבארער כלל־באוואוסטזיין,און אויך דאָ האָט מען זיך געפילט מיט פרייד און לייד מיט נחת און צער.

****

און פאָרט איז זשיראַרדאָוו געווען אנדערש.מיר זינען געוויגט נאָכן חורבן וואָס איז אף אונז אראָפגעפאלן,ארומצונעמען מיט אַיין בשותפותדיקער טרער די גאנצע רייכע און קאָליפולע וועלט,וואָס איז פארטיליקט געוואָרן. מיר רייַדן וועגן דער פארשניטענער מיזרח־אייראָפּייִשער פראָוינץ וי זי וואָלט געווען אויסגעאָסן פון אַיין שטיק.און דער אמת איז דאָך,אז דאָס ייִדישע שטעטל אין קאָנגרעס פוילן האָט פארמאָגט א גאנץ באזונדערן און אייגנארטיקן כארקטער דאָס ייִדישע שטעטל אין קאָנגרעס פוילן איז געווען א עולם מלא.

די דאָזיקע שטעטלאך זינגען געלעגן נאָענט צו וואַרשע און צו לאָדזש.און אין די שטילע פראָוינץ־שליאכן האָט אריינגעיאָגט דער אימפעט פון די גרויס־שטאָטישע קאָכיקע צענטערן.

וועגן זשיראַרדאָווער ייִדן לאָזט ניט זאָגן דאָס,וואָס מען האָט גע־קאָנט זאָגן וועגן די ייִדן,וואָס האָבן געוואוינט אין די טיף־באר־רוקטע טיילן פון דער פוילישער מדינה,אז זיי זינגען געווען אפ־גערוסן פון וויַרקלאכן לעבן,אז זיי האָבן וויניק וואָס געהאט צו טאָן מיט רעאלע פראָבלעמען,אז זיי האָבן זיך פארוועבט אין שפּיג־

וועב פון אילוזיעס און אויסגעצערט געוואָרן אין פאסיווער אָנמאכט און פארוויאנעט געוואָרן אין היפפסלאָזיקייט. אין זשיראַרדאָוו האָט געשלאָגן דער אָטעם פון די שכנותדיקע גרויסע שטעט. פון דאנעט איז מען אָפט געפאָרן קיין וואַרשע,קיין לאָדזש.מען איז געפאָרן האנדלן ארבייטן,באזוכן קרובים,קאָמיסיאָנערן פלעגן אפילו פאָרן יעדן פרימאָרגן קיין וואַרשע און זיך אומקערן דעם זעלבן טאָג אהיים.

מיטן פראָוינציאָנעלן שטיגער לעבן איז אזוי ארום צונויפגעפאָרט געוואָרן דער אומרו,די אקטיוויקייט,די באוועגלאכקייט פון דער גרויסער שטאָט. דערצו איז זשיראַרדאָוו אליין געווען א פאבריקשטאָט.ארום דער פאבריק זיינען געווען אָפן די קוואלן פון פרנסה. זשיראַרדאָוער יידן זיינען נית פארוועלקט געוואָרן אין דער מוראדיקער עקאָנאָמישער נויט,אין וועלכער עס זיינען געזונקען די יידישע אינוואוינערס אין אזויפיל אנדערע שטעטלאך. די נאָנטע ברויזנדיקע צענטערן פון דרויסן און די רויערכנדיקע פאבריק- קוימענס פון פון אינעוויניק,האָבן ארייגגעבראכט אין יידישן לעבן און אין דער יידישער פסיכיק שוואונג,דינאמיק,און געפענט די פענצטער צו דער וועלט.

אָבער דער קאָנטאקט מיט דער גרויסער וועלט און אירע אידיען האָט נית אָפגעשוואכט די אינערלאכע יידיש-גייסטיקע דראמע אין שטעטל. דער ארטער לעבנס-רעאליזם האָט זיך נית געשטעלט קעגן דער גרויסער ראָמאנטישער יידישקייט.און די ניבטערקייט,וואָס איז אויסגעוואקסן אין באריר מיט דער דויער טאָג-טעגלאכקייט, האָט נית באדראָט די חלומות פון דורות.

****

וען איך טראָג זיך אריבער אין מין געדאנק צו יענע האלב - פארגעפלטע קינדער-יאָרן,שלאָגט מיר נאָך איצט אנטקעגן פון שטעטל דער שטארקער אָטעם פון יידישער פאָלקסטימלאכקייט.אין דער לאנגער טויזנטיריקער געשיכטע פון אונזער צעשפרייטקייט זיינען אויס געוואקסן קהילות אין פארשידענע ווינקלן פון דער ערד.נהרדעא און פומבדיתא זיינען באקאנטע שטעטלאך פון יידישן אמאָל אין בבל

****

אָבער זיי זיינען ווייט ניט די ערשטע יידישע פּראָווינץ־ערטער אויסער די גרעניצן פון ארץ־ישראל. ניט נויטיק ערשט אָנצואווייזן אף די אלע קלענערע און גרעסערע סטאנציעס פון אונזערע וואנדערונגען, וואו עס האָט אויפגעבליט א רייך יידיש לעבן. ווארמס און גראנאדא שיינען נאָך היינט צו אונז ארויס מיט זייער חותם אף אונזער גייסט. ליאדי און ראדין האָבן אריינגעשריבן בלעטער פון שעפעריש קייט אין אונזער קולטור. אָבער קיין שום יידיש שטעטל, אין אונזער לאנגער פאר גאנגענהייט און אין דער גאנצער וועלט ארומנעמענדיקער יידישער געאָ גראפיע, האָט ניט פארמאָגט יענעם געוואלטיקן דראמאטישן עלעמענט, וואָס האָט זיך ארויסגעהויבן אין דער צענטראל פוילישער פּראָווינץ.

****

טאָלעדאָ האָט געמעגט זיין דער פּראכטפולער גאָרטן אין אונזער פּאָעזיע. מאינץ האָט געקאָנט זיין די רעזידענץ פון יידישן לערנען. אין מעזשיבוזש האָבן געמעגט שפּרודלן די קוואלן פון יידישן געפיל. נאָווארעדאָק האָט זיך געקאָנט אריינשניידן אין אונזער געמיט מיטן טיפן עטישן געראנגל. אָבער אין די און אנדערע קהילות האָט געפעלט דאָס, וואָס איז געווען אייגנטימלאך פארן שטעטל אין קאָנגרעס פוילן: דער שימערירנדיקער רעגנבויגן פון פארשידענע וועלטן און קעגנגע־ זעצלאכע אידייען, וואָס האָבן זיך דאָך אלע צונויפגעגאָסן אין דער איינער, איינציקער קאָליר פון יידישער פאָלקסטימלאכקייט.

זשיראַרדאָוו האָט ניט געהאט קיין ישיבה, און אירע יידן האָבן בדרך־כלל זיך ניט אויסגעצייכנט מיט שארפער לומדות. זשיראַרדאָוו איז ניט געווען קיין צענטער פון יידישן וויסן און אירע יידן האָבן ניט געקלעטערט צו די שפּיצן פון געדאנק. עס זיינען דאָ געווען מתנגדים עס זיינען געווען חסידים, עס זיינען געווען אויפגעקלערטע, אָבער זשיראַרדאָוו איז ניט געווען קיין פייערדיקער מתנגדישער צענ־ טער, ניט קיין לייכטנדיקער חסידישער און אויך ניט קיין באדייטנדיקער משכילישער פונקט. כאראקטעריסטיש איז, אז דאָ האָט מען זיך ניט באדארפט ערשט אָנשטרענגען אף צו זיין יידן.

דא האט מען אפילו אין חוך ניט באדארפט זיך לערנען אף צו זיין יידן. דא האט מען ניט קיין מורא בעהאט פאר פרעמדע השפעות. יידישקייט איז בעווען נאטירלאך.נאטירלאך,ווי די נאטור אליין, ווי דער לויף פון טייך.ווי דער רויש פון וואלד.דער הייסער אטעם פון קיבוץ האט געקאנט אריינצייען אין זיך די לופט פון דרויסן,און דאך ניט פארלירן זיין יידישן רוח חיים. די יוגנט האט געקאנט זינגען מעלאדיעס פון דער פרעמד,אבער זיי זיינען פארצויגן געווארן אין יידישלאכע ניגונים און באהויכט געווארן מיט יידישן אידעאל. צווישן די מאדערנע ביכער,וועלכע מען האט בעלייענט אין דער נייי בעגרינדערטער ביבליאטעק,און די פארציי- טיקע ספרים,אין וועלכע מען האט מעיין בעווען אין חסידים שטיב לאך האט זיך,אייגנטלאך פארווישט די גרענץxxx

אין מיין זכרון איז פארבליבן אייגעקריצט מיט באזונד קראפט די בעשטאלט פון אייגעם פון די אויסדרוקספולע פארשטייער פוז אלטן דור אין שטעטל ;ר/ יוסף דעם רבס.

אזוי פלעגט מען אים רופן,וויל זיין שווער איז בעווען רב אין זשיראדאוו פארן אנקומען פון הרב מנחם מענדל אלבעק.ער אליין איז בעווען מורה הוראה. טיף ערלאך און פרום.די פארקערפערונג פון לויטערער צדקות און רירנדיקער,קינדישער תמימות. פאר זיך, פערזיינלאך,האט ער גאר ניט באדארפט,ניט פאר זיך און ניט פאר זיינע בני בית. די גרויסע דאגה,וואס האט אין אים בעלעבט,איז בעווען ; אויפהאלטן און אויפהיטן די טראדיציאנעלע יידישקייט אין דער קהילה..

איך בעדענק,ווי ער פלעגט אונז,קליינע חדר-יינגלאך, אפשטעלן אין דיי הייסע זומער טעג אין באס,און כיי אונז בודק זיין,צי מיר האבן זיך ניט,חלילה,געפוילט אנצוטאן דעם טליח- קטן.עס איז צו פארשטיין,אז צוישן ר/יוסף דעם רבס און די גרינדער פון דער ציוניסטישער ארבאניזאציע אדער סאציאליסטישער ביבליאטעק,זיינען אפטמאל אויסגעבראכן שארפע ווארט-קאנפליקטן.

אבער אויך אין די נייע וועלטלאכע ארבאניזאציעס האט נאר יידישקייט ארויפ-

צויגן אף זיך א נייעם לבוש. ייִדישער אינהאלט האָט אויך האסטיק געשלאָגן אונטער דער פרישער צורה.און אויך די שטורמער,די בונטארן האָבן דאָך בעצם זיך באשעפטיקט מיט לייגן ציגל פאר דער ייִדישער צוקונפט.

****

ניין,ניט בלויז דער געמיינזאמער גורל האָט צונויפגעק־ניפט די פארשידענע טיילן פון ייִדישן קיבוץ אין שטעטל.

דורותדיק פארוואָרצלטע גייסטיקע ווערטן און דורותדיק איינגעפונדענע לעבנס־פאָרמען האָבן,ווי דער נר תמיד,געוואכט איבער דער ייִדישער אייגנארטיקייט. ווי א וויטער ווידערקול קלינגט נאָך עד היום אָפ אין מיינע אויערן א דיסקוסיע(קעסטל־אווענט ווי מען פלעגט אזא מינונגס־אויסטויש רופן אין ענע יאָרן און אין ענע מקומות) צו וועלכער איך האָב זיך צוגעהערט אין דער אגודת הציונים אין שטעטל. עס האָבן זי"ך אין איר באטיליקט די פירנדיקע משכילים. די פראגע וואָס איז באהאנדלט געוואָרן,איז געווען : די ייִדישע אמונה. אויך מיין פאָטער,היד האָט זיך אין ענעם אווענט באטיליקט.און כאָטש אף א פאלקסטימלאכן אופן,איז דאָרט דורך מיין פאָטער אריינגעזאָגט געוואָרן דער געדאנק וואָס האָט שפעטער אריינגעשיינט צו מיר,אף די וועגן און אומווענדן פון מיינע גייסטיקע וואָגלענישן : אין ייִדישן גלויבן זיינען געקומען צום אויסדרוק אלע אונזערע קולטור דערגרייכונגען.

ייִדישע קולטור האָט דורך לאנגע תקופות בעיקר זיך אויסגעדריקט אין רעליגיעזן שאפן.דער באגינען פון אונזער פאָלק,זיין געשיכט־לאכער אויפשטייג,זיין געראנגל און הערָאיזם,האָבן אָנגעזומען די פארם פון א רעליגיעזן קידוש השם.

נון ארויסרייסן דאָס רעליגיעזע בלוט פון אונזער געשיכטע־באטייט - איבערלעזן ייִדישע געשיכטע הויל און פוסט....

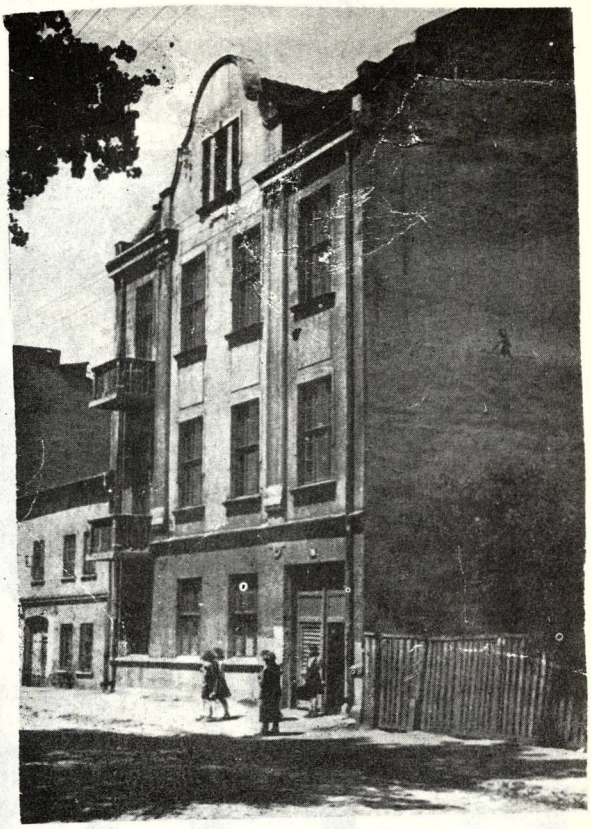
****

(סוף אין קומענדן נומער בולעטין)

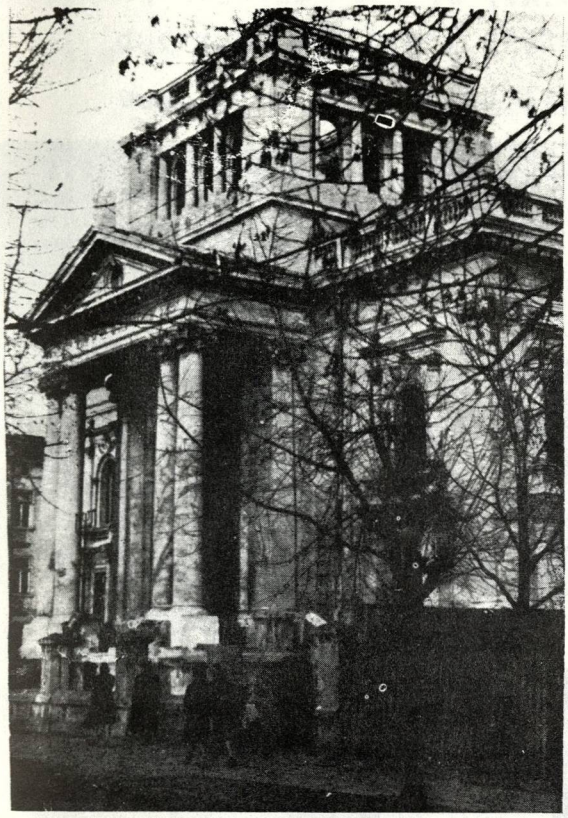
יום כפור צום פארפאסטן אין געגנט בעלגיען, אין לעצטן מלחמה־יאָר 1944 מיט פערזיינלאכקייט פון מיליטער און סאָלדאטן. דר׳ העשיל קלעפפיש האָט דערהאלטן פון דער שטאָט געגנט דעם ״מעדאל פון באפרײַאונג״ ...

טשענסטאָכאָוו: דאָם פּרץ־הויז. (א. קאַציזנע).
I. L. PERETZ-HOUSE (A. KACYZNA)

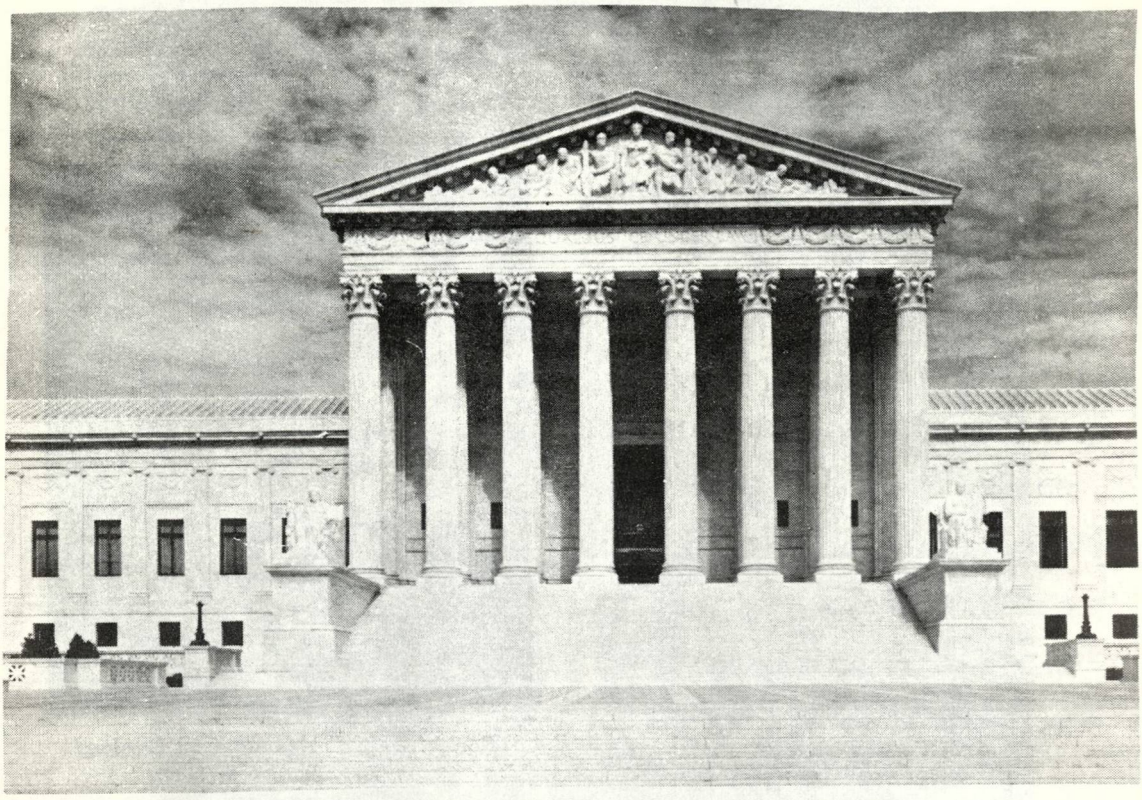
טשענסטאָכאָוו: די „דייטשע שול".
THE "GERMAN SYNAGOGUE".

שרייבט אונזער חשובער מיטאַרבייטער דר העשיל קלעפפיש ;

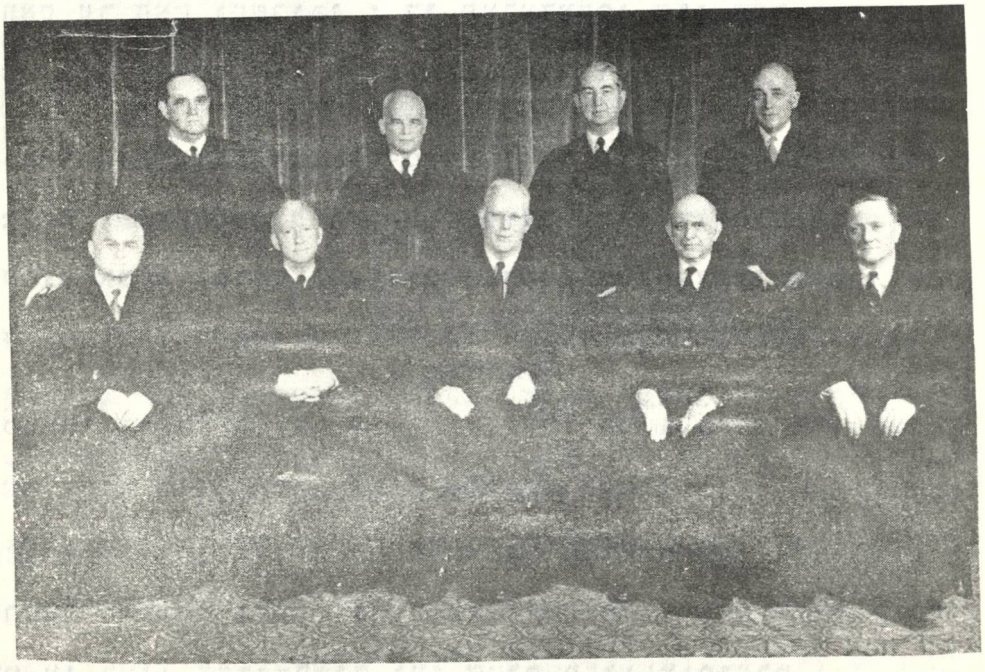
אין די לאנגע תקופות פון גלות האבן יידן אויפגעשטעלט זייערע בעצעלטן אין פארשידענע מקומות. אבער; אין קיין שום אנדער ארט האט זיך ניט פארוועבט אזויפיל יידיש געפיל און יידישע נאסטאלגיע ווי אין פוילן....מען האט אין משך פון לאנגע דורות,בעזעען אין די הימלן פון פוילן -יידישע הימלן און מען האט די ערד באטראכט ווי יידישע ערד... די פוילישע וועל- דער האבן פאר דורות געוויינט מיט יידישע ניגונים און די וויי- האט פאר יינג און אלט בעריידט יידיש...חסידישע רביים האבן זייער תורה-וועלטער פארפלאכטן מיט אויסדריקן פון דער פוילי- שער שפראך...

xxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

העכסטער געריכט אין די פארייניקטע שטאטן

דער ערשטער ריכטער,לינקס,איז פעליקס פראנקפורטער,איינער פון די באליבסטע און גרעסטע אין לאנד...

ייִדישע מיטגלידער אין העכסטן־געריכט פון די פאריניקטע־ שטאטן ; קאַרדאָזא בענדזשאמין נייטן, לואיס בראנדייס דעמביץ, פעליקס פראנקפורטער, גאָלדבערג און פּאָרטאס...

Former Justice Benjamin N. Cardozo

אמעריקאנער יוריסט, געב. אין ניו יאָרק 1870 פון ספרדישע עלטערן. פריער ווערט ער דערוויילט אלס ריכטער אין געווינלאכע געריכטן, און אין יאָר 1932 ווערט ער באשטימט פון פרעזידענט הוווער, אלס ריכטער אין העכסטן־גערי־כט. פרעזידענט הוווער האָט אים באשטימט אפן פלאץ פון פאר־ שטאָרבענעם ווענדל האָלמס.

קאַרדאָזא איז געווען באוואוסט אידער גאנצן לאנד, פאר זיין ליבעראַ־ ליזם. זיינע ליבעראלע געדאנקען האָט ער אויסגעדריקט אין די ביכער ווָאס ער האָט געשריבן : די פאראדאָקסן פון דער לעגאלער־ ווייסנשאפט, דער וואוקס פון געזעץ און אנדערע...

****

אינטערעסאנט, אז אלע פינף מיטגלידער פון העכסטן געריכט זיינען געווען אויסגעשפראכענע ליבעראלן..וויזט אויס אז מיר יידן האָבן שטענדיק געהאט א פארשטענדערניש פאר מענטשלאכן צוגאנג צום מענטש, דער צוליב ווָאס די גזעזען זיינען געשאפן געווָארן...

****

ער, פונקט ווי בראנדייס נאָך אים, איז געלויבט געווָארן אין גאנצן לאנד פאר זיינע ליבעראלע, אויסגעשפראכענע מיינונגען, ווָאס זיינען נים שטענדיק געווען אין הסכם מיט דער מערהייט פון געריכט.. און דערפאר איז ער געווען זייער באליבט, פאר זיין מוט און גע־ וואגטקייט צו לאָזן הערן הויך זיין שטים קעגן אומרעכט...

Former Justice Louis D. Brandeis

לואיס בראנדייס דעמבין - באריטער יוריסט,מיטגליד אין דעם העכסטן געריכט (סופרים־קאורט)געבוירן אין לוזוויל אין יאר - 1856,שטודירט אין האווארד אוניווערזיטעט און שפעטער,פראקטי־ציירט אין באסטאן. געווען זייער ליבעראל און פארטיידיקט(אן געלט) די יעניקע וואס האבן זיך געגנויטיקט אין פארטיידיקונג,נאר ניט געקאנט באצאלן. מען האט אים,דערפאר,גערופן "פאלקס־פארטיידיקער" געהאלפן דורכפירן זייער פיל ליבעראלע געזעצן לטובת זיין שטאט, און שפעטער,פארן גאנצו לאנד. געווען איינער פון די גרעסטע אויס־טאריטעטן פון געזעץ און אלע האבן אים שטארק רעספעקטירט..

****

ער האט פארנומען אנגעזעענע פאזיציעס אין דער רעגירונג און אויך געווען אן אינערגעגעבענער ציוניסט און שטענדיק גע־שטיצט דעם ציוניסטישן געדאנק אין די שטאטן...

Associate Justice Felix Frankfurter

פעליקס פראנקפורטער־געבוירן אין ווין אין יאר 1882. געקומען אין די שטאטן אין עלטער פון 12 יאר. שטודירט אין האווארד אוניווערזיטעט און פארענדיקט מיט גרויסע אויסצייכענונגען. פארנעמען פארשידענע וויכטיקע פאזיציעס אין דער רעגירונג און אויך געווען פראפעסאר פון געזעץ אין האווארד אוניווערזיטעט. געווען אן אנהענגער פון רוזוועלטס־נייער דיל" אין יאר 1939 ווערט ער פון פרעזידענט באשטימט אלס מיטגליד אין העכסטן געריכט פון לאנד.

ער איז אויך ארויסגעטראטן פארטלאך אנגעשריבן א בוך, וואס ער האט באזירן די אומשולד פון סאקא און וואנזעטי.....

דער פרינץ פון דער פיאנאָ - ארטור רובינשטיין

רובינשטיין 5 יאָר אלט.

דער פרינץ פון דער פיאנאָ,דער גרעסטער פיאניסט אין דער וועלט.געבוירן אין יאָר 1889 אין לאָדזש. זיינע עלטערן,ווי אלע ייִדישע טאטעס און מאמעס,האָבן אים געוואָלט מאכן פאר א פידל־שפילער. אים האָט אָבער גלייך צו דער פיאנאָ..

צו 5 יאָר,טרעט ער שוין אויף עפנטלאכע קאָנצערטן אין לאָדזש. יאָאכים,דער וועלט בארימטער ווייאָליניסט איז געווען אזוי באגייסטערט פון אָט דעם ייִנגל קינד,אז ער האָט אראנזשירט פאר אים די בעסטע פיאנאָ לערער פון יענער צייט,היינריך בארט,א תלמיד פון בילאָ און פראנץ ליסט...

צו 11 יאָר טרעט ער אויף אין בערלין וואו ער שפילט מצארטס קאָנצערטאָ אין א. רובינשטיין האָט דורכגעשפאנט גאנצע צווי מיליאָן מייל וואו ער האָט געשפילט פאר מיליאָנען איבער דער וועלט...

ער וועלט פארלעכנט פארן בעסטן און גרעסטן אויסטיטשער פון שאָפען,נאטירלאך אויך פון די אנדערע גרויסע קאָמפאָזיטאָרן...

רייד : פויליש,דייטש,רוסיש,פראנצויזיש,איטאליעניש, פארטוגעזיש און שפאניש...מארהייראט,האָט צווי קינדער : א זון זשאן געבוירן אין וואַרשע און א טאכטער -אין בוינעס איירעס. זיין טאכטער האָט געשפילט מיט גרוואלטיקן דערפאלג אנא פראנק אף בראָדווי פאר יארן.. דער זון - א באגאבטער מוזיקער,גייט אין טאטנס וועגן... שרייבט וועגן אים די"טיימז" --כאָטש רובינשטיין איז אן אמעריקאנער (נאטוראליזירט..)איז נים בלויז מוזיק, נאר זיין פאסטאָרט איז פון שאָפערישער קולטור און הומאניזם מיט א פייאיקייט פאר מענטשלאכקייט פארשטענדרניש און הומאָר...

ארטור רובינשטיין בייַ דער פיאנע

איך האָב שטענדיק רעקאָמענדירט פאר מוזיקער צו האָבן טעכטער, אנשטאט זין - א זון וואָס זאָגן,מיין טאטע איז א גרויסער קינסטלער,אָבער--אבי׳סל משוגע..טעכטער דאקטער,פארשטיין און פארגעטערן זיי וויסן,אז דער קינסטלער,מוזיקער,בלייבט א קינד דאָס גאנצע לעבן...

מוזיק איז א זעקסטער חוש פאר מיר,מען מוז געבוירן ווערן מיט דעם. בלויז די ליבע פאר מוזיק,איז ניט גענוג.איך האָב ליב ליטעראטור און מאלערייַ- דאָך קאָן איך ניט שרייבן און מאלן... לעבן - איך נעם דאָס אין אין קאָנדיציעס... גליק איז לעבן קאָן מען ניט קריגן דורך א פּאָרויסגעפלאנטן פּראָגראם..ניט פּאראן קיין ערזאַץ פּארן לעבן.

די צווײ בריידער דאמיאן און קאָסמאס,פון אראבישן אָפשטאם,האָבן שוין אין יאָר 300 נ.ק. פראקטיצירט מעדיצין ,פארמאָגנדיק א רײכן ווישן פון מעדיצין,האָבן זיי א חוץ רעליגיעזע פאָרמען פון היילן קראנקע, אויך גענוצט מעדיצינען. זיי זינען דערפאר געדודפט געווארן פון דער קירכע און באצאָלט מיט זייער לעבן.. זיי זינען ווײט,ווײט נישט געווען די אײנציקע וואס האָבן זיך קעגנ־ געשטעלט דער אָפיציעלער קאטוילישער קירכע,דורך זייערע ווישנ־ שאפטלאכע דערפינדונגען,און טייער באצאָלט פאר דעם...

רעליגיעם האָבן אָנגעהויבן מיט מענטשן־ליבע און שפּעטער פארוואנדלט געווארן אין שיטער־הויפנס צעשטערן דעם מענטש, צוליב ווען די רעליגיעם זינען באשאפן געווארן...

זשעלעזאָווער בוּלעטין

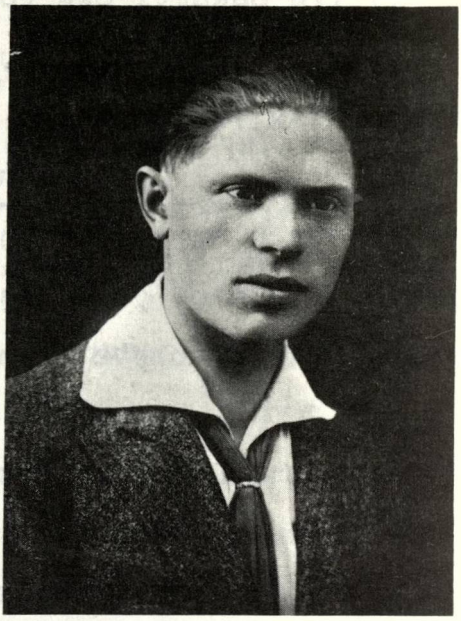
יעדער מענטש און אפילו יעדעס מינדעסטע לעבעדיקע באַשעפענישׂ האָט מער שׂאַנסן אויף צו זיין פרייליך, ווי אומעטיק. (*

י. מ. וויסענבערג.

אז איך טראכט פון וויסענבערג, דוכט זיך מיר: אז אין אסך, אסך דורות, הָאט געלעבט און געשטומט די נשמה פון דער קונסט וואָס הָאט אין אים איצט אויפגעפלאמט..... (שמואל ניגער ז"ל)

וויסענבערגס העלדן האלטן אין אין ברויזן....אין איין שטורעמען זיי שרייען נים ארויס, נאָר אראָפּ, שרייען זיך ארעפ פון הערן...

(י. שטערן ז"ל)

אונזער חשובער און הארציקער מרדכי איש טוב דער וועטעראן פון אונזערע זשעלעכאווער אין מדינת־ישראל, מיטגעמאכט דעם גאנצן וועג פון געגעראל משה צדוק, גיט אן אפשאצונג פון דער גרויסער פער־זינלאכקייט און א זון פון איינע פון די שענסטע משפחות אין אונזער פארטיליקט שטעטל, זשעלעכאוו...

אלוף (געגעראל) משה צדוק זל

משה לערער איז א ברודער פון יחיאל לערער, דער באריטטער פאעט אומגעקומען אין דער וואלשווער געטא.

מרדכי איש טוב ישראל

אנגעהויבן זיין ארבייט אין לאנד, האט משה לערער, אלס אן ארבייטער, א סטאליער אין הרצליה, שפעטער, אין חיפה, וואו ער איז געווארן א חבר, מיטגליד, אין א קאפעראטיווער סטאלערי.

זיין טעטיקייט אין דער "הגנה" האט ער אנגעהויבן פון דער ערשטער שורה, געווינלאכער סאלדאט און איז דערגאנגען ביז דעם ראנג אלוף געגעראל. אין, כמעט אלע זיינע טעטיקייטן האט ער ארויסגעווייזן גע־וואלטיקע פעאיקייטן. דער נאמען משה צדוק איז געווארן א סימבאל: פון זעלבסטדיסציפלין, שטארקער געשטאלטער ווילן, טריישאפט און א מאראלער פילבארקייט. די אלע אייגנשאפטן זיינע, זיינען ניט גע־קומען ווי א צופאל, זיי האבן זיך געווייבט און אנטוויקלט נאך פון קינדהייט אן. בלויז זיין כאראקטער זיינער האט ער אליין אויסגע־שמידט, געקאווט אלס ייגל אין אונזער שטעטל זשעלעכאוו, וואו ער איז געבוירן, אויפגעוואקסן און דערצויגן געווארן.

משה איז א זון פון פרומע עלטערן, וואָס האָבן געפירט א טראדיציע־
נעל הויז, א פרום חסידיש הויז. זײן מאמע האָט געשטאמט פון דער
„וואַרקער־דינאסטיע" און אין אונזער שטעטל האָט מען זי גערופן,
ניט אף איר פאמיליע נאָמען (לערער) נאָר אפן נאָמען פון איר אָפשטאם,
איר דינאסטיע, אנשטאט נחמה לערער־ נחמה שפרהס..

זײן טאטע, מענדל לערער, א שיינער שטאָלצער ייִד, גלײך וי א צעדער־בוים
ניט איינגעבויגן וי די אמאָליקע ייִדן, א נגן, שיינע שטים צום זינגען,
דערצו נאָך אן אלעקסאנדער חסיד, זײער הויז פלעגט שטענדיק ארוים־
רופן רעספעקט, בי יעדן איינעם. **

די לערערס האָבן געגעבן זײערע קינדער א„גמישטע„דערציונג.
־וואָס איז דאן געווען, ממש, א רעוואָלוציע אינעם קליינעם שטעטל. צו־
זאמען מיטן גיין אין חדר, אויך וועלטלאכע לימודים בי ספעציעלע
לערערס וי עס וערט ■אונדערלאך געשילדערט אין דער אומשטערבלאכער
פאָעמע: „מין היים„פון יחיאל לערער, א ברודער פון משה צדוק.

נאָך א מיטגליד פון דער משפחה לערער, ישראל יצחק האָט דערגרייכט
דער שטופע פון קעראָוניק (פירער) פון דער עלעקטריק קאָמפאניע,
כאָטש די איגנטימער זײנען געווען קריסטן.

משה האָט גלײך, פון קינדהיים אָן, געטראָטן זײן אייגענעם וועג, וואָס ער
האָט פאר זיך אויסגעקליבן. איך דערמאָן מיך געוויסע שטריכן זײנע
וועלכע האָבן זיך ספעציעל אויסגעצייכנט.

ער האָט געזעען אין זײן משפחה צופיל סענטימענטאלקייט, צעקראָכנ־
קייט, וי ער פלעגט דאָס רופן, וואָס גרעניצט זיך מיט שוואכקייט. האָט
ער גלײך פון קינדווייז אָן, אָנגעהויבן צו קעמפן קעגן דעם, מיט זיך
אליין, און אָנגעהויבן צו דערווערבן זעלבסט־דיסציפלין, שטאָלענער
געהארטעווטער וילן, כדי גובר צו זײן די שטופיקע שוואכע סענטי־
מענטאלע אייגנשאפטן. זײענדיק קוים 10 יאָר אלט, פלעגט ער שפאציר
אף הויכע שטאָלצן איבער דעם שטעטל, און אלע האָבן געקוקט אף דעם
„בייזן וואונדער„וער מיט שפאָט, און וער מיט באוואונדערונג.

איך דערנענטער זיך צו אים און פרעג: פארוואָס שפאצירסט דו
ארום אף שטאָלצן ? ענטפערט ער מיר: גייענדיק אף שטאָלצן פיל איך

העכער פון אלעמען און אנטוויקל אין זיך :פינקטלאכקייט,דיסציפלין
און זעלבסט זיכערקייט. דער דאזיקער "שפאציר"האט אויך דערווקט,
געשאפן כבוד און ערע בייַ די שטעטלדיקע "שקצים"פון ווילנע מיר,
"דישע "ינגלאך האבן געהאט גענוג אויסצושטיין. "דישע "ינגלאך בייַ
אונז,פלעגן שטענדיק אטאקירט ווערן פון די שקצים ווען אין די מער-
סטע פאלן האט זיך פארענדיקט מיט אונזער אנטלויפן פון שלאכט...

****

משה האט רעוואלטירט קעגן אזא פירערקן. ניט איין מאל פלעגט
עס זיין,ווען ער האט דערלאנגט די אנפאלער היפשע קלעפ,ווען האט
ארויסגערופן שרעק בייַ זיי נאך אמאל אנצופאלן.ער קריגט דורך דעם,
דעם צונאמען "משה שגץ" .. בייַ אים איז דאס ניט געווען גלאט א
קאפריז,נאר אויך אן אויסגערעכנטער צוג -צוריקשלאגן די אנפאלער
און שטארק.

צו צוועלף יאר שאפט ער א פוטבאל-דרוזשינע. זיין על-
טערער ברודער,ישראל יצחק,איז אויך טעטיק אין דער גרופע שפילער,
בייז דער פוט-באל דערגייט אזש -אין שטוב פון די לערערס.
ניט איינמאל פאסירט א קריגעריי אין דער שטוב צוליב דער פילקע..
מען מאכט איבונגען אין הויז,סווערט אפטמאל א רעש,געפילדער א
קריגעריי און די מאמע און שוועסטער האבן מורא אז זיי ווילן עפעס
צעברעכן אין הויז..

****

משה נעמט זייער זעלטן אן אנטייל אין די קריגעריין,און רירט זעלטן
אן דער פילקע אין שטוב.די פילקע -זאגט ער מיר - איז בלויז אן
אינסטרומענט צו אנטוויקלן קערפערלאכער קולטור,צו לערנען דורך
דעם,ווען פון אנגריף און פארטיידיקונג,שנעלע אריענטאציע,פלינקייט
און אויפערהויפט,דיסציפלין.אבער,צעברעכן שויבן,צעהאקן שפיגלן און
ארויסרופן פארביטערטקייט בייַ די עלטערן אין הויז -דאס ניט!
און מיט שטארקע ווייטיק פלעגט ער ריידן ווען דער פירונג פון זיינע
בריידער אין הויז...

***

משה וואקסט אונטער. ער אנטוויקלט זיך און רינגלט זיך
ארום מיט אן אייזערנער רינג. ער רעוואלטירט קעגן אנגענומענעם

חסידישן שטייגער בייַ זיי אין הויז. ער הויבט זיך אָן לערנען וועלט-
לאכע לימודים און צוגלייך די וועגן פון מסחר,וואָס איז דאָך א קאָמ-
פראָמיס פון"חסידיש און נגידיש"וויינקסטנס,ווערן א בוכהאלטער און
כדי זיך דערנערן דורך דער צייט,לערנט ער זיך,גלייכצייטיק,סטאָלער".

ער הויבט אָן ארבייטן אלס לערן-יינגל אין שטעטל.אין יענער
צייט,האָט אזא לערניינגל באדארפט זיין : א דינסט אין הויז,אכטונג
געבן אף די קליינע קינדער אין הויז,רוימען און רין האלטן די
צימערן א.א.ו. און משה,כאָטש ער פילט זיך געוויטיקט פון דער אויס
נומערי -דאָך זיין שטארקער ווילן איז גובר און ארבייט א שטיקל צייט.
שפעטער,פאָרט ער אוועק קיין וואַרשע,וואו ער טרעט אריין אין אן "אָרט"
שול,ער פארענדיקט דאָרט מיט אויסצייכענונגען,כאָטש דורך דער צייט,
געלעבט אין דחקות און נויט... ****

אין יענע יאָרן,איז דער ענין מיליטער ניט געווען צו פאָפולער
אין די ייִדישע שטעטלאך. מען האָט אָנגעוויינדט אלע מיטלן,אפילו ניט
זייער כשרע,ניט צו דערלאָזן,אז א ייִדיש קינד זאָל גיין דינען...
ער,פונקט ווי אלע,האָט געזעהן די טרויריקע וירקלאכקייט. ייִדן האָבן
ניט די זעלבע רעכט,ווערן גערודפט און געפיינקט,אָבער, קעגן דעם
אלעם דארף מען,מוז מען קעמפן.אָבער,וואו נאָך בעסער קאָן ער לער-
נען די מלאכה פון קעמפן ווי אין מיליטער -? משה פארשרייבט זיך
אלס פריוויליקער אין דער פוילישער ארמיי. פארענדיקט די גאנצע
מיליטערישע שולע מיט אויסצייכענונגען,און אין דעם אנטיסעמי-
טישן פוילן,דערגרייכט ער דעם ראנג פון אָפיציר. די דאָזיקע לערע
האָט אים שפעטער געהאָלפן אין דער אויסשולונג גוטע קעמפער אין
דער "הגנה "אלס אינסטרוקטאָר. ---

משה פלעגט ניט צופיל צייט פארברענגען אין דער געזעלשאפט,און,
אז ער פלעגט יאָ אמאל זיך באווייזן,פלעגט ער זיך האלטן אין דער
זייט,שמעווידיק אָדער,אפשר צוליב זיין אויסערלאכן פאנצער וואָס האָט
אים באדארפט פאשיצן פון ווערן צופיל ווייך,סענטימענטאל...

ער האָט קיינמאָל נישט געשטרעבט צו זיין פאָפולער אין געזעלשאפט, שטענדיק אביסל צוריק געצויגן.אָבער שוין פרי האָט ער זיך געזעען אלס א טייל פון אויפבוי פון אן אייגן לאנד. זיין צוקונפט איז ישראל. און אונזער יוגנד דארף ווערן,שוין היינט,צוגעגרייט פאר אָט דעם צוועק.

****

ער פאָרט קיין פאלעסטינע,און,פון צייט צו צייט,כאפט זיך ארונטער קיין זשעלעכאָוו. ער גרינדעט א נעסט פון "השומר הלאומי" נאָך זיענדיק אין פוילישן מיליטער. א גווייסע צייט,האָט ער אפילו געהאט ניגונגען צום"לינקיזם". זיין עלטערער ברודער שליסט זיך אָן אין דער סאָציאליסטישער פארטי. משהן,אָבער,האָט נישט אימפאָנירט געצויגן צו קליזלאך,צו פארטיען.אים האָט געצויגן צום כלל. האָט ער דאָס געפונען אין אלגעמיינעם ציוניזם.דער "השומר הלאומי" ווערט דער יוגנד-אוואנגארד פון די ציוניסטן. ער נעמט אף זיך די אויפגאבע צו דערציען יוגנטלאכע פאר דער צוקונפט,אנטוויקלן אין זיי א הויכער מאָראל. א גרויסער טייל פון זיי,זיינען שפעטער געווארן געריע און איבערגעבענע קעמפערס פאר מדינת-ישראל.

****

נאָכן באפריט ווערן פון מיליטער אין יאָר 1932 ווידמעט ער זיך אינגאנצן דעם "השומר-הלאומי" און אויך די גאָר ינגווארג - די - גניאזדע -פארן "השומר הלאומי" און אין דער זעלבער צייט,ארבייט ער גלייכצייטיק אין סטאָלערי-ווארקשטאט...אין יאָר 1933 פאָרט ער קיין ישראל. דאָס ערשטע יאָר אין לאנד וואוינט ער אין הרצליה. ארבייט אלס סטאָליער אין גלאזמאנס(יבדל"א)ווארקשטאט.נאָך זיין א יאָר דאָרטן,פאָרט ער קיין חיפה וואו עס וואוינען אייניקע חברים און זשעלעכאָוער לאנדסלייט. אויך מאנכע ווָאס האָבן מיט אים מיטגעארבייט נאָך אין קליינעם שטעטל,צווישן זיי : שלום זוסמאן ז"ל ווָאס האָט שפעטער פארלאזט חיפה,אריבער קיין רמת גן,וואו ער איז שפעטער געווארן וויצע בירגערמייסטער. משה צייט זיך אריבער,נישט וויט פון רמת-גן.הויבט אָן זיך צו פארעינטערעסירן מיט דער ארבייט פון דער "הגנה" און,בישלעכוויז,ווערט ער אריינגעצויגן אין דער ארבייט גאנצע 24

שעה אין מעת לעת..

******

משה האָט די ערשטע יאָרן געליטן פון היים־וויי, געבענקט שטארק נאָך זײן היים. בענקט נאָך זײנע עלטערן, משפחה, אײגענע... אָבער, משה דער־לאָזט ניט, אפילו די גאָר נאָענסטע, זאָלן באמערקן זײן שוואכקײט און רינגלט זיך ארום מיט א גארטל פון קאלטקײט, דיסציפלינירטקײט - וי ער האָט דאָס ליב געהאט צו רופן ... קענן דער דאָזיקער שוואכ־קײט, האָט ער כמעט זײן גאנץ לעבן געקעמפט, זיך באקעמפט אינעווײניק.

עס געדענקט זיך מיר אמאָל, קומענדיק פון א באזוך פון פוילן, אין יאָר 1935 האָב איך אים געפרעגט וועגן ייִדנטום און זײן משפחה, אײבערהויפט, אין קליינעם שטעטל "און פון דעם געפאנצערטן, שטאָלע־נעם משהן האָבן אָנגעהויבן רינען טרערן פון די אויגן... דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין מײן לעבן וי איך האָב אים געזעען וויינען ער האָט מיר דערצײלט, אז זײן שוועסטערל, פיגעלע, וועמען ער האָט זייער שטארק ליב געהאט, האָט אים געפרעגט: משה פארוואָס פארווירקלאכסט דו ניט דײן לאנגיעריקן חלום צו לעבן אין א קיבוץ? האָסט דאָך דאָס געפריידיקט דײן גאנץ לעבן? געזעען וי ער האָט בימער געוויינט, און כדי אים ניט צו זעען אין אזא צושטאנד, האָט ער אָנגעהויבן ברומען א חסידישן ניגון, דעם זעלבן וואָס ער פלעגט מיטהעלפן זײן טאטן ווען ער האָט געדאוונט אלס חזן אין שטעטל...

****

דעם זעלבן ניגון פלעג איך הערן משהן גאנץ אָפט. אײבערהויפט, וען ער איז געווען אין א זייער אָנגעשטרענגטער לאגע "פלעגט דער ניגון אים ארויסהעלפן, אין דער "הגנה", וי אויך ליגנדיק אין שפיטאָל שטארק פארוואוונדעט. דאן האָט ער זיך דערוואוסט פון דעם שוידערלאכן אומגליק וואָס סהאָט געטראָפן די בן שלומס - זייער זון חנן איז געפאלן א קרבן בי דער סיריישער גרענץ, אין תל קציר, צוזאמען ניט נאָך עטלאכע חברים, און גראד אין פרידנס־צייט.. דאן, איז דער ניגון פארשטומט געווארן. זײן אומהיימלאכע קרענק האָט זײן ניגון פארשטומט אף אייביק... זײן לעבנס־מעלאָדיע וואָס ער האָט

געירשנט פון „זיון היים" ווען מיר שטענדיק געדענקען !!!

לינקס : משה לערער, משה צדוק, יעקב פעלהענדלער, היינט, הויכער בעאמטער אין דעם שטיער־אמט אין מדינת־ישראל, און שמואל גליקמאן, אונזער סעקרעטאר פון דער דער זשעלעכאווער ליי־קאסע, אין חיפה פאר יאָרן...

(אלע פאטאס צוגעשיקט פון זיון שוועסטער חנה מלכה, ברינסקי, לערער, וואס וואוינט אין באגאטא, קאלאמביע)

געווארן משה צדוק זל

פון יהודה בן שלום חיפה

עס איז א ספעציעלער זכות צו אינזיקן זיך מיטן אנדענק פון משה זל. און זיך קאנצענטרירן אף אינזיקע פונקטן וואס וואלפן א פילפארביק ליכט אף זיון וואריאנט פערזינלאכקיט. משה איז געווען א גאנצער מענטש; גאנץ מיט זיך, אן שום אפווייכונגען אדער אפניגן, ביזן גרעניץ פון פשוטער הארטקיט. ער האט פארלאנגט פון זיך דאס זעלבע וואס פון אנדערע ממסירות־נפשדיקיט, איבערגעבנקיט ביזן סוף פון מענטשלאכער מעגלאכקיט. יעדער איינער, פרעמדער וי נאנטער, האט פון אים באקומען די זעלבע בעהאנדלונג. ניט געווען פאר קיינעם קיין שום פראטעקציע. דער באגריף איז אים געווען אינגאנצן פרעמד.

משה צדוק האָט געהאט א זײער ווארימע נשמה. אָבער,כדי נית צו פאלן
א קרבן פון ווײכקײט,האָט ער זיך באפאנצערט מית א שטארקן פאנצער,
און קיינעם נית צוגעלאָזט צו זיך...עס איז אים,אזוי ארום,געווען
לײכטער אָפצוזאָגן געוויסע,פון אים,פארלאנגטע טובות,און נית פאר-
לעצן זינע מאָראלע פרינציפן,וואָס זינען בײ אים געווען דאָס חעכסטע.
זין מוח איז נית געווען באגרעניצט אף בלויז אין געבית,און מית
דער דאָזיקער שארפקײט און לאָגיק איז ער דערגאנגען צו דער שטופע
פון אלוף,געניראל,אין דער ארמיי פון מדינת ישראל - א כבוד פאר
אים און פאר אונז,זינע לאנדסלײט. ****
זײנדיק שארף און לאָגיש מית זינע אויפאסונגען,איז ממש געווען א
פארגעניגן מית אים צו פארברענגען און הערן זינע אויפפאסונגען
אף פארשידענע פראָבלעמען. ****
מיר פלעגן זיך,גאנץ אָפט,טרעפן בײ אים אין הויז. כמעט יעדער
צוזאמענטרעף,יעדע באגעגעניש;א גיסטיקע איבערלעבונג. פאראן מא-
מענטן וואָס האָבן זיך בײ מיר טיף אינגעקריצט אין מין זכרון. זין
צוגעבונדנקײט צום פאָלק און לאנד,איז געווען אן אינטעגראלער טײל
פון זין נשמה לעבן. אין יאָר 1941 אלע צײטונגען זינען פול מית
ידיעות ווענן חורבן וואָס עס רוקט זיך אָן אפן אירָאפ״אישן ״דנטום,
געווען איז דאָס אין קאפע-הויז אף פעוזנער גאסאָין חיפה,אנטקעגן
זין שטאב פון״פײער-לעשער״אין זין האנט,די צײטונג״חבוקר״די
אותיות גרויס,דראָענדיקע,נאָך גרויליאכער -דער אינהאלט... מיר
זיצן בײדע,אָן א ווארט אויסצורײדן,די קאווע איז שוין אײז קאלט גע-
ווארן,מיר זיצן בײדע,שוהן,אן אײבקײט...קיינער פון אונז קאָן נית
אויסרײדן א ווארט. מיר קאָנען זיך נית אויפהויבן,די פיס טראָגן נית
משהם פנים-וי א וואקס-מאסקע,איך זע פאר זיך דעם צער און פין פון
דורות...דורות פין פון אונזער פארפײניקט פאָלק...זינע ליפן קוים
משעפטשן ארויס --נין,נין! עס איז דאָך אוממעגלאך,אזוינס קאָן דאָך
נית פאסירן ! און דאָס שרעקלאכסטע האָט יאָ פאסירט... און די
וועלט האָט געשוויגן פונקט וי הינט...און פאָדערט נאָך פון אונז -

געפייניקטע, געמאָרדערטע פאר גענעראציעס - רחמנות מיט די שלעגער און מערדערס...

******

משה רעאגירט אף דעם אַנקומענדן אומגליק אף זיין שטייגער. מיט מער ברעדן און ענערגיע וואַרפט ער זיך אריין אין דער ארבייט פון דער "הגנה"-פריער, אלס צוגאָב צו זיין טעגלאכער ארבייט, שפּעטער, געווידמעט איינגאַנצן דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע. זיינע מיליטערישע ידיעות זיינען אים גוט צונוצגעקומען. אויסשולן א נייעם טיפּ ייד, וואָס זאָל קאָנען זיך פאַרטיידיקן און געבן קלעפּ -ווען מען וועט דאַרפן.. דאָס איז דער פּאַסיקסטער ענטפער אויסצושולן טויזנטער יינגלאַך, יידישע, צו זיין גרייט צו נעמען נקמה פאַרן בלוט פון אונזער פאָלק... און טויזנטער הייניקע גוטע, געטרייע קעמפער אין אונזער לאַנד, זיינען אויסגעשולט געוואָרן דורך אונזער משה צדוק ז"ל.

****

אפן בילד:

די משפחה לערער, ווי זי ווערט געשילדערט אין דער פּאָעמע "מיין היים" פון יחיאל לערער אומגעקומען אין דער וואַרשאווער געטאָ.

יחיאל, איז דער צווייטער פון רעכטס, דאָס קליינע יינגל מיט גלאַנציקן דאַשיקל - איז משה צדוק. ז"ל.

****

נאָך מיט יאָרן צוריק,צופעליק דאָרט געוועבט־קט אין חיפה,פאָרטרויט מיר רחלע גליקמאן,ווילסט האָבן נחת,קום מיט מיר. און זי פירט מיך צו איינעם פון די הויפן פון פאָליטעכניקום,א באליבט פלאץ פאר מי־ליטעריש איבונגען פון דער"הגנה"אונטער דער פאטק פון פייערלע־שער,און איך דערהער א באקאנטע שטים,די שטים פון אונזער חבר און לאנדסמאן קשה צדוק. ער און די"פייערלעשער"אין זייערע אוניפאָרמען פאָרטאָן ערנסט אין זייער צוגרייטן זיך צום קומענדן "פייער"....

זיין איבערגעגעבנקייט האָט מיך דערמאָנט זיין חסידישן טאטן בשעתן דאוונען פארן עמוד...די זעלבע הייליקייט,דער זעלבער רעליגיעזער ברען פון דער נשמה...

ניט שווער מיר אָפצוקלייקענען זיין האָרטקייט און שטייפקייט ווען מאנכע האלטן וועגן זיין כאראקטער,מיט אומרעכט.אָבער עס וואלט מיך פארפירט אביסל צו וויט...אָט א פאל : די חתונה מינע מיט מין ליבע נעמי. און דער דאָזיקער"שטייפער"מאן האָט ארויסגעוויזן אזויפיל האָרציקייט און וואָרימקייט ווען וואלט געקלעקט פאר א צענדליק מענטשן. בלויז יחידי סגולה וואלטן געקאָנט ארויסווייזן אזויפיל וואָרימקייט,האָרציקייט, נאטירלאך,זיין פאזיציע,אמת,האָט אים ניט ערלויבט ארויס־צואווייזן וויכקייט,ווען וואלט באטראכט געווארן פאר שוואכקייטן...דאָס לעצטע,איז אים געווען פרעמד.ספעציעל,זיין אמת,שעף פון די מענטשן־כוחות,האָט פון אים געפאדערט האָרטקייט,געשטאלנקייט,צו קאָנען אפ־זאגן טובהלאך,ביטעס פון נאָנטע...דער כלל איז בי אים שטענדיק געווען,העכער פון וועלכן יחיד - דער כלל...

יארן שפעטער... ער קומט אף א באזוך אין דגניה ב/ נאָך אונזער שוידערלאכן אומגליק. מיר זיצן שבעה נאָך אונזער העלדיש געפאלע־נעם זון,חנן..אויך דאָ האָט אים פאָרראטן זיין האָרטקייט די געציילטע מינוטן וועו איך האָב אים געזעהן ביטער ווינען..אונטער דעם מילי־טעריש מונדיר האָט געקלאפט א וואָרים,מענטשלאך הארץ.. זאָלן די עטלאכע ווערטער זיין א בלימל אף זיין ינג פארשניטן לעבן זיין קבר..

יהודה בן שלום

א ברייוול פון חנה מלכה לערער "ברייסקי".

שוער מיר צו שרייבן זכרונות וועגן מיין טייערן ייִנג פארשטאַרבענעם ברודער.סאיז מיר ניט לייכט געוועזן דאָס צו טאָן וועגן מיין יחיאלן.. פון דער גאנצער משפחה לערער,בין איך אליין פארבליבן,אליין אוון עלנד..אלע מיינע טייערסטע זיינען אין די פלאמען פארצערט געוואָרן. געזעגן אים דאָס לעצטע מאָל אין ישראל..שוין געוועזן קראנק,א גיפט וואָס האָט פארסמט זיין ייִנג לעבן.זיינע טעטיקייטן אלס ייִנגל האָט שוין באשריבן זיין לעבנס חבר מרדכי.אים האָט שטענדיק געצויגן צום ציוניסטישן געדאנק צו וועלכן ער האָט געוויידמעט זיין גאנץ לעבן...

*****

אין ישראל האָב איך איינמאָל געפרעגט : צי ער אליין האָט אמאָל דערהרגט א מענטשן ? ער האָט געשוויגן,ניט געוועזן גרינג אים דאָס צו ענטפערן.אנשטאט אן ענטפער,האָט ער מיר דערציילט ווי ,אומגערן, האָט ער אמאָל געטוימט א פיש,און ווי ער האָט נאָכדעם געפילט... שוער אים געוועזן צו ריידן וועגן מענטשמאָרד. כאָטש,אויסערלאָך,האָט ער געמאכט דעם איינדרוק פון א פארשטיפטן,קאלטן מיליטער "מאן. אינערלאָך "געוועזן וויך,מענטשלאָך ווי מיר אלע.. זיין אויסערלאכער שטייפער אָנשטעל באמערקט ריכטיק מרדכי,איז געוועזן ארויפגעצוואונגען אף זיך...מיר אלע וויסן וואָסער ראָלע ער האָט געשפילט אין ישראל, טרעניירט,צוגעגרייט "פייערלעשער" צו ווערן גוטע געשולטע סאָלדאטן. אויך זיין אויפגאבע ווערבירן,צוגרייטן מענטשן"מאטעריאל פאר דער ארמיי פון מדינת ישראל,איז ניט געוועזן קיין לייכטע. נעכטיקע ייִנגלאך ישיבה בחורים "צו ווערן גוטע זעלנער..און ער האָט דאָס באוויזן מיט מעשים..

****

מיינע טייערע לאנדסלייט,חברים און פרייַנט,גלויבט מיר,אז סאיז מיר זייער שוער צו שרייבן,אויפוועקן פיינלאכע זכרונות,גוטע און איבערהויפט,פיינלאכע. געשיענישן וואָס האָבן צעשניטן מיין לעבן אף שטענדיק. זאָלן די עטלאכע מאָגערע וועטער זיין א בלימל אפן פרישן קבר פון מיין משהן. יתגדל ויתקדש !!!

גערג בראַנדעס וועגען די פאַליאַקען

Georg Brandes.

ברעך אויס אין הויכע קלאָגען,
דו פינצטער מארטירער ליד,
וואָס איך האָב אזוי לאנג געטראָגן
אין מיין פלאמשטילן גמיט.
(הענריך היינע)

מיט דעם דאָזיקן מאָטאָ האָט גערג בראנדעס אָנגעהויבן זיינע ארטיקלן וועגן די אכזריות קעגן די יידן אין פוילן. ער שרייבט: די געשיכטע פון די יידן איז פון מיטלאלטער אָן א ליידנס־געשיכטע וואָס האָט נית קיין גלייכן אין דער וועלט. אלץ וואָס די מענטשלאכע געשיכטע האָט נאָר געקאָנט ארויסברינגען: צביעות, אכזריות, מוראדיקע גרוילטאטן, פארפאָלגונגס־לוסט און בלוט־דורשט, איז אויס געגאנגען אף דעם ניט גרויסן, אָבער גייסטיק שטארקן פאָלק...

אין יאָר 1888 האָט בראנדעס פארעפנטלאכט א בוך וועגן פוילן. דאָרט שרייבט ער: וען פוילן וועט וידעראמאָל אויפגעריכט ווערן, דעמאָלט וועט אויך א טראָפן בלוט מיינס זיין אין דעם בלוט וואָס וועט העלפן אויפבויען דאָס פריַיע פוילן... (פוילן איז דאן געווען אונטער דער צאריזער הערשאפט־)

אין זיין בוך, האָט גערג בראנדעס אויסגעדריקט זיין טיפע באגייסטערונג פאר פוילן, פאר אירע נאציאָנאלע דיכטער, פאר איר קולטור און זייער טיפער באגער פאר א פרַיי פוילן. און אין קיין שום אָרט איז בראנדעס ניט אויפגענומען געווארן אזוי יום־טובדיק ווי בעת זיין באזוך אין וואַרשע אין יאָר 1887. מען האָט אים צוגעטיילט די גרעסטע כבודים, ערן־פרעזידענט פון פארטידענע הויכע אקאדעמישע אינסטיטוציעס.. און בראנדעס האָט יאָרן צייט געארבייט, מיטגעהאָלפן פוילנס קאמף פאר אומאפהענגיקייט.

אבער,נאכדעם ווי די פאליאקן האבן אין דער צייט פון דער ערשטער וועלט מלחמה מיט אזא רויער רציחה אויפגעהעצט די רוסן קעגן די יידן" באוויזנדיק" אז די יידן זיינען געווען שפיאנען און שולדיק אין אלע רוסישע מפלות,איז דער זעלבער פראנדעס ארויס מיט פארדאמונגס-ארטיקלן קעגן פוילן.

****

און מיטאמאל האט זיך אנגעהויבן א העצע-קאמפאניע קעגן בראנדעס און אים צוגענומען אלע פריערדיקע צוגעטיילטע כבודים..אים אויס געשלאסן פון אלע פריערדיקע הויכע אקאדעמישע אינסטיטוציעס.. פאר זיין געוואגטקייט צו פארדאמען זייער אנטיסעמיטיזם,זייער ווילדן חיהשן האס קעגן געטרייע,איבערגעגעבענע ייִדישע בירגער.

אפילו די פוילישע אינטעליגענץ וואס האט פארגעטערט בראנדעסן, האט אויך געשריבן אין דער אויסלענדישער פרעסע,אז בראנדעס איז מיסאינפארמירט וועגן פוילן. געווען בראנדעס האט א צייט געשוויגן, דאן האט ער זיי געענטפערט " וואס איך האב אמאל געשריבן וועגן די פארפאלגונגען פון פוילן קעגן די יידן "וואס זייער גורל איז אויס געפאלן צו לעבן צווישן די פאלאקן "איז אמת : איך האב אזא גרויסן באוויז-מאטעריאל,אז קיין שום זאך אין דער וועלט קען דאס נישט רייניואשן. איך האב געזעהן פאטאגראפיעס פון פסח-אייער,וואס די פאלאקן האבן געשיקט צו זייערע סאלדאטן אין פוילן אין די יום-טוב טעג פון פאסכא..אפן אויבערשטיין טייל פון אייַ "פארען א בילד פון א "נגיד פרוי צוגעבונדן פעסט צו א טיש,ארום איר זיצן פיר פוילישע יידן צאפן אויס איר בלום מיט זויג-מכשירים,זיי וועלנדאס בלום נוצן פסח אין זייערע מצות... אף דער צווייטער זייט פון אייַ - די פוילישע סאלדאטן וועלן אויפגעפאדערט צו נעמען נקמה פון די יידן"... פונקט אזוי האט בראנדעס פארדאמט די רומענער ..אר זייער "יידן-האס... (ארויסגענומען פון ארטיקל זילבערבערג כאלעוא אין "פארווערטס") בראנדעס בייגראפיע האבן מיר געדרוקט אין א פריערדיקן נומער. געווען איינער פון די גרעסטע וועלט-קריטיקער אין דער ליטערארישער-וועלט אין אונזער יארהונדערט...

צוויי שיינע, מחיהדיקע, ישראל קינדער אין ניו יארק.

צוויי ישראל פאליציי-פרויען העלפן אנפירן מיטן שטאמביל-פארקער אין ניו יארק, און גראד, אין צענטער פון שטאט, אין געדיכטן טייל, טיימס-סקווער, דער פאליציאנט ווילקאקס, קוקט צו...

****

רחל קאהן 19 יאר אלט און גיל פריידמאן 20 יאר זיינען געקומען אין די שטאטן, אראנזשירט פון דער ישראל טוריסטן ביורא, א פרייטשאפט-טור.

****

די וואך פון זיבן (סוף פון לעצטן נומער)

פראגמענט...

פון פערל וויסענבערג.

איין מאל האט זיך שוין יא געהאט עפעס געמאכט און מהאט שוין גע מיינט,אז אט,אט וועט זי אויפגערעכט ווערן.זי וועט געבן א שטעל א חופה אף אינמאל און וועט גלייך אף צומארגנס אוועקפארן קיין אמערי־ קע,וויל יענער,מיט וועמען סהאט געזאלט־ווערן־איז געווען אן אמערי קאנער.

אזוי געפעלט ביילטשן,זאגט זי,שטעלן א חופה און געבן א פאר אוועק. און דאס גאנצע שטעטל זאל זיך דערנאך סודן,וואס פארא גליק־דער א־האט עס געטראפן... דאס איז געווען באלד נאך פסח. האט איר די שוועסטער זיערע,וואס וואוינט אין חיפה,צו ווינטן געגעבן,אז זי דארף שוין קומען. די זאך האט זיך שוין געצויגן א גאנצן ווינטער,דאס היסט,דאס אפווארטן דעם ינגערמאן פון אמע־ ריקע. די שוועסטער פון חיפה האט שוין געהאט א צוזאג פון איר שכנטע־צו וועמען דער ינגערמאן,א נאנטער קרוב איערער האט בא־ דארפט קומען־אז אים האלט זי פאר ביילטשעס ווערן.

אזוי האבן זיי אפגעלעבט מיט דער שטילער האפענונג א גאנצן ווינטער. אויסגעזאגט האט מען נאך דערווייל קיינעם ניט. די צווי שוועסטער דא,האבן וי אפגעמאכט צווישן זיך אף שטום לשון,אז פאר די שכנים זאל עס קומען אומגעריכט. *****

נאר פונדעסטוועגן,אז יענע שוועסטער פון חיפה האט געגעבן א שיק נאך איר־האבן זיי זיך שוין ניט געקאנט איינהאלטן פאר גרויס שמחה און נאענטקייט פון גליק.

און מען קאן זיך שוין טאקע ניט איינהאלטן אויך.כוויס,אמאל דארף מען א גוטע עצה,אדער א טובה.אט,צום ביישפיל,האט ביילטשע באדארפט האבן א פאר העלע נילאן־זאקן,זי האט ליב א העלן זאק, האט זי געטענהט צו די שכנטעס־דער פוס זעט גאר אויס אנדערש, אז מען גיט א קוק אף אים..איז דאך אפער היינט א ציט,אז מען

קריגט ניט וואס מע דארף -האט זי געזומען א פאר טונקעלע זאקן,וואס זי האט זיי ליגן עטלאכע פאר -איך האב ליב צו האבן ליגן,האט זי געזאגט --א טאמער-עס מאכט זיך עפעס-און מדארף האבן,זאל מען ניט שטיין מיט דער צונג אין דרויסן. איז זי געגאנגען מיט די טונקעלע פאר נייליאן-זאקן צו איין שכנטע און צו א צווייטער און אנגעהויבן רייזנפון א טויש. נו איר וויסט דאך,א שכנטע גיט באלד א זאג : אוי וואס איז דער אונטערשייד,די זיינען אויך שיין...

--ניין,האט זי זיך שוין דא פאראטן. און ניט אזוי מיט די ריידן,ווארן בייטשע איז א געוג איינגעהאלטענע,וי,-מיטן שמיכעלע. אוי,דאס שמיכעלע,וואס קומט פון אינערלאכער צופריידנקייט,דאס איז א גרויסער פארעטער און גאט זאל אפהיטן,אז א שכנטע דערזעט עס וויסט זי שוין וי ארויסצוציען פון אייך די ווערטער,וי סטענגעס.

נאר פארפאלן. וואס איז שוין דערבי - האט זיך בייטשע געקלערט : אז די שוועסטערס שכנטע פון חיפה ריידט שוין א גאנצן ווינטער,אז זי האלט דעם יינגערמאן פאר בייטשעס וועגן,וועט זי דאך ניט ריידן פון הוילן פאס ארויס... ****

האט זי נאך צוגעגעבן אז "יענער-דער אמעריקאנער,וועט שוין ווארטן אף איר,ער וועט שטיין אפן באלקאן פון זיין קרובה און זיין זי,בייס אנקומען צו פארן...אזוי איז געווארן אפגעריידט...

אין שטוב בייַ די צוויי שוועסטער איז געווען די פאר טעג פאר איר אפפארן א יום טובדיקייטאון די ווענט איינגעהילט וי אין א חיליקן סוד. אלץ האט זיך געדריט ארום בייטשן און אפילו דאס בחורל,וואס איז אן איינאונאיינציקס בייַ לאהטשן,האט מען שוין אויך ניט ארויסגעזעען אין שטוב, דאס וואשן,דאס פרעסן איז יענע טעג און דאס איינפאקן אין וועג אריין פון די שענסטע בגדים,האט גאר קיין סוף ניט גענומען. אפילו דער זיידענער שלאפראק מיט די שווארצע סאמעטענע אפפפסקע ארבל,וואס הענגט אומבאריבאר די גאנצע צייט אין שאנק,איז דאס מאל אויך געווארן ארויסגענומען און אריינגעלייגט אין טשעמאדאן. דעם קאפ האט זיך דאס מאל בייטשע אויסגעוואשן ספעציעל זארגפעלטיק מיט

אשכולות זאפט(גרייפ-פרוכט) אז די האר זאלן פאלן,וויך און גלאנ-
ציק.און די פאפילאטן האט זי ניט ארונטערגענומען פונעם קאפ עט-
לאכע טעג און נעכט,כדי די האר זאלן זיין גוט געלאקט. בייד שוועס-
טער האבן געארבייט,אז מהאט אפילו פארנאכלעסיקט דאס געשעפט מיט
דער תל-אביבער ווייטרינע.

ענדלאך איז זי אפגעפארן.

סאיז א דורך א קיילעכיקע וואך,און בילטשן זעט מען נאך אלץ ניט
צוריק. ניט זי שרייבט,ניט זי קומט.נאר וואס קאן איר לאהטשע האבן
פאריבל ? -מסתמא האט זי ניט קיין צייט דערצו און האט עס אפילו
ניט ווען אין זינען צו האבן אויך...נשקשה,אז גאט וועט העלפן,וועט
מען איר שוין צו ווייסן טאקאפילו די לעצטע מינוט,ארט זי אויך ניט
און פונקט צו די צען טעג - זי איז דא !

סאיז גראד געווען מיטאג-צייט,ווען לאהטשע איז געווען אין שטוב,ווי
געווינלאך אין צייט. זי ליגט זיך אזוי אפן בעט און רוט.אין שטוב
איז האלב טונקל פון די פארהאנגענע פענצטער,וואס דאס גיט אויך
צו א קילקייט.אין דעם מאכט זיך אויף די טיר און בילטשע שלייכט
זיך אריין מיטן שווערן טשעמאדאן פארוים.

אין איין רגע איז שוין לאהטשע געשטאנען אף די פיס מיט אן
אויסגעשרי : בילטשע ! זי נעמט איר גלייך ארוים דעם טשעמאדאן פון
דער האנט און שטעלט אים בילע וואו אוועק,ווי עפעס א צוויטראנגיקע
זאך. דער עקר זי ווייל הערן וואס און ווען און ווי אזוי...
נאר בילטשע האט צוריק אריינגהאנגען דעם זיידענעם שלאפראק מיט
די סאמעטענע פאפסקע ארבל אין שאנק אריין,אף זיין אלט ארט..
און אליין האט זי זיך ארומגעוואשן פונעם וועג און זיך אנידערגע-
לייגט נאכלעסיק אפן בעט. זי האט געפרעגט אפן געשעפט,אף די קונים.
דער שוועסטער אין חיפה-האט זי געזאגט- גייט איצט גאנץ גוט.דער
שוואגער ארבייט פולע וואכן און איז גאנץ צופרידן.

---און חיהלע ? די שוועסטער,היסט עס,האט לאהטשע געפרעגט -
זי דערמאנט זיך נאך יעדעס מאל,אז אין דיטשלאנד זיינדיק האט זי

געהאט פאפירן נאך אמעריקע.

***

---נו ?נו,נו.וואס איז די מציאה אמעריקע ?-זע איך דען ניט מענטשן פון דארט -מער האט שוין לאהטשע ניט געפרעגט. און ביז היינט צו טאג וויסט זי ניט,וואס דארט איז פארגעקומען,צי האבן זיי יאר געריידט,צי ניט געריידט דערוועגן : וואס געוועזן,ווען געוועזן-זי וויסט ניט. איין מאל נאר,אין א פאר טעג ארום,האט זי נאך געהאט גע-פרעגט : ער איז דיר ניט געפעלן,ראיז א מיאוסער ?

ניין, האט בילטשע דערוויידערט מיט דערשטיקטן זיפץ -ער איז א שיינער. איז וויידער לאהטשע שטיל געבליבן און מער האט זי שוין ניט דער-מאנט זיין נאמען.

***

די שכנטעס אבער האבן זי נאר כסדר פארהעקלט מיט די אויגן. און כאטש בילטשע האט זיך אדורכגעגליטשט דורכן הויף,וי ניט באמערקנ-דיק די ספעציעל געוואנדענע אויפמערקזאמקייט אף זיך,האבן זיי דאך --ניט געקוקט דערויף--איר אריינגעשמוגלט א שאלה :

--נו,וואס הערט זיך בילטשע ?

--וואס וילט איר הערן -?

--מיטן אמעריקאנער ?

- וואס מיטן אמעריקאנער ? און פון גרוים-איידלקייט" האבן זיי שוין ניט געפרעגט,צי זי איז געפעלן געוואָרן,נאר : איז ער דיר געפעלן?

---ניין,האט זי א פארצי געטאן דאס שארפע נעזל מיט א גרינגשעצנ-דע גרימאסע.

***

און איידער יענע האט נאך באהיזן צו שטעלן די וויטער-דיקע קשיות,האט בילטשע איר געגעבן א"רוק-אריין"א "און סאיז נאך א זאך דערבי..." איינהילנדיק די דאזיקע וועלטער איז אזא סוד,אז יענע זאל האבן וואס אויסערלישעס צו טראכטן אף יענעם"אמעריקא-נער העכט"..און אליין,האט זי זיך געגעבן א שליינ אוועק,אז יענע איז געבליבן מיטן שפיענעם מויל נאכטראכנדיק. און וען זי איז שוין געהאט געקומען צו זיך,האט איר נאך א מיגניע געטאן פאר די אויגן בלויז דער זוים פון בילטשעס קליידל אין דער טיר...

„שבטים"

זאמלבוך הערצילונגען פון ניע עולים

אריה ליפשיץ

די שריפטשטעלערן ברכה חבם(כאבאם) האָט ארויסגעגעבן אין פארלאג „עם עובד"א זאמלבוך„שבטים" מיט שאפונגען פון ניע עולים. טייל פון זיי -שרייבער,און אנדערע,אנפאנגער. 8 שאפונגען זיינען געשריבן אין העבריאיש.די איבעריקע שטעלן מיט זיך פאר איבערזעצונגען פון : ייִדיש,אראביש,אונגאריש,בולגאריש,טשעכיש,פראנצויזיש און ענגליש.

סאיז באזונדער כדאי אויסצוטיילן דאָס פולע ארומנעמענדיקע בילד„מישמר השבוע" (די וואך פון זיבן)פון פערל וויסענבערג אין דער אויסגעצייכענטער איבערזעצונג פון יעקב אליאב,וואָס איז אגב שפעטער,צוגעטיילט געוואָרן דעם ערשטן פרייז ווי די בעסטע דערציילונג פון„שבטים". דאָס בילד פארמאָגט אויסגעשפראָכענע דערציילערישע עלעמענטן,שילדערונגען פון פיסאזש און פלאסטישע פאר - קערפערונגען פון די געשטאלטן.

***

פערל וויסענבערג,די טאָכטער פונעם קלאסיקער פון דער ייִדישער ליטעראטור י.מ.וויסענבערג,פארמאָגט,ווי איר פאָטער,א שארפ אויג. זי דרינגט אריין אינעם נייעם שטייגער,בערענגט ארויס ממשותדיקע ווירקלאכקייט און די דינסטע פאָעטישע ניואנסן,פאָלגט נאָך דעם פארלויף פון דער גרופע,וואָס האָט פארלאָזט יאזור ביזן אויפבוי פון דער קאָלאָניע" מישמר השבעה".

**

א קאָליר פולע כאראקטעריסטישער שטייגער שפיגלט זיך אָפ אינעם קיבוץ גלויות,וואָס שאפט זיך אפן דאזיקן פלאץ. דורך מענטשלאכע אינטימע איבערלעבונגען אנטפלעקן זיך פאר אונזערע אויגן די נייע פראָבלעמען פון איינלעבן זיך,איינארדענען זיך,קריגן ארבייט און אויסלייבן זיך קולטורעל : באציונגען צווישן שכנים און קעגנזיטיקע נשמה־פארבינדונגען צווישן אנאנדער.

וען מיר באקענען זיך מיט אסתרקע און אירע עלטערן פון פוילן,

מיט די צוויי אלטע קאוואלערן פון טשעכן, מיט דער טאטערישער פרוי מיט איר קינד, מיט די אונגארישע ינגעלייט, מיט מילערן, דעם גרינס-פארקויפער, זיין פרוי פון בייערן, דער אוקריינערן מיטן ייִדישן מאן, די בולגראישע און שוויידישע ייִדן, משה דער ארבייטארער פון וואַרשע, נחומקע דער הויקער מיט זיין שטום מיידל פון ציפערן, --זעען מיר דאָ כאראקטעריסטישע שטריכן און האנדלונגען פון ייִדן געשטאלט באזונדער.

****

מיר זעען די מענטשן אין אלע זייערע טואונגען אפן נייעם פלאץ. ייִדער איינער זוכט זיין פערזינלאך גליק, באמיט זיך איינצורישן אַרדענונג און רינקייט אין זיין שטיבל: וווי ער גייט און פאַרעט זיך בייַ די גרינס-בייטן אין זיין געשעפט, בייַם פלאנצן פרוכט-בייַמער, בייַם האַדעווען, און עופות. נאָכן ערשטן פיבער פון אויפבויען זיך די היים, ווערט ייִדער איצט ארומגעכאפט מיטן נייעם פיבער דיקן חשק צו האָבן אן אייגן שטיקל גאָרטן. " אזוי וווי מאַכט פריער געהאלטן אין איין ארומלויפן זוכן א דירה, טיש, א בענקל - אזוי זיינען אלע איצט באהערשט געוואָרן פונעם נייעם פארלאנג: א געשעפט מען גאָרטן! דיין גאָרטן, אקערן, פלאנצן, פארזעצן גרינצייג, בלומען-הימל און ערד און א גאָרטן!!! ---אט איז אסתרקע צום ערשטן מאל ארויס אין הויף, אָנגעפילט א פולע שיסל מיט קערנדלאך און אויפן צום הינער-שטייג. דאָס הינטל איז איר נאָכגעלאָפן. בייַ דער פורטקע איז זי געבליבן שטין. דאָס הינטל האָט זיך דערנענטערט צו די הינער. די עופות האָבן אויפגעהויבן א טומל, זיך צעפלאַשעט מיט די פליגל מיט א ליארם. דאָס הינטל האָט זיך דערשראָקן. מיט אן ארונטערגעלאָזטן קאָפ האָט עס זיך אָפגעטראָגן, געזומען צוריקלויפן אין שטוב אריין, זיך אויפגעלייגט פאר דער טיר און אָנגעשפארט די מאַרדע אין דער שטיינערדיקער שוועל, זיך בארואיקט...."

מיט מאלערישער קערנדיקייט בראנגט פערל וויסענבערג ארויס די פארהעלטענישן צווישן די מענטשן און דער ארומיקער נאטור, ווען איז פאר זיי אינגאנצן נייַ, זי הילט זיי טיילמאָל אין, און פארווייגט זיי אין

שטורם. די אלע נייע דערשיינונגען פונעם ארום,נעמען זיי אויף ווי
א געבאט. א געבאט וואס הייסט שליסן אבונד מיטן נייעם שטיגער לעבן.
אזוי איז עס מיט דעם וואס מען מוז מאכן שלום. דער פארלאג "עם
עובד" האט געטאן א גוטע זאך און איז ווערט באגריסט צו ווערן
פארן ארויסברענגען שאפונגען פון נייע שרייבער-קולים פון אלע עקן
וועלט פארן העברייאישן לייענער. די ליטעראריש זאמלונג "שבטים"
איז א וויכטיקער און ווערטפולער פרואו נאך וועלכן סדאופן קומען
וויטערדיקע אזעלכע ענלאכע זאמלונגען.

(ליטעראריש בלעטער,בוינעס איירעס,ארגענט.)

דאס איז אן ארבייט,אפהאנדלונג פון אריה ליפשיץ ווען דער ארבייט,
גרעסערע דערציילונג,פון וועלכער די צוויי זיינען בלויז א טייל, פון
אונזערע חשובע און טייערע פערל וויסענבערג,די טאכטער פון אונזער
קלאסיקער י.מ.וויסענבערג. די דערציילונג איז געווען אפגעדרוקט
צוזאמען מיט נאך 21 אין זשורנאל"שבטים" אין ישראל,און געקראגן
דעם ערשטן פריז,אלס די בעסטע דערציילונג.

אונזערע חשובע פערל גרייט איצט צו א בוך מיט דערציי-
לונגען און מיר האפן,אז מאנכע יחידים אדער גרופן ווילן אף זיך
נעמען די אנגענעמע פאראנטוואָרטלאכקייט ארויסצוגעבן דאס בוך און
דערמיט ברענגען כבוד זייער אייגענער גרופע וי אויך דער גאנצער
משפחה זשעלעכאוו אומעטום... מיר דערוואַרטן אן ענטפער חשובע
זשעלעכאווער חברים און פריינט..

נאכאלעמען,האבן מיר ניט אומזיסט פארדינט דעם נאמען אין דער
ייִדישער ווועלט -אז "מיר שפינען וויטער דעם גאלדענעם פאדים"
לאמיר ווייזן,אז מיר פארדינען עס....

שטעלט זיך אין פארבינדונג מיט אונזער טייערע און חשובע פערל
אדער מיט דער רעדאקציע..א דאנק שאלעם

Perl Weisenberg 224 - 15th Avenue S W

Calgary Alta Canada

פירמידה והזמה היה במפגן הנרנע
ברמת גן, תמוז תשי"ח (יוני 1958)

א לעבעדיקע פיראמידא

די לעבעדיקע וואנט אין גדנע

אין רמת גן אין יאָר 1958

על כן האמן אאמין, כי
יקום דור יהודים חדש
ונפלא מן הארץ. המכבים
יקומו לתחיה.
הרצל תרנ"ו (1896)

דערפאר גלויב איך, אז עס
וועט אויפשטיין א נייער דור,
ניי און וואונדערלאך פון
לאנד. די מכבייער וועלן קומע
צום לעבן אויפסניי...
(הערצל 1896)

פֿאַרזעצונג פון ז״ט 141

• ווי״סקאָפ,מ וועגער.

אונזער ליבן ברודער,שוואָגער און פעטער הערש בערענשטיין,אונזערע הארציקע ברכות צו זיין ווערן א בן שבעים.לאנגע יאָרן פון גליק. שמואל אליהו און שרה,בראזיליע; חיים,ריווע אהרן דוד,רחל און אלע פֿלימעניקעס און פלימעניצעס...כן יהי רצון.

אין נאָמען פון אונזער קאָמיטעט באגריסן מיר דין,טיערער חבר און פרינט צו דינע 70 יאָר ינג ווערן..מיר דארפן דין און ווילן דין האָבן אסך,אסך יאָרן מיט אונז..

דער קאָמיטעט גדליהו אשכנאזי סעק.

דער פאמיליע הינדעלע און וואלטער דימאַנד,הערשל און פרידע אלטמאן אברהם יגליצקי און משפחה,מענדל קורצארזש און משפחה, צו אייערע שמחות האָב אין נים געקאָנט קומען(צו מאנכע) אָבער אין בין מיט איין אין אייער פרייד. מ נע הארציקע ברכות.

מאָטל ראָטפארב (ראָט)

מזל טוב אונזערע טיערע מרים ווינאָגראד צו דער פארלאָבונג פון איר טאָכטער,בעטי מיט ישראל קראנץ,אסך גליק.

אויסטראליער גרופע

אונזער ליבע שוועגערן מרים א הארציקן מזל טוב,טיערע,און אסך נחת פון דעם יונגען פּאָרפּאָלק . חנקע און איטשע צאצקעוויטש.

אונזער ליבע קוזינע מרים א הארציקן מזל טוב און נחת פון דיין טעכטער, מיט איר חתן. נאָר פריד און גליק. העלן און ח. שפריינ גער. נעמט צו אונזערע הארציקע ברכות טיערע מרים צו דיין שמחה,דעם יונגען פּאָרל,אסך יאָרן פון גליק. ח.י. גאָלדמאן

מזל טוב טיערע מרים צו דער שמחה פון דיין ליבע טעכטער,אסך יאָרן פון נחת און גליק. יהודית און ווילי בערקוויטש

אונזער חשובע מרים א הארציקן מזל טוב צו דער שמחה פון איר טיכטער. אסן יאָרן פון נחת און גליק. רחל,משה יגליצקי.

ר/ זלמן קלעפפיש הי"ד

פון דר הרב,העשיל קלעפפיש

מיין פאטער,מורי ורבי ר/ זלמן קלעפפיש זל,איז געווען איינער פון די מערקווירדיקסטע פערזיינלאכקייטן אין ייִדישן זשיראדאוו אין די יאָרן פאר און נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה.ער האָט ארויפגעלייגט דעם חותם פון זיין פארפנרייכער געשטאלט אף דער גייסטיקער אנטוויקלונג פון דער קהילה. ער האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט,אזוי צו זאָגן,דעם איבערגאנג פון די אלטע לעבנס־פאָרמען צו די נייע אידיין און נייעם שטייגער,וואס האָבן זיך לאנגזאם אָנגעהויבן אויסקריסטאליזירן אין ישוב.

*****

ער האָט געשטאמט פון גרויסן ייִדיש־פוילישן יחוס.פון דער משפחה פון בארימטן וואַרשאַווער רב,רבי שמואל זינווייל קלעפפיש זל. ער איז געבוירן געווארן אין יאָר תרמ/ד (1884)אין שצוצין,לאָמזשער געגנט,וואו זיין זיידע פון דער מוטערס צד,דער גאון העשיל שאפיאר זל,איז געווען רב.פון זיין פריסטער יוגנט האָט ער זיך אויסגעצייכנט מיט עלוישע פעאיקייטן. געלערנט אין די גרויסע ישיבות אין פוילן און ליטע,און באקומען סמיכות אף רבנות.ער האָט אויך ארויסגעוויזן א נייגונג צו השכלה,און בילדונג,און איז ארייִנגעצויגן געווארן אין דער חיבת־ציון באוועגונג.

***

געקומען איז ער די ערשטע יאָרן פון היינטיקן יאַרהונדערט קיין זשיראדאוו,וויל ער האָט חתונה געהאט מיט אפרוי פון דאָרטן,מיט ברכה פרידמאן,מיין מוטער אמי מורתי עה. זי האָט געשטאמט פון אייִנער פון די שענסטע חסידיש־ נגידישע משפחות אין שטעטל. איר זיידע,ר/שמעלקע זל,איז געווען פארעכנט צו די ערשטע ייִדישע איינוואוינערס אין נייצטן יאַרהונדערט אין זשיראדאוו און איז,דער־בער, געווען געווארן אין מויל פון פאָלק "אדם הראשון". איר פאטער ר/ הילל פרידמאן זל,א פאטריאכאלע געשטאלט אין ישוב,איז געווען א באוואוסטער צוקער־סוחר אן עושר,אן עסקן פון גרויסן פארמאט, איינער פון די בויערס פון דער קהילה,און דער באליבטער,האַרציקער

בעל־תפילה אין די ימים־נוראים.זיין פרוי,חנה ע"ה"חנה הילל" ווי מען פלעגט זי רופן,איז געווען באקאנט אין דער גאנצער געגנט מיט איר צדקות און גוטהארציקייט.

****

גלייך נאך זיין אנקומען קיין זשיראדאוו,איז דאס הויז פון רבי זלמן קלעפפיש געווארן א צענטער פון תורה און השכלה. לומדים פלעגן ארײנקומען צו אים ריידן און לערנען. חסידים אין "שטיבל" האבן געוואוסט,אז קיינער פון זיי קען נית איבערשטיגן אים אין באהאוונט־קייט אין די שיטות און אין דער געשיכטע פון חסידות. "נגלות משכילים" אויפגעקלערטע"פלעגן מיט אים דיסקוטירן איבער די נייע דערשיינונג אויסגאבעס אין דער העברעאישער און "דישער ליטעראטור. צו זיין אומגעוויינלאכע בקיאות אין אלע צווייגן פון "דישן וויסן, צו זיין אומגעהוירע חריפות איז אויך צוגעקומען זיין זעלטענע אייגנשאפט,ווי א שמועסער. ער האט זיך אויסגעצייכנט מיט גרויסער פקחות, און אין געשפרעך האט ער געבליצט מיט שארפקייט פון געדאנק. אין זיין נשמה האט געלעבט א וואונדערלאכער סינטעז פון אלע שטרעמונגען פון "דישן גייסט.

****

דער אויסברוך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה און דער גירוש פון די "דן פון זשיראדאוו האט צעבראכן די עקאנאמישע עקזיסטענץ פון דער פרידמאן־משפחה.דער צוקער־סוחר איז געווארן רואינירט.מיין פאטער האט פארבראכט די יארן פון היימלאזיקייט מיט זיין פאמיליע אין וואַרשע.נאך דער מפלה פון דער רוסישער ארמי,וועו די "דן איז דער־לויבט געווארן זיך אומצוקערן אין שטעטל,האט מיין פאטער אנגהויבן בויען זיין לעבן אף די חורבות פון דאסני.

און דאן הויבט זיך אן זיין געבענטשטע טעטיקייט פארן ישוב. ער גרינדעט א ביית־ספר־עברי. דאס איז געווען דער ערשטער "חדר־מתוקן"וו מען פלעגט עס דעמאלט רופן,דערציונגס־אנשטאלטן פון דעם כאראקטער,אין דער געשיכטע פון זשיראדאוו.

א פעדאגאג פון גאטס גנאד,אדורכגעדרונגען מיט א גיפיל פון פאראנטוואַרטלאכקייט פאר דער צוקונפט פון דער אומה און מיט א

טיפער לײבשאפט צו תורה האָט ער זיך אריינגעוואָרפן מיט זײן גאנצער נשמה און הארץ אין דער דערציונגס־ארבײט פון ײנגען דור. ער האָט פארשטאנען, אז חדרים פון אלטן סטיל זײנען מער נית צוגעפאסט פאר דער יוגנט אין דער נײער צײט. נײע וויזטן האָבן אָנגעהויבן בלאָזן אין די שטעטלאך. דער אײנגעפונדעטער לעבנס־שטײגער האָט זיך געזומען ברעגן. און בכדי דער בנין פון דער דורותדיקער ײדישקײט, ײדישער טראדיציע זאָל אינגאנצן נית פאנאנדערפאלן, איז נויטיק געווען צו רײדן צו דער יוגנט אין א נײער, פארשטענדלאכער שפראך, צוגײן צו איר מית נײע, מאדערנע מעטאָדן. ****

אָן געגונדע מאטעריעלע מיטלן, אָבער מית א שטארקן גלויבן אין דער דערהויבנקײט פון זײן אידײע, האָט רבי זלמן אויפגענומען דעם רוף פון דער שעה.

שוין אויסערלאך האָט דער בית־ספר מית זיך פאָרגעשטעלט א גאנץ פארשידענע אינסטיטוציע, ווי די אנדערע חדרים אין שטאָט. די איינריכטונגען זײנען געווען מאדערנע. טאפלן אף די ווענט, בענק צו זיצן און שרײבן. דאָס איז מען נית געזעסן ארום טישן, ווי אין אלע חדרים. ****

דער „בית־ספר" איז געשטאנען גײסטיק אף א הויכער מדרגה, און ער האָט געקאָנט פארעכנט ווערן צו די מוסטערהאפטע ײדישע דער־ציונגס אנשטאלטן אין ײנער תקופה. מען האָט געלערנט: תפילות, חומש, רשי און גמרא. אָבער, פיל צײט איז אויך אָפגעגעבן געווארן דעם תנך. א באזונדער קעגנשטאנד, וועלכער איז געווידמעט געווארן פיל אויפמערקזאמקײט, איז געווען די העברײאישע שפראך.

מין פאָטער איז געווען פון די וואונדערלאכסטע ײדישע דערציער וואס דאָס פוילישע ײדנטום האָט ארויסגעגעבן אין דער איבערברוך־תקופה אין זײן געשיכטע. ער האָט אנטוויקלט דעם כאראקטער פון זײנע שילער, ער האָט געשטארקט זײער ײדישן באוואוסטזײן און שטאָלץ און אין זײ ארײנגעטראָגן דעם ניצוץ פון קידוש השם, דער ניצוץ וואס האָט אין זיי אויפגעלויכטן מית אזויפיל התלהבות אין

די שפעטערדיקע יאָרן פון חורבן.

****

אויסער אין ,ביית-ספר, האָט אויך מײן פאָטער געגעבן שיעורי-ערב (אָוונט-קורסן) פאר דערוואקסענער יוגנט. די קורסן האָבן צוגעציגן אסך תלמידים און תלמידות. דאָ האָבן זיי געהאט די געלעגנהייט צו לערנען די געשיכטע פון ייִדישן פאָלק און די שאפונגען פון ייִדישן גייסט אין בייִדע שפראכן, אין לשון הקודש און אין ייִדיש, וואָרים אויך ייִדיש לשון, פלעגט ער זאָגן, איז געהיליקט געוואָרן אין ייִדישע טרערן. דאָ האָבן זיי איינגעזאפט אין זיך ליבשאפט צו אלע אנטפלעקונגען פון דער ייִדישער קולטור. מרביץ תורה זײַן "דאָס איז געווען דער אי-דעאל פון רבי זלמן. און די צוגעבונדנקייט וואָס זיינע שילער האָבן געפילט צו אים, האָט אים געגעבן דערהויבענע באפריידיקונג און פרייד.

*****

דער ביית-ספר האָט עקזיסטירט קרוב צו זיבן יאָר. הונדערטער קינדער האָבן אין אים באקומען זייער דערציונג. פיל פון די וואָס האָבן געלערנט בײַ דעם גרויסן ייִד און איבעאליסטישן מחנך לעבן נאָך היינט אין פארשידענע winkלן פון דער וועלט, און טראָגן נאָך זיכער אין זייערע הערצער, דאָס געפיל און דאנקבארקייט צו זייער לערער פאר דער רייכקייט, וואָס ער האָט אריינגעבראכט אין זייער אינער-לאך לעבן.

****

מײן פאָטער, האָט נאטירלאך, גהאט זייער פיל איבערגע-געבענע פריינט אין שטאָט. ער האָט געצילט אנהענגער און פאָרערער אין אלע קרייזן פון דער ייִדישער געזעלשאפט, צווישן לומדים, צווישן דער אינטעליגענץ און אויך צווישן עולם בעלי-מלאכות און ארבייטער וועלכע ער האָט צוגעציגן צו זיך מיט אהבת-ישראל. זיין ייִדיד-נפש איז געווען דער רב, רבי מנחם מענדל אלבעק זצ"ל. אָבער, ער איז ניט, לייִדער, ריכטיק פארשטאנען און אָפגעשאצט געוואָרן דורך אלע אין דער קהילה. געווען ייִדן פון עלטערן דור, וואָס האָבן מיט א קרום אויג געקוקט אף זיינע אויפטואונגען, אף זיינע נייע וועגן אין חינוך. אין דער היינזיכט איז זיין גורל געווען ענלאך צום גורל פון פיל גדולי-הדור. אָבער, ער איז דורך דער קליינלאכער קריטיק ניט אָפ-

געשוואכט געוואָרן אין זיין טעטיקייט. מיט מוט און מסירת־נפש האָט
ער כסדר געטאָן זיין גרויסע ארבייט פאר תורה און ייִדישער קולטור.

די„באלפור־דעקלאראציע„ און די פארשטארקטע אָנשטרענגונג
פארן אויפבוי פון ארץ־ישראל, האָבן אריינגעבראכט א נייעם אינהאלט
אין זיין לעבן. זיין הארץ, וואָס האָט געוויטיקט פון יעדער ייִדישער צרה
איז געוואָרן אויפגעמונטערט פון דער גרויסער נאציאָנאלער האָפענונג. און אין דעם זכרון פון זינע תלמידים האָבן זיך געוויס
איינגעקריצט די שיעורים, וואָס ער האָט דעמאָלט געהאלטן וועגן דער
מיסטעריעזער ליבשאפט, וואָס די אומה האָט תמיד געפילט צום הייליקן
לאנד. ער איז אויך ארויסגעטראָטן אף עפנטלאכע פארזאמלונגען
רופנדיק צו טראָגן די וויטגיענדיקסטע הילף פארן אויפבוי פון ארץ
ישראל. אלץ, וואָס סאיז דורך אים געזאָגט געוואָרן, איז געקומען פון
הארץ. מעומקא דליבא. דערפאר, איז אויך זיין קריאתהתורה געווען אזוי
איינדרוקספול און אומפארגעסלאך. די, וועלכע האָבן אים אמאָל געהערט
לייענען תשעה באב, מגילתאיכה, טראָגן שטענדיק אין זייער געמיט דעם
רירנדן ניגון פון אומעט, מיט וועלכן ער האָט אויסגעקלאָגט דעם
חורבן ביתהמקדש. און די, וואָס האָבן זיך צוגעהאָרכט צו דער מעלאָדיע, מיט וועלכער ער פלעגט אויסזינגען פסח שירהשירים, שלאָגט
אין זיי תמיד די פריידפון דער פראכטפולער ייִדישער פארגאַנגענהייט
אף דער אייגענער ערד.

****

ער האָט פארעפנטלאכט ארטיקלן און קאָרעספאָנדענצן אין דער העברייאישער און ייִדישער פרעסע אין וואַרשע, אין„הצפירה„ וואַרשאָווער
טאגעבלאט„מאָמענט„און אנדערע פעריאָדישע אויסגאבן. ער האָט באהאנדלט אין זיינע מאמרים (עסייען) פארשידענע פראגן פון ייִדישן
לעבן, און זיי זיינען דערשינען אונטער פארשידענע פסעודאָנימען:
שיצחקי, שלמן, א.סי. די גרויסע רבנישע אויטאָריטעטן פון דור
און סי. די באריסטע שרייבערס זיינען געשטאנען מיט אים אין בריפלאכער פארבינדונג. צווישן זיינע פארערער אין דער רבנישער וועלט

האבן זיך געוואכנט :ר/שלמה דוד כהנא זל,רבי לייב יודקאווסקי,רבי משה סאלאוויטשיק זל און א רייע אנדערע גאונים. צו זיינע פריינט אין די שריבער־קרייזן האבן געהערט :הר.נאמבערג זל. ב. יאושזאן זל ש.פעטרושקא זל און פיל אנדערע.דער באקאנטער העברייאישער פילאלאג מחבר פון "ספר הדקדוק" אהרן יעקב שאפיאר זל,פלעגט זיך מיט אים בארטן אין פילאלאגישע פראבלעמען און האט צו אים צוגעשיקט זיין "ספר הדקדוק" אין כתב־יד,מיט דער בקשה ארויסצוזאגן זיין מיינונג איבערן ספר. אין די פירנדע קרייזן פון ייִדישער גייסטיקייט אין גאנץ פוילן־ איז רבי זלמן קלעפפיש באטראכט געווען ווי א גאון,א חכם הכולל,מיט ענציקלאפעדישן ווישן און פענאמינאלן זכרון.

****

מיין מוטער ברכה,א קלוגע,צארטע פרוי,האט געהאלפן איר מאן אין זיין שווערן,דארנדיקן לעבנס־וועג.קיין מאטעריעלן רייכטום האט איר די דערציונגס טעטיקייט פון איר מאן נים געבראכט.און מיט אירע שטילע חפילות,מיט אירע תחינות,און "גאט פון אברהם" געבעטן, וואס זי פלעגט אויספליסטערן אין די שבת צו נאכטן פאר הבדלה, פלעגט זי ארייפירן שטילן געמיט און לויטערקייט אין הויז,וואס האט תמיד געהרוישט פון מענטשן. ****

נאך דער פטירה פון זיין פאטער,דער באריטמטער למדן רבי יצחק מרדכי שוב זל,ווערט איז געווען שוחט אין וואַרשע,האט ר/ זלמנמית זיין פאמיליע זיך אריבערגעצויגן אין די צוואנציקער יאָרן קיין וואַרשע,וואו ער איז אויפגענומען געווארן פאר שוחט אף זיין פאטערס פלאץ.דאן איז זיין טעטיקייט אין זשיראדאוו געקומען צו אן ענד. אבער,זיין גייסטיקע השפעה איז דארט פארבליבן אף לאנגע יאָרן.די יוגנט האט נאך לאנג שפעטער,דערמאנט זיין נאמען מיט בענקשאפט און אנערקענונג. און אפילו היינט קען מען נאך טרעפן דא און דארטן,תלמידים,וואס טראגן פאר זייער גרויסן לערער,דאס געפיל פון יראת־הכבוד.

*****

ער מיט מיין מוטער זיינען אומגעקומען אין די פינצטערע טעג פון די היטלער־יאָרן צוזאמ מיט אלע קדושים.

עס זיינען אומגעקומען מיט זיי על קידוש־השם, אין בליענדן עלטער, מיין שוועסטער, די באגאבטע "בית יעקב" לערערן, א דיפלאמירטע פון "בית יעקב" סעמינאר אין קראקע, ברײנדל קלעפפיש, און מיין ברודער, דער עילוי וועלכער האט צו זיבעצן יאר באקומען סמיכות אף רבנות, הרב רב יצחק מרדכי קלעפפיש, הי"ד, ביידע זיינען געבוירן געווארן אין זשיראדאוו. מיין ברודער האט זיך באטייליקט אין די קאמפן אין געטא פון ווארשע, און זיין לייכטנדיקער נאמען איז דערמאנט צווישן די קדושים און גיבורים, וואס זיינען געפאלן אין לעצטן טראגישן באוואפנטן געראנגל פון פוילישן יידנטום. ארץ אל תכסי דמם !!!

פון די קינדער פון ר' זלמן לעבט היינט, אויסער דעם שרייבער פון די שורות, זיין טאכטער, שרה גיטל יחסן אין מיאמי.

די חז"ל זאגן : אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הן הן זכרונן !! דער דענקמאל פאר רבי זלמן קלעפפיש ז"ל איז די תורה וואס ער האט פארשפרייט און די ליבשאפט צו יידישער גייסטיקייט, וואס ער האט פארזייט אין די הערצער.

זיין נאמען פארדינט פארייביקט צו ווערן צווישן די גיבורי הרוח, וואס דאס פוילישע יידנטום האט ארויסגעגעבן אין דער ערב חורבן־תקופה.

(זשיראדאווער פנקס)

****

פון ד"ר העשיל קלעפפיש'ס געדאנקען־אוצר. (טויזנט יאר יידיש לעבן אין פוילן..)

אין די לאנגע תקופות פון גלות האבן יידן אויפגעשטעלט זייערע געצעלטן אין פארשידענע מקומות. אבער אין קיין שום ארט האט זיך ניט פארוועבט אזויפיל יידיש געפיל און יידישע נאסטאלגיע ווי אין פוילן.. חסידישע רביים האבן זייערע תורה־ווערטלאך פארפלאכטן מיט אויסדריקן פון דער פוילישער שפראך און די פאעטן, האבן מיט דבקות באזינגען דעם פוילישן פייסאזש. מען האט אין משך פון לאנגע דורות, געזעען די הימלען פון פוילן — יידישע הימלען און מען האט די ערד באטראכט ווי יידישע ערד.. די פוילישע וועלדער האבן פאר דורות געדרוישט מיט יידישע ניגונים...

א קלאס אין העברייאיש פאר דערוואקסענע אין ישראל - צוריק אין חדר אריין....

טראכטונגען

די צרה מיט דער וועלט -
די נאראנים זיינען אזוי זיכער
מיט זיך --און די קלוגע,פול
מיט צווייפלן....

בערטראנד ראסל

שאלעק -פאנאמא ענגלישער פילאזאף

איך בין מקנא מענטשן אפטימיסטן-אפטימיסטיש אין לעבן בכלל און אין געזעלשאפטלאכן לעבן בפרט. א מענטש וואס קען היינטיקע צייטן, וועו אזוי פיל איידאלן זיינען פארשווכט און פאראומריניקט געווארן, נאך גלויבן און זין איבערצייגט,אז סוף כל סוף וועט און מוז קומען די פערפעקטע איידאלע געזעלשאפט,פון וועלכער עס האבן געטרוימט די גרעסטע דענקער און אוטאפיסטן אין דער וועלט --אזא מענטש,מוז, באמת,זין געניאל אדער נאאיוו.

**

גענייאל - וויל ניט קוקנדיק וואס כמעט אלע פאקטן פון דער מענטשלאכער געשיכטע,דערפארונג,וויזן אונז,אז אלע ביז איצטיקע פארזוכן אויסצובעסערן אונזער וועלט האבן געפירט צו דורכפאל,צו גאר ניט, זעט ער,דער מענטש,יענעם הויכן וויזיאנעריש פונקט וואס וועט און מוז קומען.ער איז פעאיק צו דערבליקן אין דער וויטקייט און דאלטן שוין זעען זין געגארטער איידיע פארווירקלאכט אין לעבן,וואס מיר, געווינלאכע מענטשן קאנען דאס ניט באגרייפן אדער אפילו אנען....

עס איז דעם יחידס געניאלקייט און שטארקער וילן וואס פארמירט שוין,היינט,אויס,די צוקונפט אין א באשטימטן קאליר,אין א באשטימטן ליכט. פאדערט זיך צו דעם גייסטיקן גבורה -געניאלקייט.

נאאיוו -דערוואקסענע מענטשן וואס טראכטן וי קינדער,מיט הארץ אנשטאט קאפ.פשוטע מענטשן וואס פרעגן ניט קין פראגעס,אבי עס גיט א פסיכאלאגישע באדיידונג. זיי איז גוט צו זין זיכער, גין אף אן "אייזערנער בריק" אנשטאט זיך וואקלן. עס איז אזוי אויך שווער צו לעבן צו וואוסט זיך ביינקן מיט חפקות ?....

צוויפלן, ניט זיכערקייטן ברענגען אפטמאל פין און גימסטיקע ווײן...
נעמט מען אלץ פאר גוט אן פראגעס. לעבט מען אין א וועלט וואו יעדער פאקט, איטלאכע געשיענישן שמיסט אין בי אויגן און ווײזט די קאנטראסטן פון לעבן, און דאך, בלייבט מען רואיק, פשוט ווי גאר ניט וואלט פאסירט. ווײל עס פעלט גימסטיקע גבורה, גימסטיקער כוח --- נאיוויטעט...

***

לאמיר פארשטיין אט וואס :

דער גרעדאנק אויסצוגלייכן אונזער וועלט, אפשאפן קלאסן, פריוואט-אייגנטום און שאפן א נייע פרייע, גליקלאכע געזעלשאפט פאר אלעמען, וואו יעדער וועט קאנען געניסן די פולע פרוכט פון זיין-אלעמענס באשאף איז אזוי אלט ווי דאס מענטשלאכע לעבן. ניט די פראנצויזישע און ניט די רוסישע רעוואלוציע אין אונזער צייט, איז עפעס נייעס אפן גרעבים אומצוענדערן די סאציאל-עקאנאמישע באדינגונגען. צו דעם דאזיקן גרעדאנק, אז פריוואט-אייגנטום, איז דער קוואל פון אלע מענטשלאכע אומגליקן און איבלן, איז אונזער גרעזעלשאפט "האבן זיך שוין געהאט דערטראכט געניאלע דענקער אין כמעט אלע צייטן, אפילו אין אלטערטום. פלאטא, דער הייליקער אויגוסטום, טאמאס מור און די סאציאליסטן-אוטאפיסטן.. שוין ניט רעדנדיק פון אונזערע שריפטגביאים, און נאך שעפערישע גימסטער, וואס האבן שוין דערבליקט אין דער וויטער, וויטער צוקונפט די אויסגעחלומטע, וויזיאנערישע וועלט וואס וועט און מוז קומען און ברענגען ישעיהוס חלום פון שלום-- אז א וואלף וועט לעבן אין פרידן מיט א שעפסל -און וועט רידט פון מענטש גופא...

****

אבער, א מאדנע זאך פאסירט, איך וואלט געוואגט צו זאגן, א טראגישע. מיר דרייען זיך ארום אין א פארכישופטן קרייז, און וואס מער מיר וויל זיך באפרייען, ארויספלאנטערן, אלץ מער ווערן מיר איינגעקלאמערט טיפער און טיפער און קאנען ניט, בשום אופן, ארויס, באפרייען זיך פון די קייטן וואס האלטן אונז געשמידט.

מיר שאפן הויכע, נאבעלע אידייען, אפסטראקציעס, וואס דארפן אויסלייטערן, דערהויבן דעם מענטש, אריינברענגען אידעאלע באציונ-

גען צוישן מענטשן,שאפן א פערפעקטע געזעלשאפט. און אזוי שנעל
ווי מיר נידערן אראפ אף אונזער ערד,ווילן די דאזיקע אפסטראקציעס,
הויכע אידיען,פארקערפערן אין בלוט און פלייש,ווערן מיר,צוזאמען
מיט אונזער הויכן נאבעלן אידעאל צעשטויבט און צעטראמפלט...
מיר דערזען דעם אפגרונט,דעם טיפן געוואלטיקן מהלך פון אונזער
חלום,אויסגעפלאנטן געוועב און דער ווירקלאכקייט. מיר דערזען דעם
אומזין צו פארווירקלאכן דעם לאנג געגארטן חלום,אין א וועלט וואס
איז אזוי אנדערשדיק,קעגנעריש און פיינטלאך צו אלע פרואוון זי
אויסצובעסערן. און כמעט אלע אידיען האבן דורכגעמאכט דעם זעלבן
טראגישן וועג און זיינען גלייך געווארן פארמשפט צום אונטערגאנג...

******

פון דעם שיינעם אויסגעטרוימטן חלום,„ממלכת-אלהים"(געטלאכע
קעניגרייך)וואו בלויז די אפסטראקציע,אידיע,גאט,דער באשעפער,ווערט
רעגירן איבערן מענטשן,ניט איין מענטש איבערן צווייטן,דארט וואו
ריין געטלאכער ישר ווערט דאמינירן דאס מענטשלאכע לעבן --אט די
דאזיקע נאבעלע אידיע האט ביים ערשטן באריר מיט דער ווירקלאכקייט
גליטן א געוואלטיקן דורכפאל און געווארן א פארקרימענישן,א קעגן-
זאץ,אין דער פארם פון „ממלכת-כהנים" די מלוכה פון פריסטער. א
נאכקרימענישן אן אפשפעטונג פון דער נאבעלער אידיע פון דער
געטלאכער הערשאפט...

****

פון קריסטנטום - די רעליגיע פון די שקלאפן,באווייסן,די
רעליגיע וואס איז געווען געשאפן הויפטזעכלאך אף דער אידיע פון
ריינער ליבע פון מענטש צו מענטש,און טויזנטער האבן זיך געלאזט
צעריסן פון די הונגעריקע ליבן פארן פארווייל פון די רוימישע
הערשער,און וואס איז שפעטער,אדאנק די זעלבע רוימער (אויגוסטינס
ארויפצווואונג קריסטנטום אלס שטאט רעליגיע ---) געווארן די אפי-
ציעלע רעליגיע פון מיליאנען,אט די רעליגיע פון ריינער ליבע,איז
פארוואנדלט געווארן אין טארקווימאדעם שיטער-הויפנס,נאך אסך,אסך
פריער פאר היטלערס קרעמאטאריומס... ליבע אלס דער העסטער אידע-
אל און ---ברענען מענטשלאכע קערפערס,בלויז פארן „פארברעכן" פון

ניט גלויבפיקייט... ווי זאגט פיטערס „ ווי מאדנע עס איז,אז די יעניקע וואס האבן זיך אנטזאגט פון צלם (יידן) מוזן אים כסדר טראגן אף זיך,און די יעניקע וואס האבן אים אנגענומען(קריסטן) האלטן אין איין קרייציקן"... אט דאס איז געווארן פון א הויכער נאבעלער אידייע בייא ערשטן באריר מיט דער רעאליטעט...

****

פון אלעקסאנדערס פארזוך צו פארשפרייטן דאס רייגע גריבנטום, פון אזעלכע דענקער ווי : פלאטא,אריסטאטלס,אריסטאפאנעס,דעמאקריטום א.א. איז געקומען אין דער ווירקלאכקייט,דער„העלעניזם„א פארפלאכונג,דעקאדענץ פון דער אידייע פון רייגעס גריבנטום פון: שיינקייט,פילאזאפיע און קונסט...אלץ איז בייא ערשטן באריר ,פארזוך, צו פארווירקלאכן די הויכע אידייען צעריינען געווארן.געבליבן איז בלויז "דאס חומרדיקע,קערפערלאכע,דאס וואס דער פשוטער מענטש קען פארשטיין,פארדייען,ניט מער. און פונקט ווי בייא דער „ממלכת-אלהים„ אידייע איז פארבליבן,אנשטאט גייסטיק "מארעלע אידייען פון די נביאים "קרבנות און דאס גראבע גשמיותדיקע וואס דער דורכשניט-לאכער מענטש קען פארשטיין "אזוי אויך בייא די גריכן.... קרבנות בייא די יידן און פויסטן-קאמף בייא די גריכן האבן פארפלאכט די אידייען,ווייזעס,חלומות פון זייערע דענקער...

פלאטא,אייגער פון די גרעסטע דענקער אין אלטערטום,האט שוין מיט טויזנטער יארן צוריק(ארום 800 יאר פ.c.)אויסגעמאלט אין זיין מאנומענטאל ווערק „רעפובליק„דעם אויסגעטרוימטן חלום פון דער צוקונפט. פאקטיש,איז ער געווען דער ערשטער(אף וייט מיר וויסן) סאציאליסט אין דער מענטשלאכער געשיכטע.און זיין ווייזע איז צע-טראמפלט געווארן בייא ערשטן באריר מיט דער רעאליטעט...

לאמיר גיין אביסל וויטער

אט האט דאס פראנצויזישע פאלק פארגאסן טייכן מיט בלוט כדי צו ברענגען : פרייהייט,גלייכהייט און ברידערלאכקייט. געשטורמט דער הערשאפט פון די לאנד-באזיצער און אריסגעזעצט דעם קעמפער, פירער,טריבון,ווארט-פירער איין "נאפאלעאן...

****

און מיר געדענקען נאך,אז וואו נאפאלעאן איז אריינגעקומען מיט זיין ארמיי,זיינען געבראכט געווארן די איידען פון: פרייהייט,גלייכהייט און בריידערלאנקייט,אויך פאר אונזער פאלק אומעטום. די"געלע לאטע" איז דייטשלאנד און אין אנדערע לענדער,איז גלייך אפגעשאפט געווארן אף שטענדיק (ביזן היטלער פעריאד) און אינגעפירט געווארן גלייכע רעכט,סאציאלע און פאליטיש-עקאנאמישע פאר יעדן. און אפילו נאכדעם ווי ער איז באזיגט געווארן און דער טרויריק-באהיימטער "הייליקער אליאנס" מיט מעטערניכן אין דער שפיץ האט אנגעהויבן צוריק אריינפירן די פריעריגע אפגעשאפטע געזעצן --אבער, ניט געווארט וידער אריינפירן די אנטי-ייִדישע געזעצן ווען האבן עקזיסטירט פאר נאפאלעאנס אריינמארש... גוט אזן ואויל !!!

נו ווען פאסירט וויטער -עס דויערט בלויז א שטיקל צייט. און דאס זעלבע פראנצויזישע פאלק ווען האט,אט ערשט,נעכטן פארגאסן טיכן בלום,מקריב געווען אירע בעסטע זין און טעכטער,טאטעס און מאמעס, אפן מזבח פון דער רעוואלוציע אפצושאפן די מאנארכיע -גיט צום שטימקאסטן און באשליסט,דערוויילט, נאפאלעאן אלס דעם מאנארך. דעם פירער פון רעוואלוציע פאר איר הענקער... דער פריידיקער פון פרייהייט אלס איר באגרעבער...אים,ווערט אויפערגעבן דער גורל פון מיליאנען זין פראנצויזן,זייער צוקונפט,זייער לעבן...

ער,ווען בעטהאוון האט געווידמעט זין דריטע,סימפאניע "די ערויקא"דער סימבאל פון מענטשלאכער פרייהייט,דער נאבלסטער באגער פון מענטש -ער איז דערקלערט געווארן אלס דער אליין-הערשער...

*****

איז דאס משוגעת,פשוטער מענטשלאכער אומזין,פון יחידים און פון גאנצע פעלקער ? ניין,סאיז דער אייביקער טראגישער שפיל פון ווייזעס און רעאליטעט. מיר זיינען אין א פארכישופטן קרייז,איינגעקלאמערט און קאנען זיך ניט באפרייען,בשום אופן,ארויסקלאמערן.

****

****

נאכן שלאכט אין פוילן וואו נאפאלעאן האט פארלאָרן 25 טויזנט סאלדאטן.געמאלן פון גראָס זשין אנטאָינע...

אלע גענעראלן וואלט באדארפט זיין אט דאס בילד --נאפאלעאן..

אפגענומען דער חשק צו פירן מלחמות... דערקלערט דער גענעראל

אט האבן מיר די אידייע פון סאציאליזם --

ניט קיין נייע אדער אריגינעלע.צום געדאנק פון איבערבויען אונזער סדר,פירונג,פון דער וועלט,האבן זיך שוין דערטראכט גרויסע דענקער נאך אין אלטערטום. איז געקומען קארל מארקס,איינער פון די גאר גרויסע גאונים אין 19טן י.ה. און האט צוגעגעבן א"ווייסנשאפטלאכן" פונדאמענט צו דער דאזיקער לערע,אדער וויזיע פון דער צוקונפט.

די "גענזנפיסלאך" זיינען ניט געשטעלט געווארן צופעליק. וויל סאציאליזם איז וויט,וויט צו זיין א ווייסנשאפט,אפילו מיט קארל מארקס באגרינדונגען -"ווייסנשאפטלאכע"...בכלל,קען מען ניט קיין שום סאציאלע ווייסנשאפט קלאפיצירן צווישן די עקזאקטע ווייסנשאפטן, וואס וועגן זיי קען ניט זיין קיין שום צווייפל. אט צום ביישפיל,האבן מיר געלערנט,אז וואסער באשטייט פון H 2 O וואסער שטאף אזן זויער שטאף איז א באשטימטער פראפארציע.וואו איר וועט עקספערימענטירן איז וועלכן פלאץ איז דער וועלט,און פון וואנעט איר וועט נעמען דאס וואסער -וועט דער רעזולטאט זיין דער זעלבער. *****

און וועט אייך געלונגען צו באווייזן אנדערש -וועט איר זיכער דערקלערט ווערן אלס דער געניאלסטער מענטש אין דער וועלט... וויל,דער פריערדערמאנטער רעזולטאט,גיהער צו די עקזאקטע ווייסנשאפטן,ווען זייער אמת קען באווייזן ווערן זיין דער לאבאראטאריע....ביז היינט צו טאג האבן מיר נאך ניט קיין שום לאבאראטאריע צו עקספערימענטירן און באווייזן דעם אמת פון סאציאלע ווייסנשאפטן... וויל --

דער מענטש איז ניט קיין לאגישע נאר א פסיכאלאגישע באשעפענים.איר זיינט קיינמאל ניט זיכער מיט זיינע האנדלונגען. איר וויסט קיינמאל ניט ווען זיין רעאקציע איז א באשטימטן מאמענט. ער קען זיך אויסקלייבן זיין וועג,ער און נאר ער אליין...דערפאר,זיינען אלע פרעדעטערמינירטע טעאריעס,אלע "בלו-פרינטס" פלענער פארן מענטשן און זיין צוקונפט פארמשפט צו דורכפאל. איר פלאנירט אויס,אז לויט אלע געזעצן דארף ער,מוז ער האנדלן אזוי און ניט אנדערש -טוט

אײך דער־פּאציענט־אָפּ אף טערקיש און טוט פונקט פארקערט... ווײל - מיר האָבן צו טאָן מיט א רײן פסיכאָלאָגישן אָביעקט...

אָט דאָ ליגט די שווערקייט צו באשטימען אין פּראָוִס. דער מענטש איז א קאָמפּלעקס פון דיסאָנאנסן, קאָנטראסטן, אָפּטימאָל, אומלאָגישע... דערפאר, די בלאָנזשענישן אפן געביט צו דערלערנען דעם מענטש. דער מענטש, בדרך כלל, בייט זיך ווײניק, אפילו ווען דער סאָציאל־עקאָנאָמישער סדר בייט זיך ראדיקאל, ווי מיר האָבן געהאט א געלעגנהייט צו זען אין דוסלאנד אין פארלויף פון א האלבן יאָרהונדערט..עפּעס האָט זיך באדארפט ארויסזען, ארויסווײזן צום בעסערן פארן מענטש און נים פארקערט...

****

סאָציאליזם, איז א פארמעסט קעגן פריוואט־אייגנטום, דאָס נאטירלאכסטע, אינטעגראלסטע, אין מענטשלאכן לעבן. דאָ ליגט אויך, גלייך פון אָנהויבדאָס טראגישע.. און אויך די דאָזיקע איידיע וואָס האָט מיטגעריסן, באגייסטערט מיליאָנען אין דער וועלט - אויך זי, ליגט צעשטויבט, צעטראמפלט און פארשווכט... זי איז געווארן אן אָפּשפּעט, נאָכקרימענים פון דער אָריגינעלער איידיע פון אירע באשעפער.

און וואָסער טראגישער שפאס : לינקער סאָציאליזם פון : סטאלין, כרושטשוו און ברזשעזנאָוו, או, רעכטער - מעקדאָנאלד, אטלי און בעווין (שונא ישראל).

****

ווײל איך נים ארײנגיין אין דעם וואלד פון געדאנקען פון אָט די צוויי ריכטונגען. א ים מיט ביכער איז אָנגשריבן געווארן, און מען וועט נאָך שרייבן. פאר אונז איז איצט וויכטיק איין פונקט :האָבן די דאָזיקע אינסטיטוציעס, באוועגונגען - רעכטס און לינקס - אויסגעמיטן דעם טראגישן וועג פון אלע אנדערע איידיען, אָדער נים ?

איז דאָס די שולד בלויז פון די פיהרער, אָדער ליגט עס אסך טיפער, אין דעם מענטש גופא ?

***

סאָציאליזם, ווי מיר האָבן דאָס פארשטאנען אין אונזער יוגנט, איז געווען א פארזוך, צו לייזן אלע מענטשלאכע פראָבלעמען, אלץ וואָס האָט א שייכות מיט די באציונגען פון מענטש צו מענטש, יחיד און כלל..שאפן אזא אידעאלע געזעלשאפט וואו עס זאָל נים זיין קיין

פלאץ פאר קלאסן, רייכע און אריימע, גרופן וואס זאלן אין זייערע הענט האבן קאנטראל, באזיץ פון גאנצן פארמעג פון דער נאציע. די דאזיקע גרופעס קאנטראלירן אויך דאס עקאנאמישע, פאליטישע און אלגעמיינע לעבן. עס מוז, דערבאר געשאפן ווערן אזא געזעלשאפט, אזא פארם פון רעגירונג וואס זאל דורכפירן אט די דאזיקע סאציאלע רעוואלוציע, און מיט דעם ווען, נאטירלאך, געענדערט ווערן דער סדר פון די באציונגען פון מענט צו מענטש. דער הויפט פונקט־עם מוז זיין פולשטענדיקע פרייהייט פון ווארט־ניט ווי אין די היינטיקע קאפיטאליסטישע לענדער, וואו דאס ווארט איז אפגעקויפט פון די רייכע.

(סקאן ניט זיין סאציאליזם אן פרייהייט, פרייהייט פאר אלעמען־ראזא לוקסעמבורג..)

***

נו, קאנען מיר פרעגן, איז אין לאנד פון דער רעוואלוציע וואו סאציאליזם איז פראקלאמירט געוואָרן מיט 50 יאר צוריק, איז פאראן א ניצוץ, פונק פון ענער הויכער אידיע געפריידיקט פון אירער פירער, נאבעלער אידיע געפריידיקט פון קארל מארקס און אנדערע ?

א סימטעם וואס איז געבוירן אף ברוטאלער, עקלהאפטער מאכט, וואס אמאל שטארקער און אומווירדיקער, קאן קומען א מאמענט ווען די היינטיקע „נאבעלע" פירער ווילן זאגן : קינדערלאך, מיר זיינען שוין זיכער מיט דער דיקטאטור און מיר קאנען זיך דערלויבן צו געבן פולע פרייהייט אלעמען, ניט ווי אין די קאפיטאליסטישע לענדער ???

קאן עמיצער, נאאיווער מענטש גלויבן אין דעם ?

האט שוין אמאל פאסירט אין דער געשיכטע ווי א רעגירנדער קלאס אדער גרופע האט מיטן אייגענעם פריען ווילן אפגעגעבן די מאכט ? וויסן מיר דאך אז אומעטום און שטענדיק האט מען מיט געוואלט גע־מוזט צווינגען די הערשער, אז זיי זאלן אפגעבן זייער הערשאפט ? טא פארוואזש זאלן מיר גלויבן, אז אזא נס קאן גראד היינט, אין 20טן יארהונדערט יא פאסירן ?

מיר האבן אין אונזער יוגנט געגעבן אן אטעסטאט, באראכטי־קונג אף דיקטאטור. מיר האבן דאן געגלויבט, אז דער ארבייטער

האָט א מאָראַלע רעכט איבערצונעמען די רעגירונג,אף דערוויל,כדי אינצופירן די נייע אָרדענונג. די הערשנדע קלאסן האָבן אין פארלויף פון יאָרן בארויבט דעם אָרימען און כדי אלעמען צו פראָלעטאריזירן מוז מען אינפירן א דיקטאטור,ביז אלץ ווערט זיך אינאָרדענען,און דאן ווערט אויטאָמאטיש די דיקטאטור אָפגעשאפט ווערן..(אפשר פון זיך אליין)

אָבער,עס האָט זיך אַרויסגעוויזן גאָר גיך,אז אפילו די פארטיי, מיט אירע מיליאָנען מיטגלידער קאָן דאָך נית רעגירן פאקטיש, האָט מען דאָס איבערגעגעבן דעם צענטראלן־קאָמיטעט פון עטלאכע הונדערט. אז זיי זאָלן ריידן אין נאָמען פון גאנצן פאָלק..אויך דאָס האָט זיך "אַרויסגעוויזן" צו זיין נית פראקטיש. האָט מען געשאפן א פאָליט־ביורָ פון א צענדליק מענטשן און זיי זיינען געווארן די פאקטישע הערשער פון גאנצן פאָלק. האָט איר דעם גלגול פון א נאָבעלע הויכע אידיע ווָאס איז געווארן א פארזעניש פון דער אָריגינעלער,און גאָר אין א קורצער צייט....

****

איז דאָס פאטאליזם,שיקזאל,אף ווָעלכן די גריכן האָבן געשאפן זייער בארימטער טריאָלאָגיע "קעניג עדיפוס" ווער וויסט ?....

איז דאָס די ריין־מענטשלאכער שואכקייט אז קוים דערפילן מיר דעם טעם פון מאכט,פון אָנהויב בלויז כדי דורכצופירן א באשטימטע שליחות פארן וואוילזיין פון אלעמען,א אידיע אין ווָעלכער מיר האָבן גלויבט מיט הארץ און נשמה,און שפעטער,ווערן מיר אליין שקלאפן, פשוטע דינער צום אָפגאָט פון מאכט און מיר ווילן נית און קאָנען נית דאָס פון האנט ארויסלאָזן,ווי בי לייווקן אין זיין "גאולה־קאָמעדיע" ? האָפערדיק ווָעגן דעם,קאָנען מיר נית זיין..

אָדער אפשר ווָעט דער רעכטער,דעמאָקראטישער סאָציאליזם,יא אונז קאָנען ברענגען די געגארטע גאולה ? קאָן מען מיטן שטימקאסטן אינפירן דעם סאָציאליזם ? און לאָמיר ,אגב,זאָגן ווי אזוי די רעכטע בי דער מאכט האָבן זיך אויפגעפירט אין ענגלאנד ?

--מיר זיינען נית געקומען זיין די באגרעבער פון דער בריטישער אימפעריע --האָבן דערקלערט די פירער פון אָט דעם צד..אָפהיטער

פון אן אימפעריע וואס איז געבוים,וי מיר אלע וויסן,אפן קנוט, הערשאפט איבער מיליאנען איבער דער גאנצער וועלט,און יעדער פאר זוך זיך צו באפריען וועלט דערטרינקען אין מענטשלאך בלוט -- און אלץ אין נאמען פון דער"נאבעלער"אידיע-- האבן מיר,אין אונזער יוגנט דאס זיך פארגעשטעלט ? וויזט אוים,אז שעקספיר איז געווען גערעכט וען ער זאגט, דורכן מויל פון נעריסא א דינסט, שיילאק -"עס איז גרינגער צו פרידיקן צו צוואנציק -וי צו זיין איינער פון די צוואנציק אויסצופירן די אייגענע לערע..." וי אזוי קאן מען נעמען ערנסט די רייד פון די פרידיקער,אז זיערע הענט זיינען אויסגעשמירט מיט בלוט,בלוט פון יענע הילפלאזע ?

****

סאציאליזם,וואס איז אמאל געווען דער עמוד האש,די האפענונג פון מיליאנען איבער דער וועלט,האט ביים ערשטן באריר,ביים ערשטן פארזוך אים צו פארווירקלאכן גליטן א געוואלטיקן דורכפאל. א חלום פארפלאכט און ברוטאליזירט געווארן...

****

נאטירלאך,היינט קאנען מיר ניט וי אמאל,אין שטעטל,גלויבן,אז דער "ערפורטער פראגראם," וי דער "קאראן" קאן ענטפערן,ליזן אלע מענטשלאכע פראבלעמען. פאר אונז איז וויכטיק צו זעען,צי די בידע ריכטונגען,מיט א הונדערט אנדערע אפווייכונגען,שאטירונגען פון סאציאליזם,אין ליכט פון טאג-טעגלאכקייט,וי וויט זיי זיינען אוועק פון דער אריגינעלער אידיע...א אידיע וואס הויבט זיך אן מיט אונזערע שריפט נביאים,דער באגער,וילן שאפן א גליקלאכע וועלט פאר אלע מענטשן,אן אונטערשייד פון רעליגיע,קאליר און ראסע..איין וועלט! די דאזיקע אידיע וויזיע,איז פארפלאכט און וואולגאריזירט געווארן פונקט וי אלע אנדערע...

****

און דאך "איז די אידיע,חלום צו זעען אונזער וועלט א גוטע, ישרדיקע געבליבן אין די הערצער פון מיליאנען..עס מוז קומען א צייט וואו דער מענטש וועט זיך ניט מארדן וי היינט אין כמעט אלע טיילן פון דער וועלט. דער מענטש מוז זיך אמאל באזינען !!!

און ווידער זינען מיר אין פארכישופטן קריז,איינגעקלאמערט און קאָנען זיך נים באפרייען.ווי אזוי שפרינגט מען אריבער דעם דאָזיקן טראגישן אָפגרונט -וויזיע און רעאליטעט ? אין הינזיכט פון ליזן מענטשלאכע פראָבלעמען,נאָכן,כמעט לאנדן אף דער לבנה,און שפאצירן אין דער לופט -שטייען מיר נאָך אלץ בים אָנהויב....

דער מענטש אין זין גאנצער גרויסקייט,העראָישקייט פחדנות און קלינלאכקייט,דערהויבנקייט און דערנידעריקונג -אלץ,אלץ בלייבט פאר אונז ביז היינט צו טאָג,א רעטעניש... מיר מוזן זעען אונזערע לימיטאציעס און אפשר,מיט דער צייט,אין דער ווייט ווייטער צוקונפט, ווען מיר געפונען א לייזונג צום מענטש...אפשר ...

*****

טראכנטדיק ווען טראגישן פראָצעס ,חלום און ווָר,קומט מיר אפן זינען היינעס ווערטער ווען די פלעמישע מאלער :

(די לעצטע האָבן ליב געהאט צו מאלן נאקעטע,פעטע פרויען..)

„זיי ווָלטן געקאָנט פליען ווען דער שוויצערקעז הענגט זיי נים נאָך ביי די פיס“... יָ,דער מענטש ווָלט געקאָנט דערגרייכן די העכסטע הימלן,ווען ער זאָל נים ווערן ארונטערגעצויגן,ארונטערגעשווערט פון דער ברוטאלער ווירקלאכקייט...

עס איז דער טראגישער שפיל פון מענטשלאכן גורל,שיקזאל, שפיל פון איידיע,אויסגעטרויטער חלום און די קאלטע ברוטאלע ווירקלאכקייט.

****

דערבער,שווער צו זין צו אָפטימיסטיש ווען מיר פארטראכטן זיך ווען דעם דאָזיקן ענין,בין איך,דערבער,מקנא יענע ווָס זינען דאָס יָ,באמת,גליקלאכע מענטשן....

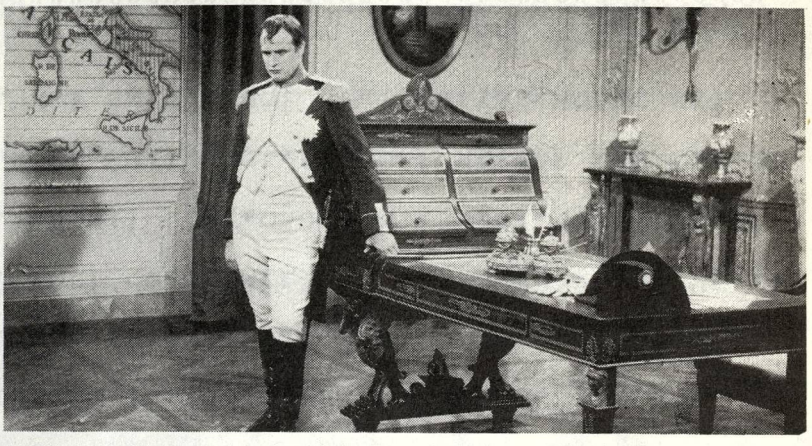
****

****

****

דער ארטיסט מארלין בראנדאָ אין זײן ראָלע אלס נאפּאָלעאָן אין

" DESIRE"

נאפּאָלעאָן איז געווען, ניט בלויז א גרויסער דערָאָבערער, געניראל, נאָר אויך א פֿיינער דענקער. אָט זיינען בלויז אייניקע געדאנקען זיינע. וועגן אים זיינען געשריבן געוואָרן רעכנט מען עטלאכע טויזנט ביאָגראפיעס...און מען האלט נאָך אין אײן שרײבן און פֿאָרשן זײן פערזיינלאכקייט.

******

פאטאליזם - געניאלע מענטשן פונקט ווי מעטעאָרן ווערן פארצערט פון בליצן, ווָאס באלייכטן זייער יָארהונדערט.

אימאזשינאציע - רעגירט דער וועלט. אָן טאלאנט, ווי־סן, קאָן ניט זײן קײן גלייכהייט, נאָר מיזעריע און קנעכטשאפט.

**

גרויסקייט האָט שיינקייט, אָבער בלויז אין רעטראָספעקט און אין דער פֿאָרשטעלונג.

**

צו קענען דעם מענטשן - לערן ווי ווייט קאָנסטו פארלענגערן זײן געדולט. איך שאָץ מענטשן בלויז לויטן רעזולטאט פון זייערע טאטן. ווָאס איז פארגאנגענהייט, קעגנווארט און צוקונפט ? מיר ווערן געבוירן, לעבן און אינגעווי־קלט אין דער גרעסטער מיסטעריע.. (אן ענטפער אף דער פראגע : ווָאס איז לעבן)

ווָאס איז רעפוטאציע - גרויסער טומל, ניט מער. גענצן, אינסטיטוציעס, מָנומענטן, נאציָאנען -- אלע פארגייט, בלויז דער טומל בלייבט.... ניט מער. ------ נאפּאָלעאָן....

פרײהײט אף די באריקאדן

דאָס בילד איז געמאָלן פון פראנצויזישן מאָלער דעלאקראָז . זײן אמתער נאָמען: Delacroix Ferdinand Victor Eugene

דאָס בילד "פרייהײט אף די באריקאדן" האָט ער געמאָלן אין יאָר 1830. זײן ערשט ווײכטיק ווערק, איז "דאנטע און ווירגיל." געווען אקטיוו אין דער פראנצויזישער רעוואָלוציע, א צײט געווען דער אויסערן־מיניסטער פון דער דירעקטאריע. ער האָט ליב געהאט צו מאָלן הערואישע טעמעס שפעטער געפֿאָרן קײן ענגלאנד וואו ער איז א צײט געווען אונטער דעם אײנפלוס פון די בארימטע ענגלישע נאטור־מאָלער וי זשאָסף טוירנער און אנדערע. אויך געריזט אין מאראָקא און נאָכדעם געמאָלן די בילדער : די פרויען פון אלזשעריע און א ייִדישע חתונה.

אסך זײנע ווערק זײנען באזירט אף דער פֿעזיע פון ווָאלטער סקאט און בײראָן... געשטאָרבן אין יאָר 1863...

דרייפוס פראצעס וואס האט אויפגערודערט גאנץ איראפע...

דרייפוס ווערט דעגראדירט,ארונטערגעריסן
די עפאלעטן,צעברעכן זיין שווערד און
פארשיקט אפן מטייו־אינזל...

עמיל זאלא
קלעמאנסא,פיקארט און
אנאטאל פראנס צווישן זיינע
פארטיידיקער...

The degradation of Dreyfus.

Emile Zola.

פיקארט,הויפט פון דער מיליטערישער
געהיים־פאליצי,גלויבט אין דרייפוס
אומשולד,ווערט באזייטיקט פון דער
מיליטערישער קריקע. ארעסטירט.

זאלאס בארימטער בריוו...
וואס האט געפירט צו זיין־
זאגאס ארעסטירט.

Cinq Centimes

ERNEST VAUGHAN

L'AURORE

Littéraire, Artistique, Sociale

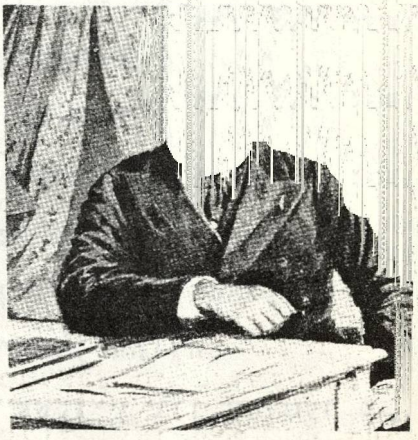
ERNEST VAUGHAN

J'Accuse...!

LETTRE AU PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE

Par ÉMILE ZOLA

LETTRE
A M. FÉLIX FAURE
Président de la République

Picquart in prison.

עסטערהאזי "דער מחבר פון דעם
געפעלטשטן שפיאנאזש בריוו וואס האט
געפירט צו דרייפוס פארשיקן אף 10
יאר אפן טייוול-אינזל.

וי אזוי די וועלט האט אויפגענומען דעם בארימטן פראצעס פון דרייפוס : א קאטויליש צייטונג שרייבט :די לערע פון גלייכהייט, פרייהייט און בריידערלאכקייט (די לאזונגען פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע)האט ניט אויסגעהאלטן דעם ערשטן פרואוו,זי ,די לערע, ליגט געשענדעט און צעשטויבט... ******

אפילו אין צארישן רוסלאנד שרייבט מען :דער פראצעס וויזט א געמיש פון וואולגאריטעט און בארבאריזם פון ערגסטן סארט... דעם קיזערס דייטשלאנד שרייבט : פראנקרייך האט מיט דעם דרייפוס-פראצעס געשטעלט זיך אויסער די רייען פון ציוויליזירטע פעלקער..

****

שרייט אויס קלעמאנסא : וי אזוי קען איך וייטער גלויבן אין דעמאקראטיע,אז זי אליין האט צעטראטן די אלע אידעאלן אין וועלכע מיר האבן אלע געגלויבט און גרייט געווען אוועקצוגעבן אונזערע לעבנס ??

עמיל זאלא,בארימטער שרייבער האט מיט זיין "אפענעם - בריוו " אויפגעשטורמט דאס לאנד און די וועלט... ניט בלויז דער געוויסן פון פראנקרייך,נאר פון דער וועלט אין אלגעמיין. (אגב, א וואונדערבארן פאקטעט פון עמיל זאלא,האט געגעבן אונזער מוני וויזענפריינד (פאול מוני) מיטן זעלבן נאמען,אן אומפארגעסלאך בילד.(פילם) דער דרייפוס פראצעס געהער צו דער טראגישער עפאכע אין איראפע וואס האט זיך פארענדיקט מיט דער ערשטער וועלט-מלחמה...וי אזוי א גאנץ פאלק האט געקאנט ווערן בלינד,און אריינגעפאלן ווערן אין א מלחמה פון צוויי לאגערן,אויפגעהיצט פון ויכטן אנטיסעמיטיזם "איז איינע פון מענטשלאכע מיסטעריעס...

דער דרייפוס-פראצעס איז געווען א פרעלוד (פארשפיל) צו דער בלוטיקער היטלער עפאכע **********

דרייפוס געשיכטע אין קורצן

דער יידישער קאפיטאן דרייפוס, איז באשולדיקט געווארן אין שפיאנאזש אין דער פראנצויזישער ארמיי. זיין פראצעס האט ארויסגערופן א שטורם אין דער וועלט, אויסער פראנקרייך. א רייע אנטיסעמיטישע ארמיי פירער האבן אים געמשפט און געפונען שולדיק. אים דעגראדירט און פארשיקט אפן טייוול-אינזל. דאס איז געווען אין יאר 1894.

****

פראנקרייך איז געווארן צעטיילט אין צוויי לאגערן:

דרייפוסיסטן- מענטשן וואס זיינען געווען איבערצייגט אין זיין אומשולד, און אנטידרייפוסיסטן-וואס האבן געגלויבט, אז ער איז שולדיק. אזעלכע פערזיינלאכקייטן וואס זיינען געשטאנען אין דער שפיץ פון זיין פארטיידיקונג, זיינען געווען: קלעמאנסא, פיקארט -הויפט פון דער געהיים-פאליצי, עמיל זאלא -באריממער שרייבער און אנדערע... דער קאמף איז געווארן, וואס אמאל, היציקער און ביטערער. און אין יאר 1899 קומט פאר א נייער פראצעס און וויידער, ווערט ער געפונען שולדיק אין פאראט צום פאטערלאנד... אבער, דאס מאל, האט דאס געריכט פארגעשלאגן אים צו באגנאדיקן...וויידער אין יאר 1906 קומט פאר א נייער -דריטער-פראצעס און ער ווערט באפרייט אינגאנצן...

עסטערהאזי-מאיאר אין דער פראנצויזישער ארמיי -איז מודה אין שרייבן דעם געפעלטשטן בריוו אף דער פארארדענונג פון די העכערע מיליטער -בעאמטע...

******

גראד אין יענער צייט איז דר' הערצל געווען אין פאריז, אלס קארעספאנדענט פון וויענער צייטונגען...און די אנטיסעמיטישע דעמאנסטראציעס וואס פלעגן דאן פארקומען טעגלאך מיט די ווילדע אויסרופן: שלאגט די יידן, טויט די יידן - האט זיכער געהאט א וויכטונג אפן ינגערמאן, וועמען מאיז שפעטער באשערט געווען צו ווערן דער באשאפער פון פאליטישן ציוניזם...ווער וויסט - ?

די דאזיקע געשיכטע, איינע פון די גרויליקסטע, און גראד אין לאנד וואס האט געפריידיקט: פרייהייט, גלייכהייט און בריידער-לאכקייט---

****

זיגמונד פרויד ---וועלט-באריהמטער געלערנטער,פסיכאלאג און באשאפער פון דער פסיכא אנאליזע מעטאד. ער האט געפונען אן אופן וי אזוי צו פארשטיין און העלפן גייסטיק לידנדע. פארשטיין די וועגן פון מענטשלאכן אינערלאכן נשמה לעבן און געפונען וועגן וי אזוי זי צו היילן. זיין ערשט בוך,אין יאר 1900 האט געבראכט א רעוואלוציע אפן געביט צו דערקענען די אינערלאכע שפאנונגען פון דעם מענטש. זיין בוך "אינטערפרעטאציע פון חלומות"האט אים געמאכט וועלט-באריהמט. און אין 1904 דערשיינט זיין בוך"די פסיכאלאגיע פון טאג-טעגלאכן לעבן"..ער האט אויפגעדעקט די פלאנטערס וואס זיינען פארן אין דעם מענטשנס אונטערבאוואוסטזין...אויך די מעטאדן צו היילן גייסטיק קראנקע..

****

פרויד איז ארויסגעטראטן קעגן רעליגיע,איבערהויפט,אין זיין בוך "צוקונפט פון א גרויסער טוישונג". ער האט אויך אין זיין בוך "משה" געוואלט באווייזן,אז משה איז געווען א מצרי און די יידן האבן אים דערמארדערט אין דעם מדבר...

****

כאטש ער איז זיין גאנץ לעבן געווען וויט פון יידישן לעבן - דאך האט ער קיינמאל נית פארלייקנט זיין יידישקייט. ער האט געהאט גענוג צו לידן פאר זיין יידישקייט אין די אוניווערזיטעטן... די לעצטע יארן איז ער געווארן דערענטערט און אפילו געווארן א מיטגליד אין קוראטאריום פון העברייאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים.

****

זיגמונד פרויד,פונקט וי דר הערליך,איז געווען א געניאלער מענטש און ער געהערט צו דער פלעיאדע יידישע דענקער וואס האבן צושטייער געגעבן זייער לערע -דער גאנצער מענטשהייט... זיי זיינען א טייל פון אונזער גייסטיקער ירושה....

****

****

זיגמונד פרויד (געבוירן אין יאָר 1856 -געשטאָרבן 1939)

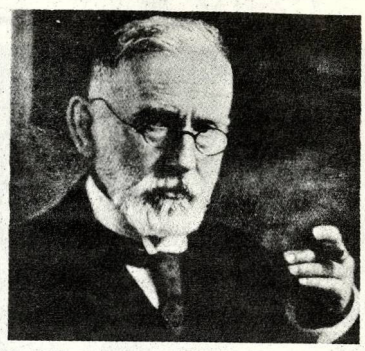

זיגמונד פרויד א.ל.גלאנץ לעיעלעס

א הויכער קאָפּ מיט קלאָרע ייִדישע אויגן.
אן עקשן א ייִד מיט א ווילן־וויס־דינער שטראל פון ווּיסן־
צו רירן בערג,
אסך שווערער ווי יענע,ווּאָס אן אנדער ייִד
האָט געוואָלט רירן מיט גלויבן.
ווער סריידט הויכע רייד און בויט לייטערס צו מאָרגנס,
ווּאָס ווערן קיין מאָל נישט היינט.
ער האָט געפאָרשט די נידערס,
נידערס אונטער נידערס,
און נאָך נידער־נידעריקער.
אין דער ייל פון מענטש האָט ער געשיקט די פייל
פון זיין געדאנק,
און זי דורכגעלויכטן ביז אורואלד און בוים־שפיץ.
אין דער ייל פון מענטש האָט ער גהיילט דעם מענטש
און אויסגעפונען,אז די ייל ווּיל ניט קיין היילונג.
אין דער ייל פון מענטש האָט ער גענזובט דעם מענטש,
ווּאָס אָן אים קאָן דער מאָרגן נישט אויפגיין.

זיגמונד פרויד־אויפפראלער פון פארבאָרגענישן,
באפרייער פון דורותדיקע מוראס,
שארפער מערצאווער ווינט,ווּאָס רייסט אויף
פלאסט נאָך פלאסט שווערע,פארקאָוועטע טונקלעניש.
א,ניט אומזיסט האָט אים אורואלד און ייל פאריאגט און געיאגט
ביז זיין לעצטן טאָג אין דער פרעמד.
זיגמונד פרויד־ברוים פון ווּיסן און אמת
ווי זעטיק בּיסטו צום הונגער פון מיין אומרו,
צום שטומען ברום
פון מיין פארצווייפלונג.

פּאָול ערליך (1854- 1915)

Paul Ehrlich.

איינער פון די אָנגעזעענסטע דאָקטוירים,דערפונדער פון א היל־מעדיצין קעגן סיפילים. געקרָאָגן דעם נאָבל־פריז אין יאָר 1908 די דאָזיקע מעדיצין הָאט ער דער־פונדן נאָכדעם וי ער הָאט געמאכט 606 עקספערימענטן אין זײן לאבאָראטאָריע,און דערפאר רופט זיך די דאָזיקע מעדיצין 606 . געבוירן זײן שטאָט סטרעלן,סילעזיע שטודירט אין ברעסלאָ,שטראסבורג,פריבורג און לייפציג. אין יאָר 1878 קריגט ער דעם טיטל דאָקטאָר. שפעטער,ווערט ער פראָפעסאָר אין בערלינער אוניווערזיטעט וי אויך אין האמבורג. ווערט אויך,שפעטער דירעקטאָר פון קעניגלאכן אויספּאָרש־אינסטיטוט.

****

פּאָרש־ארבייט אין כעמיע הָאט אים שטארק אינטערסירט. דאָס פירט אים אין פארלויף פון זײן שטודיום,אויסצוגעפונען די ווירקונג פון די בלוט־צעלן און די ראָל וואָס זיי שפילן אין מענטשלאכן - קערפער.ער הָאט אויך געפאָרשט די אורזאכן פון טובערקולאָזיס און קענסער...

****

שטענדיק,כמעט,געווען אין קאָנפליקט,צוזאמענשטויס מיט די קאָנסערוואטיווע פירער פון די היל־אנשטאלטן און געהאט דאָרט געגנוג הארצווייטיק און פיין... צום גליק,הָאט ער געהאט געגנוג פריינט,וואָס האָבן אָפגעשאצט זײן וויכטיקע ארבייט ...און זיי האָבן אים דערמוטיקט..

זײן קרוין־ ארבייט,איז דאָס היילן פון סיפילים,ווענעריש־קראנקייט וואָס הָאט דאן פארצערט געגנוג מענטשן.... שפעטער,הָאט ער אויסגעפונען די מעדיצין נעאָסאלווארסאָן נומער 614... געקרָאָגן די נאָבל פריז אין יאָר 1908 צוזאמען מיט דר מעטשני־קאָוו... זש ראָבינסאָן הָאט געשפילט אין א פילם זײן ביאָגראפיע.

שרייבט אונז פריינט יצחק אייזן פון ישראל (געוואונט אין פאנאמא)

טייערע פריינט :

בין דערפריט פון דער נייעס,אז איר קומט אהער,אפילו בלויז אף עטלאכע חדשים. בין זיכער,אז איר וועט דערפרישט ווערן. נין, סאיז נים קין פראפאגאנדע. וועלכער יד,נים ציוניסט קאן היינט נים זין מים לייב און לעבן פאר ישראל ? דו זעסט ,אז פאר דיינע אוגן גייט אויף א נייער דור,א נייער כוח וואס וועט שוין קיינמאל נים דערלאזן קין טויטן־קאמפרן...זאלן דאס אונזערע שונאים גוט געדענקען,נין,מיר האבן געשוואירן "זאגן די יידן פון דער גאנצער וועלט,און ספעציעל,דא אין מדינת ישראל "עס וועט שוין קיינמאל,מער נים פאסירן...

****

דורך צווי טויזנט יאר,האט מען אונז גערודפט,געפיניקט און געמארדערט און די וועלט האט געשוויגן,אפילו אונזערע פריינט האבן נים געהערט דעם געשרי אגאנישן פון מיליאנען ----

און א מאדנע זאך : אין 1948 האט די וועלט,דער געוויסן פון דער וועלט אף אין מינוט,יא אף אין מינוט בלויז און אונז באוויליקט א לענדעלע,ארומגעשניטן פון אלע זייטן,אבער,דאך אן אייגענער היים. דאס האט מען באדארפט אונז קאמפענסירן,פארגיטיקן פאר די זעקס מיליאן...און מיטאמאל האט מען זיך דערמאנט - שא,וועמען לויבן מיר,די יידן ? זיי דארף מען דא, פיניקן און דא באווייזן זיי אז אויך זיי קאנען די "נאבעלע" מלאכה פון שלאגן צוריק ? דא האט מען שוין אנגעהויבן דרייען דאס רעדל צוריק און כסדר פארדאמען די יידן וויל ---זיי לאזן זיך נים מארדן-- אבער,צו שפעטן!! פאר יעדן מארד פון א יד "צענפאכיק ..

פאר צעשטערטע עטלאכע ערפלאנען,אפילו איין מענטש נים דערמארדערט האט דאס בייליקע פאטערל אויסגעדריקט סימפאטיע מיט די מערדערס...דאס היסט קריסטלאכע ליבע אלא טורקווענדע... מיר גייען פרויס און וועלן נים צוריקגין... האנציק יצחק..

די ייִדישע העלדן האָבן געשמאָירן,
אז מער וועט קיין בוכענוואלד און
אנדערע טויט־פאבריקן ,מער נים זיין!!

זשעלעבאָווער בולעטין

יהודה בן שלום- חיפה

דערהאלטן דעם נומער 15,און ווי שטענדיק איז דורכגעלײענט פון ערשטן ביז לעצטן זײטל אין אײן אטעם. דער ערשטער ארטיקל וועגן בן גוריון פון גרשון סטעט ה"ה האָט פאר מיר א ספעציעלן אינטערעס פונקט ווי ער דארף האָבן פאר אלע אונזערע לײענער. געגנוג שטוץ איז געווארפן געווארן אף זײן פערזינלאכקײט.אָבער,נעם א שטיק גאָלד און באגיס עס מיטן שטארקסטן כעמישן שטאָף,און דאָך בלײבט עס רײן ווי גאָלד...פארלירן וועט ניט דער מעטאל,נאָר די ענישקע וואָס ווילן אים פאראומרײניקן.

***

בין איך,דערבײער,זײער דאנקבאר דער רעדאקציע וואָס האָט אונז אויסגעבראכט עטלאכע פינף שטריכן פון דער דאָזיקער רײנער פערזינלאכקײט. בן גוריון,בלײבט,ווי איר שרײבט ריכטיק, אײנער פון די גרעסטע ײדן פון אונזער דור...

אין אונזער לאנגער געשיכטע,נאָך זײענדיק קנעכט בײ פרעהן,האָט שוין דאן דער שר־האומה אונז אנטפלעקט א גרויסן פירער,און אונז אויסגעקליבן אלס זײן פאָלק,וואָס דארף ברענגען גאָטס ישורדיק און ערלאך וואָרט צו אלע פעלקער פון דער וועלט. מיר האָבן געהאט דעם זכות צו האָבן אין אונזער דור אזא מנהיג ווי בן גוריון. אפילו זײנע גרעסטע קעגנער מוזן דאָס צוגעבן. שוער זײַך פאָרצושטעלן אונזער געשיכטע פאר די לעצטע צוואנציק יאָר,אָן דוד בן גוריון.. אויך אונזער מדינה וואָלט ניט געפֿעלט איר 20 יעריקער עקזיסטענץ אָן אים,אָן דער וויזיע זײנע וואָס האָט זיך פארווירקלאכט,כמעט ווי א נבואה..

*****

ד"ר קלעפפישס ארטיקל וועגן אונזער גיסטיקן ריזן - רמב"ם "דאָס ערשטע וואָס איך זוך אין בולעטין,איז שטענדיק,זײנע ארטיקלן.ממש,אן אוצר פון געדאנקען און אזוי קלאָר קאָנדענסירט, אז סאיז פשוט אריינגעלײגט אין מויל.פונקט ווי די פריערדיקע ארבײטן זײנע "איז דאָס א קוואל פון וויסן געשריבן אין א סאמעט-

וויכן סטיל. עס איז,באמת א כבוד צו האבן אזא חשובן געלערנטן אין אונזער שריפט. מינע הארציקע באגריסונגען דעם טייערן פרינט. בין זיכער,אז איך בין וויט ניט דער איינציקער מיט אזא מינונג וועגן אייער גרוים בייטראג,זייט געשטארקט. *****

אחד העסס קליין ארטיקעלע וועגן משהן איז א פערל. טקאטשס ליד, איבערגעזעצט פון פרוגן "אפילו בלויז אפן שפיץ מעסער,איז פונקט וי„איינגעמאכטס" (דער חלום אין אונזער יוגנט...)אפילו א קליין לעפעלע בלויז צו פארזוכן דעם טעם --פארזוכט עס,כאטש נאכדעם וילט זיך מער...וויל עס צעריצט דעם אפעטיט נאך מער...

נו איצט מיין טייערער שאלעק,זע איך,אז דו אינוואדירסטמינע„געביטן" מארקעס און דא ביזטו געשטרויכלט געוואָרן.וועל דיר צושיקן מארקעס וואס סימבאליזירן פארקערפערן דעם געטא אויפשטנד,וואס זינען דער־ שינען אין ישראל.אויך אנדערע גרויסע געשיענישן אין אונזער צייט.

דיין ארבייט וועגן ארטור מאָרס בוך : זעקס מיליאן,אויך דער נאמען פון דער שיף„סעינט לאָרענס„מיט די טויזנט ייִדישע קרבנות, איז פאר מיר א נייעס בין זיכער אויך פאר אנדערע. סנעמט פשוט אן א שוידער וויאזוי א וועלט„אונזערע פרינט „ זינען געווען גלייכגיל־ טיק צו אונזער אומגליק..און געשויגן..טוט עס טאקע וי". און,אז דו מאכסט דאס אזוי גרינטלאך מיט טאלאנט,טא פארקירץ ניט און גי וויטער אן מיט דער ארבייט. מיר טארן ניט שווייגן און פארגעסן דעם פיינלאכן ענין. מיר מוזן האלטן אין איין דערמאנען אלע פעלקער אין אונזער גרויסן אומגליק... *****

איציק קאונערס ארבייט וועגן די זעקס טעג. מיר אלע האבן דאס דא איבערגעלעבט די 6 טעג אין 1967. אבער,ווער פון אונז פארמאגט דעם ריזן־טאלאנט פון דעם פאעט דאס איבערצוגעבן אזוי פארכאפנד אזוי גרינטלאך וי ער ? נאטירלאך,זיין אויספיר,געבאט פון דער שעה,אז מיר מוזן האבן ני בלוט נייע אימיגראנטן,וואס זאלן אונז העלפן טראגן דעם יאך העלפן בויען א ני שעפפעריש לעבן - אף דעם

קאָנען מיר זיך אלע אונטערשרײבן מיט הארץ און נשמה...מיר מוזן האָבן נײע אימיגראנטן,אידעאליסטן וואָס ווילן העלפן בויען א היים פאר אונזער פאָלק. אלע ײדן מוזן ווערן גלײכע שותפים צו דעם גרויסן בוי.ניט בלויז געלט איז נויטיק,נאָר מענטשן ײנגע און ניט ײנגע.

<u>די לימעראריש נײעסלאך פון אונזער משפחה -מחיהדיק.</u>

געזעראל ,אלוף,יצחק ראָבין. געלעבט זיך א בחורל,אזוי זיך,אין אונזער קיבוץ.קוים געלאָזט פון זיך הערן א ווארט.און מיטאמאל, איבערנאכט געווארן באריכט מיט זײנע גאונות,געוואלטיקע ענערגיע אפן מיליטעריש געביט. ער איז גראָד ניט געווען פון די ערשטע צען געזעראלן אין ישראל,און דאָך דערגרײכט אזא הויכע שטופע צו ווערן דער העכסטער געזעראל פון דער ישראל ארמי... און ניט בלויז מיליטעריש גרויסקײט פארמאָגט ער,נאָר אויך באוואוסט,אלס שרײבער און רעדנער. זײן רײדע אפן הר-הצופים בשעת ער איז באָרט ערט געווארן מיטן טיטל דאָקטאָר-פילאָזאָפיע,איז א מײסטער ווערק פון א געניטן אָראטאָר. און וואשינגטאָן..

******

נאָרמאן גאָלדבערגס ארטיקל - א מחיה צו לײענען און א כבוד פאר די עלטערן און פאר דער באָבע און זײדע -אונזער פאר-וואלטערן פון אונזער שריפט. זײט געבענטש ײנגע ײאטן,מיר ווילן אײך זעען וואס אָפטער. געווען אמאל אויך אן ארבײט פון לעוינסקי און ניט מער. פארוואס ? צו שאול לעדערמאן,ווער איך מיך ווענדן דירעקט,אז ער זאל אָנהויבן שרײבן רעגולער,אין אונזער בולעטין.

נו ווען מיין ארבײט,זאלן אנדערע שרײבן. כאטש דו האסט מיר אבײסל פארקירצט דעם געשפרעך מיט ספרדישן ײד. אינטערסאנט אים צו לאָזן רײדן כדי צו זעען ווי עס פילן ײדן ווען די נײע טערי-טאריעס. א שאד ניט געבליבן דער אינהאלט פון די מילואים,גרײט-קײט קאטעגאריש זיך צו אנטזאָגן אָפצוגעבן אפילו איין צאָל...

****

און איבערהויפט צוליב וואס אונזער שריפט עקזיסטירט..

שמחות און בכלל נייעס פון אונזער משפחה צעשפרייט איבער דער וועלט. מיר ווערן געוואויר וויי עס לעבן אונזערע נאנטע איבער דער וועלט,מיר כעמען אנטייל אין זייערע שמחות און,חלילה,טרויער... אונזער עבר,חזה און עתיד..אלץ,אלץ ווערט פארייניקט,צוזאמענגעשמידט אין איין גאנצקייט.זיי געשטארקט און,גיי אן מיט אונזער ארבייט. עס פילט זיך גוט,דו הערסט א נאמען פון א יוגנט פריינט,א טיאק אין הארץ און א וועלט מיט דעראינערונגען שווימען אויף פון א לאנג שוין כמעט פארגעסענער ציים..א שטיק יידיש שפפערייש לעבן געווען, אוו מער ניט דא.

****

געוואויר געווארן פון בולעטין וועגן שלמה קיעווסקיס אן אייניקל וואס וואוינט אין ישראל און האט אנגעשריבן א בוך:"די האפענונג שטארבט דאס לעצטע". גראד איז דאס בוך געשריבן אף פוילייש וואס איז מיר שוין היינט שווער צו ליענען..

אנקערמאנס ארטיקל האט באדארפט זיין גלייך נאך דיינעם. לאמיר דיר זאגן,אז דיין ארבייט און אנקערמאנס האבן בייי מיר ארויסגערופן א ביטער און אינערלאך געוויין...ווי אזוי האט א וועלט געוויגן אף אונזער גרויסן בראך ? און צום סוף : סידארטשיק מיט אונזער פרעזידענט שוד..א שאד שוין צוויי מאל איים געוואלט זיען דא אונניים געקאנט. זאל ער וויטער אנגיין מיט זיין הארציקן געזאנג און ברייגען פריייד אין טויזנטער ייידיש היימען וווי בייז איצט... דאס,אין קורצן,מיין ליבער,איז אן איבערזיכט איבער איין נומער פון אונזער שריפט...

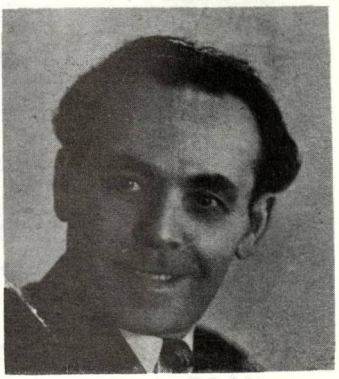
****

****

אונזער טייערער חבר און ליבער פריינט יהודה איז א מיטארבייטער פון אונזער שריפט פון ערשטן טאג אן-שוין גאנצע צוואנציק יאר. און ניט בלויז א שרייבער,ער איז אייגער פון די ערנסטע און וויכטיק סטע לייענער וואס מיר האבן. עס איז מיר דערבייער זייער ליב צו הערן וואס ער האט צו זאגן וועגן יעדן נייעם באשאף.. אונזער ערשטער לייענער מיט קאמענטארן וועגן נייעם נומער "איז אונזער חשובער טייערער פריינט דר" קלעפפיש. זיט געשטארקט. ש.

רעדאקציע און מיטארבייטער פון בולעטין

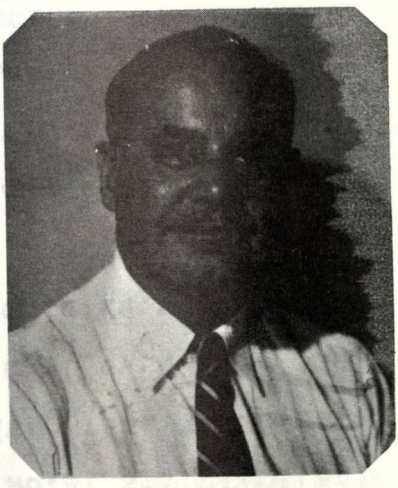
לייבוש וויסלעדער (לעצ ווייס)

גרינדער, רעדאקטאר פון בולעטין, פון יאר 1948 ביזן יאר 1964. לייבוש איז געווען זייער טעטיק אין קליינעם שטעטל, זשעלעכאוו, געווען א מיטגליד אין שטאט-ראט און שטענדיק פארטיידיקט ארבייטער און אריעמע זיין גאנץ לעבן. ער איז פארבליבן די נשמה פון אונזער משפחה. ער האט געטאן די ארבייט פון א גאנצן קאמיטעט אין יענע יארן, באלד נאכן חורבן אייראפע. די הילף וואס ער האט אינספירירט יעדן פון אונז צו שיקן און בייטראגן, צענדליקער זשעלעכאווער גערעטעוועט פון גיהנום - די הונדערטער שפייז-פעקלאך א א ו איז און וועט זיין א הערלאך קאפיטל פאר דורות...זיי געשטארקט טייערער חבר און פרייַנט און גיי אן מיט דיין ארבייט פאר יארן...לאנגע יארן פון געזונט און שעפפעריישקייט..

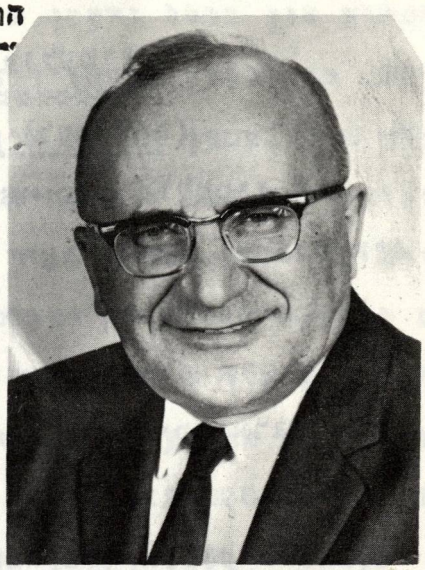
****

שאלעק אלטמאן....

רעדאקטאר פון בולעטין זינט 1964. שאלעק, איז א גראדואירטער פון נ.י. "ידישן לערער סעמינאר" - וועמעס לערערס זינען געווען: דר' חיים גרינבערג ז"ל דר' יהודה קויפמאן, שמואל ניגער א.א. זינט דעם יאר 64 איז דער בולעטין אריבער די גרעניצן פון א ריין-לאנדס-מאנשאפט שריפט, און האט אן אינטערעס אויך פאר זייטיקע אינטעליגענטע לייענער. דער בולעטין דערשיינט דריי מאל יערלאך: יאנואר, מאי און אין 400 קאפיעס און וועלט צעשיקט אין 16 לענדער ....

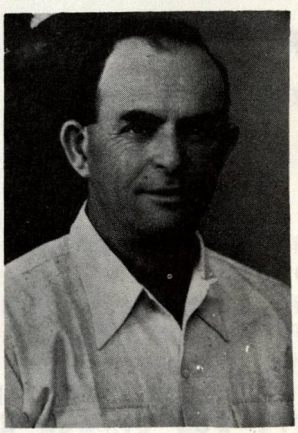
הרב דר' העשיל קלעפפיש

איינער פון אונזערע וויכטיקסטע מיט-
ארבייטער, איז אונזער חשובער און
טייערער פרייַנט, דר' העשיל קלעפפיש.
זיין ווארט ברענגט שטענדיק פרישקייט
און איז א קוואל פון וויסן אין ייִדישן
און אלגעמיינעם קולטור לעבן. זיינע
ארטיקלן זיינען געשריבן אין א לייכטן
ווארימען סטיל, און ברענגען כבוד אלץ
וואס זיינען פארבונדן מיט אונזער
משפחה. דר' קלעפפיש איז איינער פון די געצילטע ייִדישע אינטעלעק-
טואלן וואס דאס אייראפייאישע ייִדוטום האט ארויסגעגעבן אין פארלויף
פון געניראציעס. פארוואָרצלט אין דער אייראפייאישער קולטור און
פאראנקערט אין ייִדישן וויסן "איז ער, באמת, א יחיד במינו....
עס איז א כבוד און א זכיה פאר אונז צו האבן אזא פערזינלאכקייט
אלס א מיטארבייטער אין אונזער שריפט, און צו האבן אים אלס א
נאנטער חבר און פרייַנט... אסך אסך יאָרן שעפפעריש טייערער
חבר...

****

יהודה בן שלום

איינער פון די גאָר נאנסטע מיטאר-
בייטער פון בולעטין פון ערשטן טאָג
ביזן היינטיקן - איז אונזער ליבער
חבר און פרייַנט, יהודה בן שלום.
יהודה שרייבט ווענן פארשידענע זייטן
פון ישראל לעבן. געשריבן ווענן די
קיבוצים, עקאָנאָמישן און קולטורעלן
לעבן, און שטענדיק, מיט אן אייגענעם
קריטישן צוגאנג, מיט אן אייגענער
טייערער חבר און גיי אָן מיט דיין ארבייט.

מינונג...זיי געשטארקט

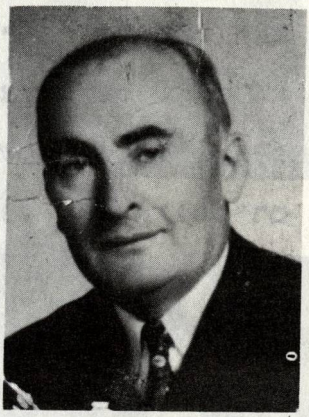
מרדכי איש טוב -וועטעראן פון דער זשעלעכאָוער משפחה אין ישראל. איינער פון די ערשטע וואָס האָט רייף געמאכט דעם ציוניסטישן געדאנק אין אונזער שטעטל. אליין געפאָרן קיין פאלעסטינע און אינספירירט אנדערע נאָכצוטאָן זיין בישפיל. האָט און פארנעמט אן אָנגעזעען פלאץ אין דעם אויפבוי פון דער מדינה. און אויך,פאר יאָרן,געווען די "הארץ-צענטראלע" פון אלע אונזערע לאנדסלייט וואָס האָבן איבערגעטראָטן "דער שוועל"פון ישראל. א חבר און הארציקער מענטש פארבליבן ביז היינט צו טאָג,דאָס וועלן עדות זאָגן אלע וואָס האָבן געהאט די פרייד צו קומען מיט אים אין באריר. שרייבט נישט זייער אפט,אָבער דאָס געשריבענע טראָגט געוויכט...ער האָט געהאט א ריין,זאפטיק און שפּאַסיק לעבן,ווי מיר האָבן געזען פון זיין קורצער ביאָגראפיע וואָס ער האָט געשריבן פארן בולעטין. טייערער חבר און פריינט,מיר ווילן זיין נאָמען וואָס אפטער אין אונזער שריפט,זיי געשטארקט... *****

חיהלע דאָרמבוש עלבוים.

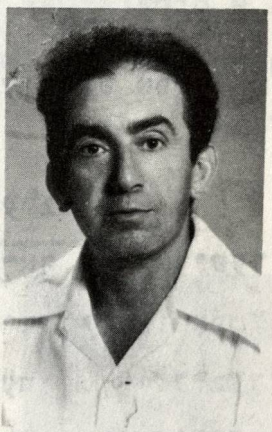
מחברן פון בוך "אף דער ארישער זייט" - שרייבט אויך,נישט צו אפט- אין אונזער בולעטין. א שרייבערן מיט א פיינעם טאלאנט,ווי מיר האָבן געהאט א געלעגנהייט צו זען פון אירע ארטיקלן,באריכטן,באמת,א שאד וואָס מיר זען זי נישט אפטער אין אונזער שריפט. מיר זינען גרויסע אפטימיסטן(מאנכעסמאל) און האָפן נאָך אלץ צו זען איר נאָמען וואָס אפטער. *****

שמעון גובערעק - קאלאמביע

א מיטארבייטער פאר יארן אין דעם בולעטין. האט געשריבן זכרונות פון שטעטל וו׳ אויך וועגן פארשידענע ייִדישע קולטור און געזעלשאפטלאכע פראבלעמען. פריינט שמעון האט געשריבן און שרייבט אין פארשידענע צייטונגען און זשורנאלן, ייִדישע און שפאניש. ארבייט איצט אף א בוך, וועגן די ערשטע ייִדישע איינוואנדערער אין קאלאמביע. דאס בוך וועט דערשיינען אף שפאניש, כדי דער יינגער דור זאל דאס קאנען לייענען.

אריה לעדערמאן - ישראל

אונזער חשובער פריינט אריה, איז דער סעקרעטאר פון אונזער ליי־קאסע אין ישראל און טראגט די וויכטיקע ערנסטע ארבייט פאר די לעצטע 15 יאר שרייבט אויך, פון צייט צו צייט, וועגן פארשידענע פראבלעמען אין דער מדינה...אן ערנסטע און וויכטיקע ארבייט צו העלפן אונזערע וואס נויטיקן זיך אין הילף. און עס וועלן זיי געגעבן (געליען) אף א בכבודיקן אופן....—

די ליי־קאסע איז איינע פון די וויכטיקסטע אינסטיטוציעס וואס אונזער משפחה האט געשאפן. אויך דער סטיפענדיע־פאנד, איז בלויז אן אנהויב צו העלפן אונזערע קינדער קריגן א העכערע דערציונג...

פערל וויסענבערג -קאנאדע

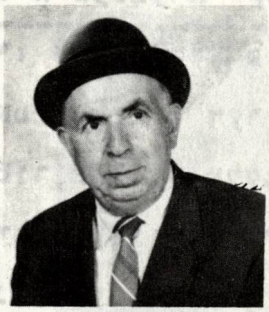
פערל איז די טאָכטער פון אונזער קלאסיקער פון דער ייִדישער ליטעראטור,אונזער אלעמענס - א.מ. וויסענבערג. זי אליין,איז א טאלאנטפולע שרייבערן און האָט געקראָגן דעם העכסטן פרייז,פאר א דערציילונג געדרוקט אין ישראל אין זשורנאל "שבטים" וואו עס האָבן אנטיילגענומען 22 שרייבערס. עס איז די ערשטע דערציילונג וואָס זי האָט געדרוקט אין אונזער בולעטין,און מיר האָפן זי צו זען וואָס אפטער...

הינדעלע דיימאַנד -מיאמי

הינדעלע איז נים קיין פנים חדשות אין אונזער שריפט. זי האָט שוין פארעפנטלאכט עטלאכע פינע ארבייטן און זינען זיכער,אז זי וועט וויטער מיטארבייטן וי בי איצט. הינדעלע פירט איצט אָן א קלאס אין ייִדיש אין מיאמער אוניווערזיטעט...און מיט גרויסן דערפאָלג. עס איז א כבוד פאר דער גאנצער משפחה זשעלעכאָוו...

מיר האָבן גאנץ פינע שרייבערס אין ישראל וי אויך אין לאטיינישע לענדער,קינדער פון אונזערע לאנדסלייט וואָס שרייבן אין פארשידענע שפראכן. מיר וואָלטן זייער געוואָלט זען זייערע ארבייטן אין אונזער שריפט...

משה בּאָראָכאָוויטש -איינער פון די בכבודיקסטע לאנדסלײט(וועמען דער פּאָעט לייזיק האָט באשריבן אין"טאָג" וואָס האָט אָנגעשריבן א סידור, ליגנדיק אין א גרוב באהאלטן אין דער ציים פון אומקום -האָט געשריבן פּינע ארבײטן וועגן אונזער שטעטל, און ספעציעל,וועגן דעם גאון פון אונזער שטעטל -שימעלע ענגעל... איינער פון די לויטערסטע פערזינלאכקײטן וואָס אונזער שטעטל,און בכלל,וואָס דאָס פוילישע ייִדנטום,האָט אַרויסגעגעבן...

דוד וויסלעדער -קאָסטע ריקע.

דוד איז איינער פון די יעניקע פון אונזערע לאנדסלײט וואָס האָבן געוואלטיק געהאָלפן געשטאלטיקן דעם ייִדישן ישוב אין זײער נייער הײם. אחוץ וואָס ער איז געווען און פארבליבן פארבונדן מיט אונזער משפחה,זשעלעכאָוו,האָט ער געוואלטיקע פארדינסטן אין העלפן שאפן א אינסטיטוציע ,א קינדער שול,וואָס ישובים. אסך יאָרן פון פיינע חבר און פריינט..

צום באדויערן,קאָנען מיר נים געבן גרעסערע באשרייבונגען פון יעדן פון אונזערע אקטיוע מיטארבייטער,שרייבער און אקטיוע טוער. זיי פארדינען אסך מער אָפּגעשאצט צו ווערן... דערווייל -אפן "שפּיץ מעסער"....

****

די באבע מיט דעם איניקל.....

****

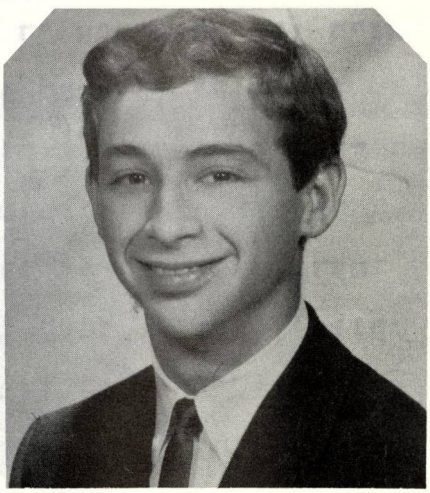

מלכהלע פרוכטענבערג -ברזקלין

מלכהלע איז די פארוואלטערן פון אונזער שריפט,שוין פאר יאָרן, און איז אויך די סעקרעטארן פון דער„זשעלעכאווער סאסייעטי„ אין ניו יאָרק. און וי זאגט מען אף ענגלישן-ייִדיש „זי האט אירע הענט פול„...טוט איר ארבייט,באשייִדן און מיט פיינעם טאקט.

מיר וואונטשן איר אסך,אסך יאָרן צו קאָנען אָנגיין מיט דער וועלט-פולער ארבייט,פאר אונזער משפחה וי אויך פאר אונזער שריפט. און,מיר בעטן אייך אלע,טייערע לאנדסלייט אומעטום,פארגרינגערט איר ארבייט...וואָרט ניט בייז איר וועט קריגן עטלאכע בריוו כדי צו ענטפערן..מיר האָבן ניט קיין טעכנישן„סטעף„ פארגעסט דאָס ניט...

****

נאָרמאן גאָלדבערג - קאָנאדע

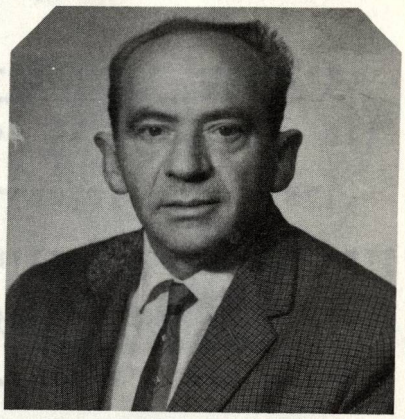
מלכהלעס און אברהמלס איניקל-שטודירט אין אוניווערזיטעט,האָט פארעפנטלאכט צוויי פיינע פארטראכטע ארבייטן,און מיט פיינע פארשטענדער-ניש און טאלאנט..מיר האָפן אים צו זעען וואָס אָפטער אין אונזער שריפט. טייערע פרוכטענבערגס -אסך נחת פון אים וי אויך די עלטערן זיינע....

****

מיר וואָלטן זעען אריה און חוה לעדערמאנס זון, א טאלאנטפולער שרייבער אין העבריאיש אין ישראל, מיט זיינע ארבייטן אין אונזער שריפט...

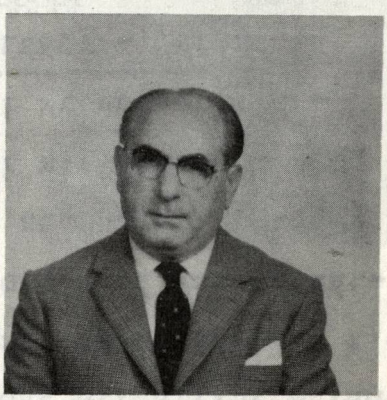
****

גדליהו אשלאק־אויסטראליע

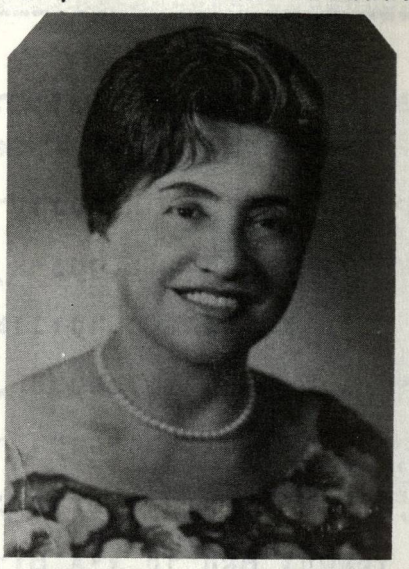

איינער פון אונזערע אקטיווסטע חברים און לאנדסלית, איז גדליהו אשלאק. דער סעקרעטאר פון דער גרופע זשעל. אין מעלבאורן, אחוץ וואס ער טוט די „שוואַרצע ארבית" פון א סעקרעטאר, איז אויך א מיטארבייטער פון אונזער שריפט און אינפארמירט אונז וועגן אלץ וואס עס קומט פאר אין אונזער משפחה, ווי בכלל אין דעם אלגעמיינעם ייִדישן לעבן דארטן. זיין ארבית געשיכטע פון דעם ייִדישן ישוב אין אויסטראליע, איז געווען זייער אינפארמאטיוו. זיי געשטארקט טייערע חבר און פריינט. זיי פלאנירן איצט דורכצופירן א פייערונג לכבוד 20 יאר בולעטין, אף גאר א גרויסן אופן...

אברהם ראכווערגער־בוינעס איירעס ארגענטינע

איינער פון די אקטיווסטע און דינאמישסטע אין דארטיקן ישוב, איז אונזער יוגנט פריינט, אברהם ראכווערגער. ניט בלויז אין אונזער לאנדסמאנשאפט אליין, נאר אין דעם גאנצן ייִדישן לעבן. אויך ער, פונקט ווי גדליהו, איז די נשמה פון דער גרופע. צו זיין וואוינט הערט מען זיך צו. ער האט אויפגעלייגט יארן פון אומדערמידלאכער ארבית צו שאפן א גאנצקייט פון דער „זשעלעכאווער גארוואלינער גרופע" וואס האלט שוין יארן. זיינע באריכטן, גיבן אונז א פול בילד וואס עס קומט פאר דארטן אין אונזער משפחה. ער פארט איצט קיין ישראל, פאר געזונט און קום געזונט מיט פראדלן.

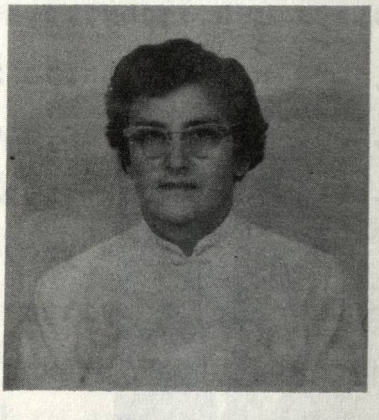

קאראלא לזקאוויעצקי -קאלאמביע
באראנקילא

איינע פון אונזערע אקטיוויסטע און איבערגעבענע סעקרעטארן -איז אונזערע טייערע קאראלא. און ניט בלויז טוט זי די ארבייט פון שאפן, איינמאנען געלט,נאר האלט אונז אינפארמירט ווען אלץ וואס עס קומט פאר אין זייער גרופע.

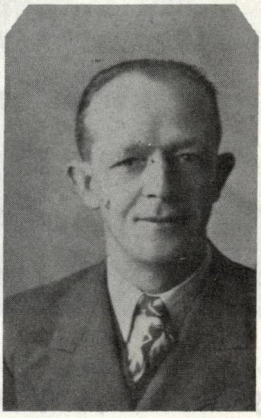
נאכאלעמען,זיינען דאך די אקטיוויסטע פרייגט אונזערע,וואס שטייען אין קאנטאקט מיט אונז און אינפארמירן אונז ווען אלץ : שמחות און,חלילה,טרויער אין דער משפחה זשעלעזנאוו. און אפילו,ווען זאכן געשייענישן וואס גייען אריבער די גרעניצן פון ריין לאנדסמאנשאפט רייען,ווערן אויך באריכטעט,ווי,צ.ב. די קינדער -שול דאָרטן וואס איז א כבוד פארן גאנצן ישוב. זיי געשטארקט טייערע קאראלא און גיי אן מיט דיין ארבייט.

צירעלע רידעלמאן -סאן באסע
קאסטע ריקע

צירעלע -וי מען רופט זי,איז א שטיק נשמה. אליין דורכגעמאכט דאס גיהנום היטלער,און נאך א צולאג-גע,פע,או,און דעם לאנד פון --- סטאלין-בעריא..ארן פון פיזישן און גייסטיקן פיין,און דאך ניט פארלאָרן די ליבע,איבערגעבנקייט צו אונזער ארבייט. און וי א פרומע,ווערט דאָרט יעדעס יאָר,ביים יזכור ווענט ווען קומט פאר בייאיר אין הויז...א זאמלונג פאר דער לייקאסע און יעדעס מאל ווערט געשיקט ארום 500 דאלאר...זיי געש-טארקט טייערע...

ברוך דרעזנער -באגאטא קאלאמביע

ברוך דרעזנער,איינער פון די אקטיוע פריינט ,איינער פון די יחידים,אף וועמען אונזער משפחה-גאנצקייט איז באזירט. לעצטנס נים גוט געפילט און דאך,דערהערט,אז מען דארף ראטעוען קינדער פון אונזער שטעטל,האט נים געוואוסט,ביז ער האט געשאפן א סומע געלט,וואס אסך פון אונזערע מיליאנערן...מעגן עפעס לערנען.

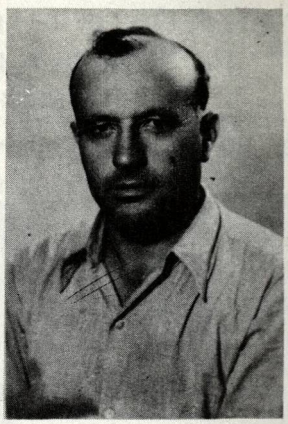
****

אפילו ינגוואלד,שוין געבוירן אין קאלאמביע,אויך פריינט פון די זשעלעכאווער האבן ביגעשטיצערט..ראטעוון יידן פון היטלערס פוילן, איז נים קיין לאקאלער,זשעלעכאווער ענין בלויז. עס רירט אן יעדן יד. זיי געשטארקט טיערער פריינט,אסך גרעזונטע יארן..

חנה מלכה ברויינסקי -לערער

זיין "ליבער נאמען" האט געבענטשט אונזער משפחה מיט פעאיקייטן,הארץ און נשמה,אבער אביסל מער גרעזונט וואלט,כלערבן אויך נים געשאט.. מיט עטלאכע וואכן צוריק,האט חנה אונז איבערגעשראקן...איצט פילט זי שוין אביסל בעסער. ווידער געוואארן א באבע,וואס מיר אלע וואונטשן דעם-חתן בחור,טאטע און מאמע,א פוד מיט נחת... האט זי אויך נים געקאנט בלייבן רואיק זיצן און גאר נים העלפן. האט זי זיך איינגעשפאנט און צוזאמען מיט ברודן געשאפן די גרעסטע סומע פאר דעם ספעציעלן סכנה-פאנד. זייט געשטארקט טיערע פריינט...

שמואל גליקמאן - חיפה ישראל

אונזער חשובער פריינט, א וועטעראן אין ישראל, איז איינער פון אונזער אקטיוו. ער איז דער סעקרעטאר פון דער לי-קאסע אין חיפה. עס איז באמת ניט אפצושאצן די ארבייט פון מאנכע חברים אונזערע אין ישראל. וויפיל פראבלעמען עס זיינען דארטן פאראן, אלגעמיינע און ריין פערזיינלעכע פאטענציעלער זעלנער, אלע זיינען שטענדיק אפן שלאכטפעלד, א מלחמה פון נערוון וואס גייט שוין אן 20 יאר-און דאך גענונען צייט, ענערגיע פאר שטעטלדיקע, קליין גרופיקע פראבלעמען, און מיט אזויפיל הארץ און נשמה - באמת א וואונדער. אגב, דערציילן מיר די פריינט, אז די גליקמאנס הויז איז שטענדיק געווען די היים פון אלע זשעלעכאווער.. א ווארימקייט האט שטענדיק געווייעט פון יעדן winkel..טיערע גליקמאנס(זיין פרוי האט א היפש ביסל בייגעטראגן צו דער וואריימער היים..) זייט געשטארקט...

****

אברהם יגליצקי - וועגעזועלע

אונזער סעקרעטאר איז קראקאס, וואס האלט צוזאמען אונזער קליינער גרופע דארטן, איז פריינט יגליצקי. איז א קליינעם פלאץ, איז מאנכעסמאל, שווערער די ארבייט. און דאך, גייט אויך דארטן אן די טעטיקייט פון די זש. אדאנק אונזער אומדערמידלאכן אברהם. געווען בייַ דער חתונה פון די אלטמאנס איז קאסטע ריקע מיט זיין ליבע, הארציקע מנוחה און מיר האבן אלע, מחותנים און פריינט דאס זייער אפגעשאצט. אזא וויטע ריזע צו פריען זיך-זייט געשטארקט.

יאסקע משפטים - בראזיל

יאסקע האט פון צייט צו צייט אונז געגעבן פיינע באריכטן וועגן אונזער גרופע אין בראזיל. א שאד, באמת, וואס זיין געזונט-צושטאנד דערלויבט אים נים, צו שרייבן אביסל מער פאר אונזער בולעטין.

מיר וואונטשן אים אסך געזונטע יארן, און מיר ווילן וויטער זיין נאמען אף די שפאלטן פון אונזער שריפט. אגב, איצט געפיערט זיינע 6 צענדליק יארן. וואונטשן מיר אים אין נאמען פון דער רעדאקציע און פון אלע לאנדסלייט, א סך געזונטע יארן מיט זיין משפחה...

י. משפטים

שאיע טשעטשינארזש אונזער סעקרעטאר אין בראזיל. אים וואלטן מיר געוופן : דער "וואנדערנדער-קארעספאנדענט" די עטלאכע רייזעס וואס ער האט געמאכט האט ער פיין באריכטעט צו אונזערע לייענער. זיין פיינער באריכט וועגן נעכטיקע היפלאזע און היינט פעסט-איינגעפונדעוועטע אין מדינת ישראל - איז געווען א מחיה צו לייענען. אויך וועגן נאך אנדערע אינסטיטוציעס דארטן אין ישראל, אלץ האט ער פיין געזעען און נאך קלארער באשריבן. אוין איז ער איינער פון די טעטיקסטע לטובת אונזער ארבייט. ווילן מיר אים אויסדריקן אונזער הארציקן דאנק. זעץ וויטער פאר דיין, אונזער ארבייט צו דערהאלטן די ירושה אונזערע פון דורות..עס זיינען די יחידים אומעטום, אין אלע ערטער וואו אונזער פריינט געפונען זיך. צום באדויערן האבן מיר ניט זיין בילד וועו מיר גייען צום דרוק, מיר וועלן דאס אריינגעבן אזוי שנעל ווי מיר וועלן דאס דערהאלטן...

. יחסן און ג.בײדער אונזערע געוועזענע מיטאַרבײטער וועמען לעבנס זיינען פאַרשניטן געוואָרן -יתגדל ויתקדש !

יחסן מיט זײן קוזין

. יחסן פאַריאָרן מיטגעאַרבײט אין אונזער שריפט. ניט קיין זשעלעכאָוער א פרײנט פון די אלטמאנס פאר יאָרן א שוואָגער פון אונזער חשובן דר" העשיל קלעפפיש. ער האָט געשריבן פיינע ארטיקלן און זכרונות פון יענע רעוואָלוציאָנערע צייטן,ווען די יונגווארג אונזערע האָט געגלויבט אין סאָציאליזם און אין דער - רוסישער רעוואָלוציע ווען האָט באַ- דארפט אפשאפן אומגלייכהייט און דיס קרימינאציעס קעגן אונזער פאָלק,קעגן אלע קליינע און גרויסע פעל- קער. אליין געוועזן אלס מיטבויער דאָרטן עטלאכע יאָרן און צוריק- געקומען אן אנטוישטער און פארביטערטער...געטילט זיך מיט די די דאָזיקע איבערלעבונגען אין אונזער שריפט...

גרשון בײדערמאן ע"ה

ג. בײדער,געקומען צו אונזער שריפט אלס א פארטיקער באגאבטער שרײבער אין ייִדיש ,העברעאיש און שפאניש. זיינע עטלאכע ארטיקלן אין אונזער בולעטין־עגן שלמה ברינסקיזין לאנג יעריקער פריינט, און וועגן שלום עליכם -זיינען גע- ווען מוסטערן פון א זייער פיינעם טובטילן סטיליסט.. מיר האָבן זיך דאָ מיט אים באפריינדעט זייער גום - בשעת זיין ווייט אין פאנא. געהאט פלעגער זיך צו באזוצן דאָ -האָט דער טויט אומגעריכט פארשניטן זיין לעבן.

בר מצוה אין סאן פאולא --- בראזיל

דעם 28טן דעצ. 68 איז געפייערט געווארן די בר מצוה פון העליע סעלסא,א זון פון זשעלעכאווער עלטערן (פון ינגערן דור)דוד און חוה זיסקינד,אן אייניקל פון שמעון און געניענדל זשעבראק. די שמחה איז פארגעקומען אין אייניע פון די שענסטע זאלן און געווען ארום 500 געסט : משפחה,לאנדסלייט און פרייגט. פייע מאכלים און משקה האט ניט געפעלט...א פייער ארקעסטער האט געשפילט פייע, ייידישע ניגונים און מען האט פארבראכט ביז שפעט אין דער נאכט. מען האט אויך ניט פארגעסן צו זאמלן 50 דאלאר פארן בולעטין. מיר וואונטשן די עלטערן,דעם חתן-בחור אסך נחת און גליק.

שמעון און משפחה זשעבראק		מאיר לוקאוויצקי און משפחה	
יאסקע משפטים און משפחה		וואלף נייפאן	" "
צדוק משפטים "	"	מאריסיע אקסמאן	" "
הערשל קאליין "	"	זשיימע פעלדמאן	" "
וועלוול קאליין "	"	יוסף זילבערבערג	" "
יוסף זשעבראק	"	חיים דוד סאנאוויטש	"
אייזיק באראן	"	בוטשע שענקעוויטש	"
סענדער משפטים	"	אברהם שענקעוויטש	"
שאיע משעטשינארזש	"	וועלוול סאנאוויטש	"
סענדער קאליין	"	גדליהו גאלדשטיין	"

אונזערע ארציקע ברכות טייערע פריינט,דעם חתן בחור,די עלטערן, באבע און זיידע-אסך יאהרן פון נחת און גליק.א דאנק אויך,אלע וואס האבן בייגעשטייערט פארן בולעטין. מלכהלע פארוואלטונג.

תנאים ! בייזשעלעכאווער איז סאן פאולא

פריער א בר מצוה און איצט תנאים..בייי אונזערע פרייגט פעפקע און מאריסיע דאנגאט בייי זייער ליבע טעכטערל,דער חתן -

איז א זון פון סאניע און חיים טרעגער. די איינגעלאדענע געסט זיינען סערווירט געווארן פון כל טוב...און אויך דאס מאל האט אונזער פריינט שאיע טשעטשינארזש געזאמלט 17 דאלאר פארן בול. מיר וואונטשן דעם יינגען פאָרל און די עלטערן אסך נחת און גליק.

יאסקע משפטים בראזיל

אונזער הארציקן דאנק טייטש פריינט, זייט געשטארקט.

ברוקלין ---- מלכהלע פארוואלטערן.

יאסקע משפטים ---------זעכציק יאר יינג....

יאסקע משפטים, ניט קוקנדיק אף זיין שוואכן געזונט, איז טעטיק אין געזעלשאפטלאכע ארבייטן שוין יאָרן. ער איז דער סעקרעטאר פון דעם קולטור-צענטער, אויך דער קאסירער פון סכנה-פאנד פאר ישראל. אין נאמען פון אלע לאנדסלייט דאָ אין בראזיל וויל איך אים באגריסן און וואונטשן אים אסך, אסך יאָרן פון אקטיוויטעטן...

סאן פאולע - זשעלעכאווער גרופע - בראזיל

שאיע טשעטשינארזש

דער "זשעלעכאווער-גארוואליינער" פאריין און קאָפּעראטיוו "לאָ רעקאנקיסטאָ" באגריסן אונזער חשובן און טייערן פריינט דוד קורצטאג צו זיין ווערן 70 יאָר יינג...מיר וואונטשן אייך אסך, אסך יאָרן פון געזונט און איר זאלט וויטער טראָגן דעם יאָך... און איר זאלט האָבן אסך נחת פון אייער גאנצער משפחה.

אברהם ראכווערגער סעק.

עס איז פאר אונז א גרויסע פרייד צו באגריסן אונזער דירעקטאָר פון קאָפּעראטיוו, אונזער ליבן פריינט שמעון ווינציער צו זיין ווערן 60 יאָר אסך אסך געזונטע יאָרן אין נחת און גליק.

סעקרעטאר א ראכווערגער

בוינעס איירעס ארגענטינע

אונזער לאנגיעריקער פרעזידענט פון דער "בית אל" דאָ אין פאנאמא, נתן שווארץ, פֿייערט איצט די זילבערנע חתונה מיט זיין ווייבל, ביז הונדערט און צוואנציק יאָר "רחל שווארץ". וואונטשן מיר זיי ביידע אסך, אסך יאָרן פון אמתן גליק....

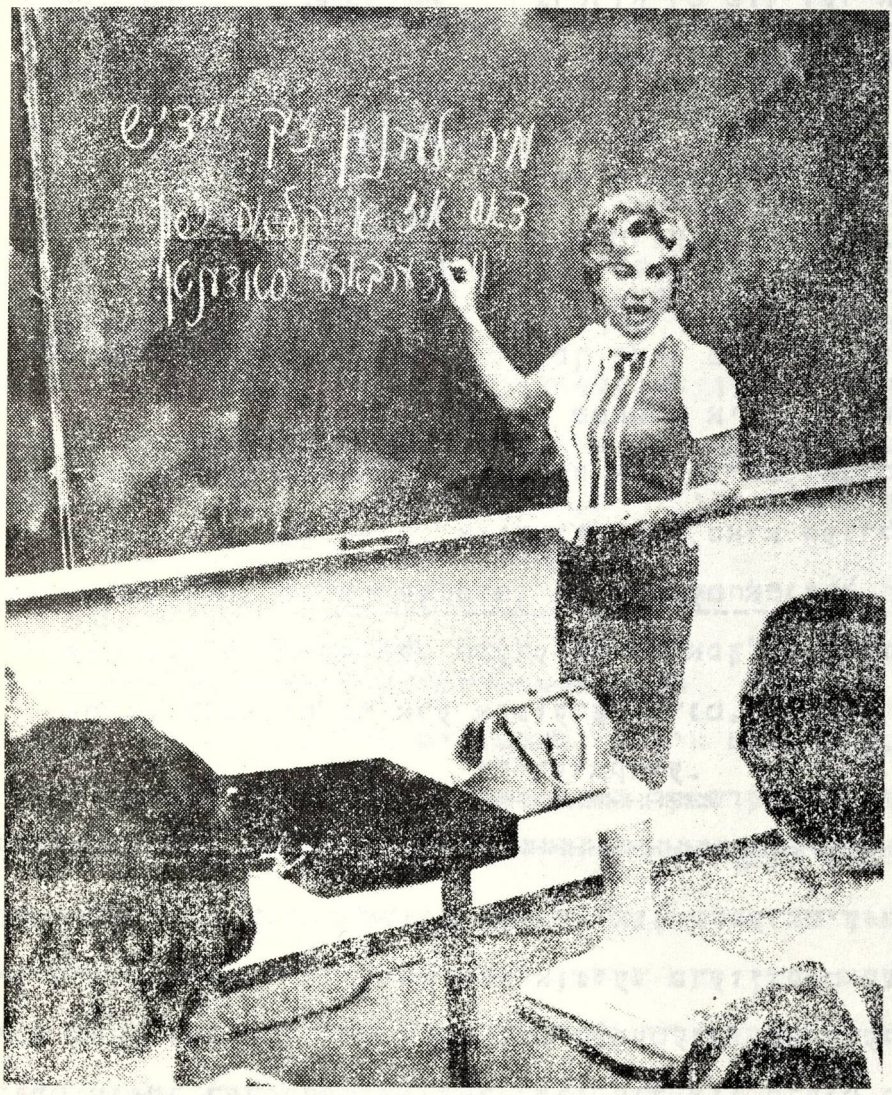
די זשעלעכאָווער גרופּע אין פאנאמא...

דאָס בילד איז געזומען געווארן מיט א פערטל •

MAZEL TOV

Yiddish Taught at Miami-Dade South

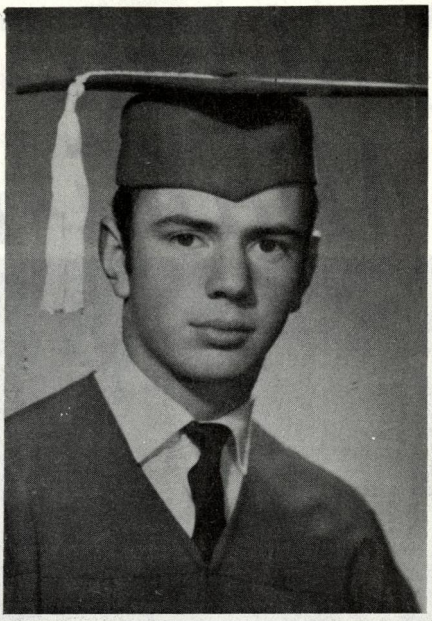

—Herald Staff Photos by GUS SCHUETTLER

Hindi Diamond, a journalist who edits two Spanish magazines, conducts her class in Yiddish at Miami-Dade South. This is the first time Yiddish has been taught on a university level in Florida. Yiddish was Mrs. Diamond's first language. She learned English after entering public school in New York City.

מכבי־שפיגל לערן אין מיאמי־דייד סאוט — דער ערשטער מאל אין פלארידע

ד"ר הינדי דיימאנד, וועלכע איז אויסגעגעבן צוויי שפאניש־שפראכיגע זשורנאלן, לערנט אידיש אין מיאמי־דייד סאוט. דאס איז דער ערשטער מאל אז אידיש איז געלערנט אויף אוניווערסיטעט־שטאפל אין פלארידע. אידיש איז געווען ד"ר דיימאנדס ערשטע שפראך. זי האט זיך אנגעלערנט ענגליש נאכדעם ווי זי איז אריין אין פובליק־שול אין ניו יארק סיטי.

שמחות בייַ זשעלעכאווער אין באָגאָטא קאָלאָמביע מיקעל גוברעץ

א זונדעלע פון אונזערע טייערע פריינט יחיאל און עלענאָר, האָט איצט גראדואירט פון דער אמעריקאנער-שול מיט די העכסטע אויסצייכענונגען. הויבט איצט אָן שטודירן אין נאציאָנאלן אוניווערזיטעט-אלס עלעקטריק-אינזשעניר. וואונטשן מיר דעם "חתן בחור"-און די עלטערן, אסך יאָרן פון נחת און גליק.

א שמחהלע איז געפראווען געווארן לכבוד דעם יום טוב, וואו די משפחה און פריינט, לאנדסלייט האָבן פארבראכט א פיינעם אָוונט. אויך די באָבע, סארא העכדלער, איז געפון מיאמי זיך צו פרייען מיטן גערעטענעם אינינקל.

וואונטשן מיר אייך אלע טייערע פריינט אסך גליק און זאָל זיין שמחות אומעטום בייַ אלע אונזערע פריינט.

די רעדאקציע.

דער "זשעלעכאווער גארוואָלינער-פארין און קאָפעראטיוו-לא רעקאָנקיסטא" אין ארגענטינע, באגריסן הארציק אונזער פרעזידענט פון פארין, און ווינטשן פרעזידענט פון דעם קאָפעראטיוו, ווערען פאר דער זשעלעכאווער ארבייט איבער דער וועלט, אונזער ליבן חבר און פריינט, משה אייזענבערג, צו זיין וויכטיגן (קיין שום בייז אויג) א זיבעציקער.. אייך, אייער ליבער פרוי, קינדער און אייניקלאך-אונזערע הארציקע ברכות. אסך יאָרן-געזונט און גליק און אין זאָלט וויטער קאָנען וויידמען אייער ענערגיע, פעאיקייטן לטובת הכלל.

סעקרעטאר אברהם ראָזווערגער

YHEY FOUGHT BACK - YURI SUHL
א בריוו פון מחבר פון בוך :

פון וועלכן מיר האָבן געדרוקט צווי ארבייטן: וועגן פעטשערסקין און וועגן אנא מיט די לאָקן --האָט פארעפנטלאכט א ווי געשרי צו אלע ייִדיש־ענגלישע שרייבער וועגן דער לאגע פון די ייִדן אין פוילן --- --- אין משך פון די לעצטע אכט יאָר האָב איך עטלאכע מאָל באזוכט פוילן בשייכות מיט מין פאָרש־ארבייט פאר מין בוך „זיי האָבן זיך קעגנגעשטעלט„־ייִדישע פארטיזאנען־ בעת מיינע ווייזיטן דאָרטן --- האָב איך געהאט די מעגלאכקייטן זיך צו באקענען מיט די פירער פון פוילישן ייִדנטום.דאָס זיינען מענטשן וואָס האָבן זייער גורל פארבונדן מיטן סאָציאליזם אסך פריער אייִדער עס איז געווָארן א סאָציאליסטיש פוילן.אסך פון זיי זיינען אָפגעלעגן ייִדן אין די תפיסות פאר רעוואָלוציאָנערע טעטיקייטן.בעת דער צווייטער מלחמה,זיינען מערסטע געווען אין דער אונטערגרונט פון די געטאָ־לאגערן. טייל האָבן איבערגעלעבט אוישוויץ...

נאָך דער מלחמה האָבן זיי פארבונדן זייער גורל,לעבן מיט דעם סאָציאליסטיש פוילן. זיי ווערן איצט געשטעמפלט אלס ציוניסטן.

איך שטיי נאָך איצט אין קאָנטאקט מיט טייל פון זיי און מיר איז באקאנט פון דער ערשטער האנט זייער אנגסט און ביטערער גורל. איך וואָלט אין מיין לעבן נית געגלויבט,אז דאָס קען פאסירן אין פוילן. אָבער איך שרייב דעם בריוו און בעט אייך זיך אָנשליסן מיט מיר אין פראָטעסט קעגן דעם ווייסטן אנטיסעמיטיזם דאָרטן... איך ווייס נית צי עס וועט העלפן--אָבער מיר טאָרן נית שווייגן !!!

(געדרוקט אין „ייִדישער קולטור)

פארואָס א ליד אין פויליש : האָסט געהאט א גאָלדענעם האָרן, האָסט געהאט א היטל מיט שיינע פעדערן,דער שטורם האָט פארטראָגן דאָס היטל,דער ווינט הודיעט אין וואלד. געבליבן איז דיר בלויז, געבליבן איז דיר בלויז דער שטריק....א שטריק וואָס האָט שוין דערווָארגן דעם ייִדישן ישוב אין פוילן...

אברהם ראָכווערגער און פראַדיל געסט אין פאנאמא

שוין ניט געזעען אונזערע יוגנט פריינט עטלאכע און פערציק יאָר־ און אָט זיינען זיי דאָ. שווער איבערצוגעבן די געפילן פון אלע, זיי און זייערע פריינט פון אמאָל...מען פריידט זיך,מען וויינט אף דעם אומגליק אונזערן,אוועק אזויפיל יאָרן און דורך דער צייט,זיינען פארטיליקט געוואָרן זעקס מיליאָן אונזערע ברידער און שוועסטער.. מען דערמאָנט זיך נעמען פון אונזערע יוגנט פריינט,משפחה ־אלץ אלץ אָפגעמעקט אף אייביק...

און איצט אונזערע אייגענע געשיכטעס. פיר צענדליק יאָר,און אין בעסטן פאל ־א האלב לעבן פארביי..הערט מען זיך צו,איינער צום אנדערנס געשיכטע..א ניי לאנד,נייע פראָבלעמען,ניט זיכערקייטן מיטן מאָרגן און דאָ די פיינלאכע געשיכטע מיט צוויי קינדער,וואָס ביידע זיינען בלויז דורך א נס אויסגעוואקסן און איצט א נחת פאר דער טאטע און מאמע פאר זייערע יאָרן פון וויטיק,צער און פיין..

א ריירנדע געשיכטע־וואָס ציט זיך טעג און נעכט..און מיר ווערן א טייל פון זייער לעבן..אויך מיר האָבן „עפעס„ דורכגעמאכט..

****

א קלײנע גרופּע זשעלעכאָווער זינען מיר דאָ אין פאנאמא,געצילטע...
אָבער,דאָך זינען מיר זיך צוזאמענגעקומען צו פארברענגען מיט די
טיערע געסט... בײ די אלטמאנס און בײ די ראָטערמאנס אין קאָלאָן.
עס ריידן די פריינט בער מיכעל,אייזיק ראָטערמאן שאָלעק,אסתר און
אברהם. די ריד זינען געמאכט אפן רעקאָרדירער וואָס בער מיכעל האָט
געגעבן א מתנה די געסט..און טאקע אף דער טאשמע ווערן פארצייכנט
ווערטער פון ליבע צו אונזערע פריינט ווי אויך שטארקע ווערטער פון
אייזיק ראָטערמאן ווען היינטיקן אנטיסעמיטישן פוילן..דאָס פוילן
פון טויזנט יאָר שפּפּעריש ייִדיש לעבן..און אונזער יוגנט האָט
אזויפיל כוחות אויפגעגעבן און אין די "קארטע בערעזע" פארמוטשעט
געוואָרן...און אלץ,אז פוילן זאָל זיין פרײַ,ען ייִדן־האס...און איצט
ווערט דער קאפיטל ייִדיש לעבן אזוי בּרוטאל פארענדיקט...

אויך די אנדערע ריידן ווען שטעטל,אונזער ארבייט און ישראל..
א פיינער,באמת האַרציקער אָונט געווען,בין זיכער,אז זיי ווילן אָט די
וואַרמקייט מיטנעמען מיט זיך און דאָס טיער האלטן...

זיי האָבן אויך געהאט א געלעגנהייט זיך צו באקענען מיט אונזער
האַרציקן ליבן דר העשיל קלעפפיש..און די קורצע ריידע פון אברהם
איז געווען א גרוס פון אלע אונזערע אין ארגענטינע פאר אונזער
ליבן און חשובן העשיל קלעפפיש -א לעבעדיקער גרוס וי אזוי אלע
אונזערע דאָרטן--שאצן אָפ זיין געוואלטיקן בייטראג פאר אונזער שריפט.
מיר זינען אלע (דר קלעפפיש אריינגערעכנט) פון זינע האַרציקע און
אמתע ווערטער..ווערטער פון לויב און כבוד... געווען שטארק געירט...

****

דאָס איז דאָס ערשטע קאפיטל,די ערשטע סטאנציע -- אף זייער ווע
די שטאטן,לאטיניש לענדער,איראָפע און,איבערהויפט ישראל. מיר
וואונטשן זיי ביידע א גליקלאכע רייזע און מיר זינען זיכער,אז אלע
פריינט אומעטום ווילן זיי אויפנעמען מיט אָפענע אָרימס...

אפן בילדל : רעכטס -שאָלעק,אברהם,דר קלעפפיש,פראדיל, שטיענדיק:
אסתר,שמעון,אייזיק,משה בייטל,מאניע ראָטערמאן און חנה בייטל...

****

"Las Vacaciones de los Cepedas"

Por *JULIO GUBEREK*

Señor Director de EL ESPECTADOR:

Leí en Cali, el lunes 13 de enero, en la sección femenina de EL ESPECTADOR el relato intitulado "Los Cepedas Salen de Veraneo", firmado por Inés Restrepo. Ahora, al regresar a Bogotá, he sentido la necesidad de hacer algunas acotaciones a ese escrito.

Ignoro si el nombre de la autora es real, o si se trata de un seudónimo. Y, aunque aparece en una página femenina, no es fácil establecer si es dama o caballero.

De todos modos, doña Inés Restrepo merece sincera felicitación por su estilo ameno, por su notable agilidad en el empleo del lenguaje. No soy experto en literatura castellana; pero, como simple lector, confieso que me complace su manera de escribir.

Sin embargo, mi propósito no es hacer una crítica del estilo o de las dotes de doña Inés en ese terreno, tan discutido, de lo que los entendidos llaman narrativa.

Debo referirme a otro aspecto, de índole muy diferente. A través de su aparente buen humor, de su fina ironía y de su fácil elocuencia, doña Inés deja deslizar un veneno sutil, muy sutil, pero —esto es lo lamentable—, un veneno... ¡El veneno del antisemitismo!

No creo que doña Inés de Montaña, la responsable de la famosa Sección B, cuya pericia informativa y, sobre todo, su hondo sentido de los aspectos humanos que todos reconocemos y alabamos, comparta en el fondo las travesuras anti-judías de su tocaya, doña Inés Restrepo, cuyo relato veraniego casi huele un poco a eso que en la jerga profesional de los periodistas se conoce hace rato como un "embuchado"...

Porque el relato de doña Inés Restrepo no solo presenta una imagen falsa, ya descontinuada hace mucho tiempo en los medios de la auténtica cultura democrática, de lo que en realidad es un judío, sino que al mismo tiempo ridiculiza al conjunto de las familias bogotanas de la llamada clase media económica. Y hasta se embarca en la temeraria revelación de que los lujosos apartamentos de esa Copacabana en cierne que es hoy "El Rodadero", están reservados para amparar las fáciles aventuras de cualquier Harold auténtico o imaginario...

Pero hay más, mucho más. En un diario tan respetable como el de los Cano, aparece como algo insólito que se escoja un nombre propio, como el de un supuesto prototipo de un asurero de sangre hebrea, y resulte que ese nombre propio podría corresponder a un vecino de Bogotá. Don Abraham Rosenberg (no Rosemberg), aparece, en efecto, como la figura clave, decisiva, en el antisemita relato de doña Inés. Yo no soy vocero, ni abogado, ni pariente del señor Rosenberg. No tengo por qué hablar en su nombre. Ni sé siquiera, si él ha tenido oportunidad de enterarse de esta gratuita publicidad. Solo estoy seguro de que yo, como muchos otros, en el caso de que mi nombre fuera alguna vez escogido para presentarme en un pasatiempo veraniego como un moderno Shylock, protestaría con entera razón y defendería la integridad de mi reputación con plena justicia.

Simplemente, en mi calidad de ciudadano colombiano y de judío, me considero con pleno derecho a decir algunas palabras de remembranza de ciertos hechos históricos de carácter siniestro, y a denunciar, como cizaña de especial peligrosidad, todo intento de antisemitismo.

Relatos similares al de doña Inés aparecían con metódica y taimada frecuencia hace 30 años en Alemania. Así prepararon los nazis su salida a la escena. Y ahora, lustros después del sin igual holocausto, vencidos ya política y militarmente los responsables del más horrible y cobarde genocidio, todos cuantos tenemos conciencia de estos riesgos estamos ante el deber de rechazar ese morbo que empieza por la caricatura o la sátira y culmina en las atrocidades vesánicas de los racistas.

Según entiendo, tal como lo veo en mis viajes y me lo explican mis amigos del país, el apellido Restrepo tiene su más aclimatada parentela en Antioquia. Pues bien. Yo me permitiría recordar a doña Inés que, en el ámbito regionalista, los prejuicios contra los antioqueños son tan infundados como los seculares prejuicios internacionales contra los judíos. El pueblo de la Biblia es una pequeña porción de la humanidad, reducido casi a la mitad en las cámaras de gas de Polonia por los que siguieron el camino de aquellos que hace seis o siete lustros también solían hacer inocentes relatos de veraneantes y usureros en Alemania o en Austria. Tiene el judío, como todos los demás hombres, virtudes y defectos; el judaísmo ha contado y cuenta con genios y tontos, sabios e ignorantes, héroes y bandidos. Y, del mismo modo que muchos lerdos creían que el antioqueño es un singular trotamundos armado de barbera y con dados cargados y listos, así quedan todavía por ahí algunas personas con el reloj atrasado, que siguen creyendo ingenuamente que el judío es, siempre y en todas partes, un simple usurero. La comedia de Shakespeare, "El Mercader de Venecia", no se puede plagiar en un breve relato sobre el presunto Mercader de Bogotá...

Los miembros [redacted] judía de Colombia somos apenas —con nuestras familias, inclusive los hijos nacidos, y los primeros nietos—, unos cuantos millares. En poco más de 35 años, después de escapar al antisemitismo en Europa, hemos ligado nuestras vidas a la del pueblo colombiano. Y hemos contribuído al desarrollo de la riqueza del país. Muchos judíos son hoy industriales y sus hijos profesionales graduados en las universidades colombianas. No tienen los judíos la exclusiva en determinados negocios. Cualquiera puede comprobar que algunos de los más conocidos y voraces prestamistas de nuestro medio no son judíos, sino que, a lo mejor, en el fondo resultarían tan antisemitas o tan mal informados como doña Inés.

La procedencia de la sangre no puede determinar la conducta de los individuos. Un colombiano tan ilustre como el profesor Luis López de Mesa, valga el honroso caso, con clara ascendencia sefardita, jamás pensó en el interés compuesto, del mismo modo que, en el plano universal, ni los más furibundos antisemitas se atrevieron nunca a pensar que el sabio Albert Einstein pudiera haber prestado dinero al diez por ciento para financiar el veraneo de una familia filistea en Santa Marta...

Yo, modestamente, me quedo con la idea justa del maestro Guillermo Valencia, amigo sincero y leal de los judíos, quien al unísono con los mejores espíritus de la humanidad, siempre creyó que el antisemitismo es una forma de primitivismo, que conduce inexorablemente a crímenes de lesa humanidad a través de pecados veniales o mortales contra la cultura universal.

Me parece, y así me atrevo a vaticinarlo, que doña Inés Restrepo puede llegar a ser tan famosa cuentista como el maestro Efe Gómez, con tal de que siga la senda del humanismo y no ese camino tortuoso que conduce fatalmente al "rodadero" de la paranoia del nazismo...!

פארוואלטערס ווינקל: מלבהלע

דערהאלטן א רירנד בריוול פון אונזער סעקרעטארן קאראלא לוקאס־ יעצקי, בראנקילא, קאלאמביע, זי שרייבט: איך האב צוגעשיקט די געזאמלטע סומע פון 110 דאלאר, אבער האב ניט געקאנט רוען..זיך דערמאנט אין יענער צייט ווען מיר אלין זינען געווען אמיגראנטן־ און היינט, ווען דער יידן האס אין פוילן שטיגט אפטמאל אריבער דעם יידן האס פון צארישן רוסלאנד, און אזוי ווי מיר האבן דא בלויז געציילטע זשעלעכאוער, האב איך באשלאסן זיך צו ווענדן צו פריינט ווס זינען אונז נאענט. און די רעזולטאטן, זינען באמת דערפריענד.

אברהם מינסקי	30 דאלאר	שיינדל ראזן	10 דאלאר
לייב גראסמאן	15 - ד	יידל העפלינג	10
קארלאס קאלושין	30 ד	מאיר לוקאוויעצקי	10
טאני שוסטער	15	אליהו ראטערמאן	10
הערשל שטיינבערג	5	שמואל העפנער	10
משה רינבוים	5	גאלדע כאבערמאן	10
דוד ווינגארט	5	פ. ווינציער	10
מארקוש ארמאן	5	ה. טאפארעק	10
לאה ציבולקעוויטש	5	ב. וואטניק	10

צוזאמען געזאמלט 245 דאלאר. האבנדיק אין זינען, אז ארום 20 פעזעס איז קוים איין דאלאר, איז דאס א גאנץ פיינע סומע. אהארציקן דאנק קאראלא און אלע ווס האבן צוגעטראגן צו דער סומע... נאך דעם רעכענונג איז צוגעקומען נאך 30 דאלאר פון פריינט אליעזר סערעדני..א שיינעם דאנק. אונזערע הארציקע ברכות אונזער פריינט ווינציער צו דער חתונה פון זיין טעכטערל מלבהלע מיט שמואל ערקאוויטש. אייך און דעם יינגען פארל אסך נחת און גליק. קאראלא סעקרעטארן

בוינעם איירעס־ארגענטינע

דער זשעלעכאווער נארוואלינער

ל"ב פאריין האט באערט דוד קורצמאנ צו זיין וועזאבנ שבעים

אן איינדרוקספול הארציק מסיבה איז פארנעקומען לעצטן דינסטיק אוונט אי. לאקאל פון דער קאאפעראטיווע „לא רעקאנ־קיסטא" צו באערן איינעם פון די וועטעראנען פון זשעלעכאווער פאריין, צו דער געלעגנהייט פון זיין וועזן א בן־שבעים.

עס איז בייגעווען די זשעלעכאווער נארוואלינער משפחה און פאמיליע־מיטגלידער פון באערטן. דוד קורצמאנ איז געווען איינער פון די גרינדער פון פאריין און פון דער קאאפעראטיווע און די נאנצע ציים פון כמעט 30 יאר האט ער פארנומען זיין ערנהאפטן פאסטן מיט איבערנעבנקייט. ער איז טרייו און באשיידן. צווישן זיינע לאנדסלייט וועלט ער נעריפן דער אייביקער סעקרעטאר.

ישראל נובער האט דערעפנט דעם אקט און נעזאנט צווישן אנדערם אז מיר קומען באערן א פארדינסטפולן חבר אי, זיך פרייען מיט זיין יונג וועזן 70 יאר. אין די קריטישסטע מאמענטן האט דויד קורצמאנ נעקעמפט מיט אלע כוחות אז דער פאריין זאל חלילה נישט אונטערגיין.

דער סעקרעטאר פון דער קאאפעראטיווע אברהם ראכווארנער האט נעזאנט אז מער ווי קיינער פארדינט קורצמאנ די היניטיקע באערונג; אליין נישט קיין זשעלעכאווער, האט ער אין פאלן נעפונען זיין נייסטיקע חיים און זיך אויסנעלעבט נעזעלשאפטלעך און איז א נרייסער מאן נעהאלפן צו האלטן פאריין ניקט די זשעלעכאווער נארוואלינער משפחה. ראכווארנער באנריסס קורצמאנ איז נאמען פון נעם פרעזידענט פון פאריין. משה אייזענבערג, וועלכער האט צוריק זיין נעזונט־צושטאנד נישט נעקענט בייזיין, און ווינטשט אים נאך א סך יאר פריכטבארן לעבן ע רנים אויך איבער די באנ־יסונג פון לייבוש ווייסלעדער וועלכער האט אזוי שטארק נעהאלפן צו פארייניקן די זשעלעכאווער און נארוואלינער פון דער נאנצער וועלט.

עס האבן אויך באנריסט ש. ווינציער, אויף וועמענס איניציאטיוו איז נעשאפן נעוואָרן א באדייטנדע סומע פאר דער נמילת חסדים קאסע אין ישראל. נאדל נאכטיילער האט אייף א הומארפולן אופן באנריסט דעם באערטן און ארויסנעבראכט קורצמאנס איינשאפטן וואס וואס פארדינען דעם רעספעקט פון זיינע חברים, אויסזיצ ליפשיץ איינער פון די ראשונים וואס נעזאנט אז עס קומט קורצטאנן א נרויסן דאנק פאר זיי איבערנעבנקייט צום פאריין און קאאפעראטיוו, פאר וועלכע ער האט אויסקינעבן דאס שענסטע פון זיין לעבן. די חיניטיקע מסיבה וועט זיכער זיין פאר אים ווי א סטימול פאר וויטערדיקע נאך 30 יאר ארבעט לטובת ביידע אינסטיטוציעס. עס האבן אויך באנריסט משה ווינציער און מאקס שלאק.

איינדרוקספול איז נעווען דער כאמענט וועו די פרויען דהנ נעבער און פראדל ראכווארנער, אין נאמען פון דער פרייען פאר מיסיע, האבן איבער־נעגעבן דעם באערטן שלום אש"ם טרילאניע, פעטערבורג, מאסקווע, וואר־שע".

לסוף האט נעראנקט דוד קורצמאנ, און נעזאנט אז ער פילט זיך ווי צוויש איינענע ייאם פילן מיט, זיין עמאציע פון וועלן א בן שבעים. דאס זיין ארומגערינגלט פון זיינע לאנדסלייט וועלכע זיינען אים נעקומען באערן איז זיין נרעסטע גליק און שטאלץ.

דער עולם האט בין דער שפעטער שעה פארבראכט, נעזונגען ייידישע און ישראל לידער.

בייגעשטייערט:

משה ווינציער	3,000 פ.
איטשעלע ליפשיץ	3,000
משה פאסטמאן	2,500
לייבל פאסטמאן	2,500
דוד קורצטאג	2,000
ישראל גובער	2,000
מארק שלאק	1,000
ש. ווינציער	200
מאקס שלאק	2,000
יאסל רובינשטיין	2,000
משה אייזענבערג	2,000
גאדל נאכטיילער	1,000
פיני קורצטאג	1,000
שמעון ווינציער	1,000
משה ראטערמאן	500
אברהם ראכווארגער	5,000 פ

אן יום טוב צו פיירן דעם געבורטס־טאג פון אונזער פרינט דוד קורצטאג, האבן מיר נים פארגעסן דעם בולעטין אונזערן, און גע זאמלט 85 דאלאר.

א הארציקן דאנק אלע וואס האבן בייגעשטייערט.

פארוואלטערן: מלכהלע פרוכטענבערג

בוינעס איירעס "ארגענטינע..

אפן יום טוב,צו פייערן אונזער חשובן פריינטס געבורטס-טאג, קורצטאג,האבן מיר נית פארגעסן אונזער בולעטין און געשאפן פאלגענדע פריינט האבן בייגעשטייערט : אברהם ראכווערגער 5,000

משהלע ווינציער	3,000 פ.	מאקס שלאק	2,000
איטשעלע ליפשיץ	3,000 "	יאסל רובינשטיין	2,000
משה פאסטמאן	2,500	משה איזענבערג	2,000
לייבל פאסטמאן	2,500	גדל נאכטיילער	1,000
דוד קורצטאג	2,000	פיניע קורצטאג	1,000
ישראל גובער	2,000	שמעון ווינציער	1,000
מארק שלאק	1,000	משה ראטערמאן	500
זישע ווינציער	200		
		צוזאמען אין דאלארס	85

דערהאלטן געלט פארן בולעטין;

אברהם און פראדיל ראכווערגער,צו זייער ווקאציע דא אין פאנאמא- 100 דאלאר פארן ספעציעלן-פאנד,און אויך זייער פינעם בייטראג פארן בולעטין -50 דאלאר. פון אויסטראליע,געשיקט מיט וועלוול באראווסקי 220 דאלאר פארבאגריסונגען... שידלאוויץ -20 ד פאר א בילד,חיים מינסטער,פאנטא דאמינגא -10 דאלאר. איזענבערג 10 דאלאר פארן בולעטין און 10 דאלאר פאר דער לי-קאסע. אברהם און פראדיל ראכווערגער 50 דאלאר פאר דער לי-קאסע... 85 דאלאר דערהאלטן פון בראזיל,צוגעשיקט פון ש. טשעטשינארזש. קאסטע ריקע : ישראל בראן,בילד 20 ד.ש.לעווינסקי 5 ד.שמעון פיינגעזיבט,נעקראלאג 2ד. ענפלינג באגאטא,צוגעשיקט פון ברוך דרעזנער 18 ד.רובינשטיין 10 ד ביידע פאר פאטאס. בארנקילא : צוגעשיקט פון קאראלא :גאלדע כאבערמאן 2ד. ד לוקאוויצקי 2 ד ש טאפארעק 2 ד לאה ציבולקאוויטש 4 ד ש העפנער 2ד :באגריסונגען. א שיינעם דאנק אלעמען מלבהלע_פעבט.

****

דערהאלטן געלט ; פארן ספעציעלן־פאנד

פון ברוך דרעזנער און חנה בריינסקי :שוין נאך די ערשטע 100 ד

242,08 דאלאר **********

36,00 " צוזאמען פון באגאטא 08 378 דאלאר

בראנקילא פון קאראלא לוקאוויצקי 245,00 דאלאר

אליעזר סערעדני 30,09 --

צוזאמען 275,00 ד

****

„זשעלעכאווער־גארוואלינער פארין" בוינעס איירעס,

די געלט געבראכט פון אברהם ראכווערגער 100,00 דאלאר

פארן בולעטין --שמעון גובערעק ,פארן יאר 69 20 דאלאר

בערל און גיטעל העפנער ארובא 10 דאלאר פארן בולעטין

און 10 דאלאר פאר דער ליי־קאסע

אייזנבערג,צו זיין יום טוב אין בוינעס איירעס

געבראכט די געלט פון אברהם ראכווערגער 10 דאלאר פארן

בולעטין..אויך 10 דאלאר פאר דער ליי־קאסע **********

****

פון קאסטע ריקע,צוגעשיקט פון צירעלע

רידעלמאן,פארן ספעציעלן־פאנד $ I30/oo

א הארציקן מזל טוב אונזערע טייערע פריינט שמעון בריינסקי מיט

זיין וויבעלע צו זייער ערשט ינגעלע שלמהלע־נאכן טאטן אונזער

טייערער שלמה בריינסקי ווערעם לעבן איז אזוי שנעל און ינג פאר־

שניטן געווארן..ווי־פיל פריד וואלט דער טאטע איצט געהאט ־נו,

אזוי איז דער גורל פון מענטש.. נו,נאכאמאל טייערע פריינט,א

געזונטע דערציונג און אסך יארן פון אמתן גליק.

רעדאקציע

אייניקלאך בײ אונזער משפחה אין קאסטע־ריקע

מזל טוב - בײ די טישלערס - אן אייניק,א ינגעלע.

בײ שרהלע לוקאוויעצקי - א ינגעלע,מנשה׳ע נאכן זיידן...

בײ יאסי ראכוועלגער - א ינגעל׳ע...וי איר זעט האבן מיר ,קיין שום בײז אויג־דרי ינגעלאך אין אונזער משפחה. וי׳ן מיר וואונטשן א גרינגע דערציונג פאר דער קינדערגארטן און אסן,אסן נחת פאר די עלטערן,באבעס און זיידעס. אייער פריד און יום טוב איז אונזערער און אונזער גאנצער שבט־זשע׳עכאוו אומעטום פריט זין מיט אייער שמחה. זשע׳עכאוועך גרופע קאסטע ריקע צירע׳ע סעקרעטארן...

מזל טוב אונזערע טיערע פרינט משה און־אברהם פינגעזיכטס מיט זיער וויבעלאך -מז׳ טוב אין צו די שמחות אייערע. אברהם האט חתונה געמאכט א טעכטער׳ און משה - א זונדע׳ע . האט פון זיי אסן נחת און גליק. די ינגע פארלאך־־יארן פון גליק..

נאן א שמחה׳ע....

בײ די פיסקס געבוירן געווארן אן אינ׳ק׳ - א מיידע׳ע..די גליק׳אכע באבעס און זיידעס,פיסקס און מיכע׳ס ,אונזערע טיערע פרינט,לאנדסלייט,אונזערע ארציקע ברכות...

זשע׳עכ. גרופע קאסטע ריקע צירעלע סעקרעטארן..

געלט געזאמ׳ט פאר דער ׳י קאסע -בײם יזכור שונט דורכגעפירט,וי שטענדיק,בײ די דיזעלמאנס אין הויז :

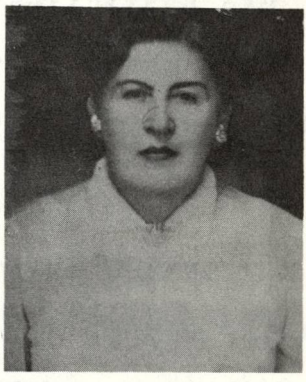
ד.פינזיל׳בער	30 דאלאר	שלום לעווינסקי	15 דאלאר
ישרא׳ בראן	25	ש.פינגעזיכט	15
ב.צ.טיש׳ער	25	מ אייזענבערג	10
א.ריבע׳מאן	22	י. ראכוועלגער	10
מ.באראכאוויטש	20	ד.וויסלערער	10
דרומ׳עוויטש	20	מ וויינבערג	10
מ,פינגעזיכט	20	ש.וויינבערג	10
ב.באראכאוויטש	15	י פארבער	10
ה.באראכאוויטש	15	מ ראכוועלגער	10

בער מיבעל	10	דאלאר	אשר וויסלעדער	5 עה
פאנטשנער	10		יצחק וואסערמאן	5
י לעכטמאן	10		שרה לוקאוויעצקי	5
א וויסלעדער	10		י נירענבערג	5
ו רידעלמאן	10		זון פון משה רידעלמאן	עה
א ברוטאן	5		שרה ראכווערגער,פרוי פון בערל	עה
				3 דאלאר

צוזאמען 380 דאלאר פאר דער

ליי־קאסע. א הארציקן דאנק אונזערע פרייגנט ריבעלמאנס און
אויך אלע וואס האבן זיך באשטיערט פאר דעם הייליקן צוועק...

א דאנק־בריוול פון גאלדע כאבערמאן

טיערע פרייגנט מיגע איבער דער וועלט.
איך און מיגע קינדער :מאטעס און ירחמיאל
ווילן אייך הארציק דאנקען פאר געדענקען
דעם נאמען פון אונזער פאטער און מאן
.כאבערמאן. עס איז גוט,אז פרייגנט און
לאנדסלייט געדענקען אין שמחות ווי אויך
אין צער . מיר אלע דארפן דאנקען אונזערע
טיערע פרייגנט לייבוש און שאלעק,וואס אדאנק זיי האבן מיר א שריפט,א
טריבונע וואו מיר קאנען זיך דורכשרייבן און דערציילן פון אונזערע
איבערלעבונגען: גוטע און שלעכטע,און פיל,אז מיר רידן צו חח
אייגענע פרייגנט... נאכאמאל,א הארציקן דאנק אייך גאלדע
כאבערמאן. אין שיק אויך צו 10 דאלאר פאר אונזער שריפט.

גאלדע כאבערמאן,איז געווען איינע פון די ערשטע פרויען
וואס האבן ארגאניזירט די פרויען־גרופע פאר הילפס־ארבייט וואס
האלט אן ביז. די ארבייט פון דער פרויען־גרופע איז שטארק ג־
לויבט געווארן פון אלע אונזערע לאנדסלייט און איז געווארן א
מוסטער פאר פיינע מענטשלעכע הילפס־ארבייטן. זיי גשטארקט
טיערע גאלדע מיט אייער משפחה און וויסט ניט מער פון קיין צער..

א באנקעט לכבוד דעם אפּפּאָר פון פּראָדיל און אברהם ראָזענבערגער.

מיר וויסן, אז אונזערע פּריינט זינען זייער באליבט און געאכט אין דעם ישוב פון בוינעס איירעס. און אמבעסטן וויזט זיך דאָס ארויס בייא שמחה. און בייא זייער אונקפּאָרן אף א רייזע ארום דער וועלט, וואָס זיי האָבן זיך דאָס כשר פּאַרדינט, האָבן אלע זייערע פּריינט פון דער זשעלעכאוער־גאַרוואָליינער לאנדסמאנשאפט, און פון דער קאָאָפּעראטיוו־קא רעקאָנקיסטא וויי אויך פערזינלאכע פּריינט, זיי געפּראוועט א באמת פיינעם, איינדרוקספולן אפּשיד־אוונט וואָס אלע אנוועזענדע, וועלן דאָס לאנג געדענקען. און די רייזעס פון זייערע ליבע זונדעלאך, וויי אויך פון די אנגעזעענסטע פירער פון ישוב, האָט זיך געפילט די בשאפט וואָס אלע דאָרטן פילן צו אונזערע טייערע פּריינט...

א שמחה אף א זייער וויכטיקן אופן. געוואונטשן זיי צו פּאָרן געזונט און קומען דערפּרישט און מיט נייע כוחות וויטער פּאַרזעצן די ארבייט לטובת דעם ישוב, פּאר אונזערע לאָקאלע ארבייטן, בכלל, פּאָרן ייִדישן פּאָלק... די עטלאכע בילדער וואָס מיר גיבן דאָ, זיינען בלויז א קלייניר טייל פון יענעם אומפּאַרגעסלאכן אוונט...

פראדיל און אברהם מית זייער פארמעגן... זינדעלאך און טיערע
אינקלאך... פראדיל און אברהם ליינען דעם פארמעם פון
אנערקענונג וואס די געזעלשאפטן האבן זיי געגעבן...א מחנה..

מזל טוב־צאונזערע טייערע פרייַנט טשעפיטא און מאטל פראָימזען

צו דער חתונה פון זייער טעכטערל מיט פאסקעס, וואונטשן מיר דעם
יונגען פּאָרל, די עלטערן און דער גאנצער משפחה ראכווערגער, א פוד
מיט נחת. זאָלן זיי שטענדיק פילן ווי היינט. זשעלעכאווער גרופע
סאן כאסע קאסטע ריקע. צירעלע רידעלמאן סעקרעטארן...

איינע פון די בכבודיקסטע, משפחות אין סאן־כאסע... און א משפחהלע קיין שום בייז־אויג..... נאָר נחת!טייערע לאנדסלייט---

****

די באָבע מיטן איניקל --- שרה ראָכווערגער און ראקעליטא,
די שיינע טעכטערל פון משהלע און ענטשיטא ראָכווערגער האָט איצט
געפייערט אירע 15 יאָרביז הונדערט און צוואנציק...מיר וואונטשן
די כלה און די עלטערן, באָבעס און זיידעס - אפן נחת און גליק.

****
****
****
***

****
****
****
*****

****
****
****
****
**

****
****
****
*****
*

א באנקעט לכבוד די געסט אברהם און פראדיל ראכווערגער...

אין א פּינעם זאל בײַ פּין געדעקטע טישן איז פֿאַרגעקומען א באנקעט לכבוד די געסט. ווי זאגט אברהם "מען האָט מין „געווארנט" ווען די לאנדסלײט אונזערע אין קאסטע ריקע--אבער זייער וואריאנט שטיגט איבער אלע גוטע זאכן וואָס די אלטמאנס האָבן אונז ווען זיי דערציילט מען ווייסט נים וואָס מיט אײַך צו טאָן,צו מאכן זיכער,אז איר פילט גוט. און די באנקעטן,איינאדונגען- וואָלט עס געווען אין ענע „גוטע" יאָרן,וואָלטן מיר דאָס נים חלילה איבערגעלאָזט. אבער איצט זינען מיר דאָן „מדערנע מענטשן און זינען איבערקלײבערישע--וואָס דער דאקטאָר הייסט עסן און וואָס נים.. און דער צעטל פון „א -- איז נים צו גרויס. אבער,סיי ווי זינען מיר אויסגעפאָרן מים מער- מים ווערטע מיר זינען געקומען. און ווער קאָן דאָס באשטיין און פארשטעמען אונזערע טיערע פרינט ?

באמת טיערע פרינט,איר האָט אונז פארשאפט טעג און ווכן פון אמתן יום טוב וואָס מיר ווילן דאָס שטענדיק געדענקען. זײט געזונט און גיט וויטער אן מים אייער הארציקייט וי בײַ איצט. די ווילט איז צעשפאלטן און צעקריגט,האס אומעטום ווו איר כאפט א בליק. ווערט טאקע וואריאם אף דער נשמה,אז אונזער משפחה פון קליינעם שטעטעלע קאָן דערהאלטן אזא מענטש,אכץ וואריאנטן... זײט זיכער,אז ווהין מיר ווילן קומען,ווילן מיר איבערגעבן א הארציקן גרוס פון אייך.

ווען בארכט פון באנקעטל פון דוד וויסלעדער,וואָס האָט אונז דערמאנט,אויפגעווקט זכרונות פון אמאל...פון ענער גאלדענער עפּכע ווו מיר אלע האָבן געשפּונען -יעדער אף זיין אופן - איידען ווען באפריען אונזער ווילט,אלע פעלקער בכלל און אונזער יידיש פאָלק בפרט- אויך די ריידע מיינע,דעם גרוס פון ארגענטינע -דאָס אלע ווילן מיר איבערגעבן אין צוויטן בארכט...

דאָס ווילן מיר אָנרופן קאפיטל נומער צוויי..דאָס ערשטע פאנאמא- און איצט שפאנען מיר קיין באָגאָטא ווו דרעזנערס האָטעל ווארט אונז.. נאָך אמאל א הארציקן דאנק טיערע זשעלעכ.פ.א. ראכווערגער

בײם באנקעט אין קאסטע ריקע פאר די חשובע געסט: פראדיל אונא. ראכווערגער און די אפרימזאנס. דוד וויסלעדער באגריסט...

צירע.ע ,יענט פאר א באגריסונג ,כבוד די געסט. די געסט קריגן אן א,באם,א מתנה,ע צו געדענקען..

אברהם פראדי, אפרימזאנס און שרהלע ראכווער- גער און אנדערע

****

א באנקעטל לכבוד די ראכוועדגערס: פראדיל און אברהם

(באריכט פון אברהם דאכוועדגער...)

דער צוזאמענקום אין א פיינעם האטעל, א פיינער זשעלעכאוער עולם און דוד וויסלעדער עפנט אויף דעם אוונט. ער זאגט: עס איז באמת א גרויסע פרייד צו האבן די צוישן אונז אזעלכע חשובע גאסט. ער דערציילט וי בידע זיינען טעטיק אין ייִדיש גאזעטן, שאפטלאכן לעבן אין ארגאנטינע, אברהם אייגער פון די וויכטיקסטע גרינדער פון דער זשעלעכאוער-גארוואלינער לאנדסמאנשאפט וואס טוט וואונדערבארער און פיינע ארבעט וי אויך דעם קאפעראטיוו „לא רעקאנקיסטא". ער איז דאס הארץ און נשמה פון אונזער לאקאלער ארבעט, מיט זייער קומען די האבן זי בידע ארייגגעבראכט אן אמתן יום טוב צוישן אונז אלע.

אויך פראדיל איז נית געבליבן היינטערשטעלק איר מאן — „אויך זי טוט א גאנץ פיינע ארבעט צוישן דער פרויען-ארגאניזאציע.. ער דערמאנט אויך זכרונות פון דעם שטעטל, עפיזאדן וואס האבן צוריק-אויפגעוועקט א שטיק אינטערסאנט לעבן. **********

צירעלע רידעלמאן — „די נשמה און הארץ פון אונזער ארבעט דא אין קאסטע ריקע — ברענגט ארויס אין איר באגריסונגס-וואָרט די וויכטיקע ארבעט וואס מיר בידע טוען לטובת אונזערע געבליבענע וואס נויטיקן זיך אין אונזער היקף. זיי געשטארקט טייערע פריינט - פארעגדיקט זי איר הארציק וואָרט - און גיי וויטער אן מיט דער ארבעט, הייליקע, פאר אונזערע חברים און פריינט. **********

שמואל יואל דרומלעוויטש האט אף א זייער פיינעם אופן ארויסגעבראכט די עדן און וויכטיקע שריבער וואס אונזער שטעט, האט ארויסגעגעבן. שריבער, און רעוואלוציאנערע פירער, וואס זיינען וויט, וויט אריבערגעוואקסן די גרעניצן פון אונזער קליין זשעלעכאוו. זיי זיינען פארבליבן אונזער שטאלץ מיר גרויסן גיך מיט זי, און פארען מיט וואס... ער פארענדיקט מיט זינגען עטלאכע פיינע פאלקס-לידער וואס האבן זייער שטארק אויפגענומען בים יום טובדיקן עולם זשעל.

שלום האכגעלערנטער — וואס האט אלין באזוכט ארגאנטינע -ער מיט ישראל בראן און אהרן רידעלמאן - דערציילט, אז דעם קול-

טוערלן באגאזש וואס די ראכוערגערס האבן געבראכט פון אונזער פארטי׳יקט שטעטל האבן זיי ניט אויפגעוארפן,ווי מאנכע אנדערע,צום באדויערן,נאר זעצן וויטער פאר זיער אנגעהויבענער ארבייט פון אמא׳ און,סאיז פאר אונז געווען א פריד צו זעען,אז כמעט אומעטום,זיינען די ראכוערגערס די נשמה און הארץ פון ייִדיש קולטורע׳ן דארטן..

אויך דעם גרויסן קריז פריינט וואס זיי זיינען דארטן ארומגעריינג ט באוויזט וי באליבט זיי זיינען אין בוינעס איירעס...

טיערע פריינט לאנדסלייט פון קאסטע ריקע,מיר דאנקען אייך אלע הארציק פאר דעם כבוד וואס איר האט אונז צוגעטיילט וי אויך פאר די אומצע׳יקע באנקעט׳אך געפראווט אין פריוואטע היימען. לאמיר אייך זאגן,מיר ביידע זיינען געווען,באמת,גערירט פון אייער הארציקייט. מיר האבן אייך שוין ניט געזעען עטלאכע און פערציק יאר,אסך וואסער דורכגעשוואומען דורך דער צייט,און איר דערהאלט די וואריאקיייט אזוי פיל יארן,פארדינט איר א גאלדענעם מעדאל..אויב גאר זאל זיין דאס העכסטע..דער גרעסטער סימן פון דאנקבארקייט...

מיר וי׳ן אייך אלע באגריסן אין נאמען פון דער „זשע׳עכאוער גארוואלי׳נער־לאנדסמאנשאפט״וי אויך אין נאמען פון קאפעראטיוו „לא רעקאנקיסטא״ מיר ווילן און זעען אייער ארבייט לטובת דער ייִ־ קאסע יעדעס יאר,פאר דעם בולעטין וואס האלט אונז אלע צוזאמען ־ און מיר וואונטשן אין צו בייבן שטענדיק ־נג ־ינג אין אייער וי׳ן צו הע׳פן און בייבן א טיי׳ק פון א גאלדענער עפאכע ־דיש לעבן,וואס ווערט איצט אזוי ברוטא׳ פארענדיקט אין מזרח איראפע,ספעציע׳,אין פוי׳ן. טויזנט יאר ־דיש ׳עבן ווערט אינגאנצן אויסגעלאשן...

וי׳ך אויך הארציק באגריסן אונזערע טיערע חברים און פריינט : ׳ייבוש,שא׳עק און מ׳כה׳ע וואס האלטן אן דעם באנד וואס האלט אונז צוזאמען דעם „זשע׳עכאוער בולעטין.״ אונזער שריפט איז ווייט,וויט אריבער אונזער קליינעם קריז און האט זין דערוואכן א שיינעם נא־ מען אין דער ־דיש־קולטורע׳ער וע׳ט. לאמיר,טיערע פריינט דאס אנהאלטן ׳אנגע,לאנגע יארן. זיי געשטארקט אין אייער ארבייט...

****

יום עצמאות פייערונג אין באראנקילא קאלאמביע

דאס מאל איז די פייערונג געווען זייער אינהאלטסרייך און אימפאזאנט. געווען ארום טויזנט מענטשן און זיך צוגעהערט צו די ריידעס פון :

דער יידישער פראפעסיאנאל מרדכי יאקאבי מיט דעם רעליגיעזן טייל פריער אף העברייאיש און נאכדעם אף שפאניש. דער פראפעסאר באריאס וועמעס באריכט מיר גיבן אף שפאניש, האט געהאלטן א פראכטפולע ריידע שפעטער, ריידט דער פרעזידענט ארטורא וואטענבערג און גיט אן אפשאצונג וועגן באטייט פון מדינת ישראל פאר די יידן איבער דער וועלט.

דער פרעזידענט פון דער קינדער־שול, אלפרעדא שטעקל וואס האלט א פיינע ריידע וועגן דער דערציונג פון אונזער יונגען דור אין צוזאמענהאנג מיט אונזער ירושה פון דורות... אגב, פריינט שטעקל, גיט אוועק צייט, ענערגיע אף העלפן דערהאלטן און פארשענערן אונזער שול וואס איז דער שטאלץ פון ישוב דא אין באראנקילא.

ווי געזאגט, עס זיינען געווען טויזנט מענטשן, נים בלויז יידן נאר פריינט פון יידן, קריסטן, אויך הויכע מיליטער לייט, גלחים, ארץ־בישאפן און דער מאיאר, גובערנאדאר און אנדערע הויכע בעאמטע פון דער רעגירונג . דער דאזיקער אונט האט געבראכט גרויס כבוד אונז און דעם גאנצן ישוב דא אין באראנקילא. נאך אזעלכעס קיינמאל נים געווען.. נאטירלאך, אונזערע ווייבעלאך האבן געזעען, אז עס זאל זיין צו נעמען „עפעס" אין מויל אריין. געווען א נים פארגעסלאכער אונט.

קארלא לוקאוויעצקי סעקרעטארן..

****

****

א הארציקן דאנק מיינע טייערע פריינט : יאנקל און חוהלע פארבער פאר זייער פיינע ווארימע באהאנדלונג, ווען איך האב געוואוינט אין זייער בארימטן „האטעל פארבער..." די באהאנדלונג — וואונדערבאר, די פרייז „צוגענגלאך" לאמיר זיך אפדינען אין נחת, טייערע...

שאלעק

DIA DE LA INDEPENDENCIA DE ISRAEL . ABRIL 22

Por Prof. Guillem Barrio.....

Haciendo parte de los programas organizados por la Comunidad Hebrea de Barranquilla, para conmemorar el Vigésimo Primer Aniversario de la Independencia de Israel, tuvo efecto, en el patio interno del Colegio Hebreo Unión, una velada que impresionó muy gratamente al medio millar de asistentes que la presenciaron, entre los cuales figuraba, en pleno, las autoridades civiles, religiosas, militares y consulares, además de los personajes mas representativos de la industria, el comercio y la banca locales.

****

Se comenzó con el rezo en Hebreo y Español. Seguidamente el conductor del programa, Prof. Miguel Marco leyó su contenido, para continuar con el saludo a los invitados, por parte del Director de la Institución, Sr. Guillem Barrio. Posteriormente se instalaron las escoltas en un vistoso marcial desfile. Se izaron los pabellones de Colombia e Israel, a los acordes de sus himnos distintivos, para luego dar lectura fragmentaria al Acta de la Independencia de Israel por Don Arturo Watember, Presidente de la Junta Directiva.

*****

Inmediatamente se desarrolló el guión artístico? "Oye, Israel", original del Prof. de Arte Dramático, Gabriel Brasó, con la asesorería fonetécnica y musical del Prof. Mordechai Ysacobi, interviniendo en el desempeño, con muy particular acierto y brillantes, mas de un centenar de alumnos que matizaron esta epopeya del pueblo judío, sintetizada en los veinticuatro minutos del libreto con el aplauso unánime de la concurrencia.

Finalmente hizo uso de la palabra Don Alfredo Steckeri, Presidente del C.K.F. quien en seis minutos de peroración tocó los puntos mas actuales de la vida israelí, isistiendo en la preceptiva de la paz que es anhelo unánime de un Estado cuyo saludo oficial es Shalem.

El Director de la institución recibió unánimes parabienes a distribuírse equitativamente entre todos y cada uno de los participantes, Al terminar el Acto Académico alusivo al Día de la Independencia se efectuó una recepción para todos los asistentes en los Salones del Club Social C.K.F. La decoración del club y el buffet fueron preparados con muy buen gusto y magnífica organización por la Federación de las Damas Hebreas de Barranquilla.

****

****

די ראכווערגערס: פראדיל און אברהם צו זיער אפפארן פון בוינעס איירעס מיט א גרופע אקטיוע טוער פון דער־זשעלעכאווער גארוואלינער לאנדסמאנשאפט־און פריינט....

מזל טוב .... פסח און טערצע ווינציער פירן צו דער חופה זיער טעכטערל פאני מיט איסאק יאנאוויטש,וואונטשן מיר זיא האריקן מזל טוב און איר זאלט האבן פיל נחת פון זי...

מזל טוב ---- די עלטערן פון חתן־נאדזשי און איסאק...

אונזער פריינט און לאנדסמאן יידל פארביארזש און פרוי צו זיער ווערן באבע און זיידע. א גריינגע דערציונג און אסך נחת און גליק.. זשעלעכ. גרופע בארענקילא

קארלא לוקאוויעצקי סעק.

א חתונה אין קאַסטע ריקע פון צירעלע רידעלמאן

צו דער חתונה האָט מען זיך געגרי״ט מיט ספעציעלן ענטוזיאזם, ווייל מהאָט דערוואַרט געסט פון ארגענטינע: די פראָימזאָנס און דאָכווער־ גערס, פראדיל און אברהם, ווענען מיר האָבן שוין נית געזען 45 יאָר.. און אָט איז דער פלי־פלאַץ פון מיט משפחה און פרי־נט. אלע זי־נען געקומען זעען און באגריסן די געסט. די פרייד איז ניט צו באשרי־בן

די חתונה איז געווען זייער א פרייליכע. און נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבן די באנקעטן אין פריוואַטע הייזער, און גאָר צום סאַמע סוף א באנקעט אין א ריזן־זאל וואו אלע זשעלעכאָוער זי־נען געקומען אָפ־ געבן כבוד אונזערע געסט און אוין הערן א לעבעדיקן גרוס פון אלע אונזערע חברים און פריינט אין ארגענטינע.

אפן באנקעט די ר״דעס זיינען שוין באריכטעט אף א צוי־טן פלאַץ אין הייניטיקן נומער. מיט איין וואָרט, געווען א פיינע איבערלעבונג, וואָס מיר האָפן, אז אונזערע געסט ווערן דאָס מיטנעמען מיט זיך און געדענקען אסך יאָרן. קאַסטע ריקע האָט שוין א נאָמען פאר גאסטפרי־נט דאכק־ט און דאָס מאָ איז ניט געווען הינטערשטעליק. די באג־סטערונג און וואַרימע ארציקייט איז עפעס וואָס אונזער משפחה מעג זיך שטאָלץ.

נאָכדעם וי מיר האָבן זיך אפגעפרייט עטלאכע וואָכן, צעפאָרן זיך די געסט: די פראָימזאָנס קיין ארגענטינע און די דאָכווערגערס קיין פאנאמא. אין פאָר מיט מיט זיי קיין פאנאמא וואו מיר שטייען איין אין אלטמאן האָטעל. די בעהאנדלונג און די פרייזן --אלץ זייער גוט און פיין...קיין טראָפן היץ פעלט דאָ ניט..אָבער, וועי פילט עס דעם שווערן קלימאט, אז אונזערע פריינט פארגיטיקן פאר אלץ... זיצט מען שוהן און מען רידט, מען דערמאָנט זיך אין דעם אמת--- וואו א זאפטיק ייִדיש לעבן האָט עקזיסטירט אין פויל, און היינט - פארענדיקט וי אין שפאניע..א שאד און א ווייטיק.. פון פאנאמא, פאָרן די דאָכווערגערס קיין בוגאָטא אין "דרעזנער האָטעל" וואו די באדינונג איז גוט און די פריזן "צוגענג׳אנ". וואונטשן מיר זיי א בון וואיאזש, פאָרט געזונט און קומט געזונט.

אונזערע הארציקע ברכות טיערע זינא און מענדל צו אייער גרויסער פרייד,די פארלאבונג פון אייער טעכטערל־אסך יאָרן פון אמתן גליק.

פרידא און יעקב וויסקאפ.

אונזערע טיערע לאנדסלייט זינע און מענדל,אונזערע הארציקע גליק וואונטשן. רות און מאיר וועגנער

מזל טוב אונזערע טיערע פריינט זינע און מענדל,צו דער שמחה פון זייער טעכטערל. אסך יאָרן פון גליק.זשעניע און ישראל נישטעטער

אונזערע הארציקע ברכות טיערע מרים צו דיין גרויסער פרייד־די שמחה פון דיין טעכטערל... זשע. און ישראל נישטעטער.

הארציקע ברכות אונזערע טיערע מרים צו דער שמחה פון איר טעכטערל דעם יונגען פאָרל,איך אלע אסך נחת. חנה און יאסל אשלאק

אונזער הארציקן מזל טוב טיערע מרים צו דער שמחה פון דיין בעטמיט ישראל קראנץ,אסך יאָרן פון אמתן גליק.

עמא און גדליהו אשלאק

אונזערע הארציקע ברכות טיערע מרים צו דיין גרויסער פרייד. דעם יונגען פאָרפאלק־אסך יאָרן פון אמתן גליק.

מאטל ראטפארב (ראט) און משפחה

אונזערע הארציקע ברכות טיערע זינע און מענדל צו אייער,אונזער שמחה,דערלעבט צו פירן זיערע קינדערלאך צו דער חופה.

זשע׳עכ. גרופע מע׳באָרן סעקר ג. אשלאק

אונזערע ליבע שותפים,זינע און מענדל־אונזער הארציקן מזל־טוב א גליק׳אבע צוקונפט און יאָרן פון גליק. משה און רחל,זשעקי

************************** "גליצקי". **************************

אונזערע ליבע שוועסטער און שוואגער זינע און מענדל־א הארציקן מזל טוב אסך יאָרן פון גליק פארן יונגען פאָרל און פאר איין.

זשעניע,ישראל,סאניא נישטעטער

אונזערע טיערע זינע און מענדל אונזערע הארציקע ברכות צו דער שמחה פון אייער טעכטערל. אסך יאָרן פון גליק. יהודית,וועלוו

**********בארחסק*********

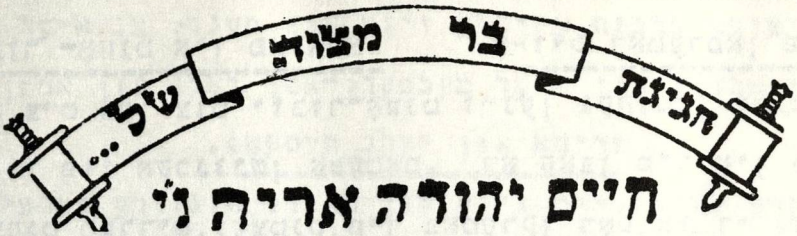
יזכור־אָונט אין פאנאמא **א־זיק ראָטערמאן פאנאמא**

געוויין א צייט ווען צום יזכור־אָונט זינען געקומען עט׳אכע צענדי׳ק
יידן בזויז פון אשכנזישן אָפשטאם. דאָ האָבן מיר אין פאנאמא ארום
90 פראָצענט ספרדים.לעצטנס,מיר באמערקן דאָס,אז די ׳עצטע עט׳אכע
יאָר ווערט דער זאל אָנגעפולט אינגאנצן,און נאט׳ירלאך ספרדים אין
א גרויסער צאָל.. דער היינטיקער אָונט,פונקט ווי שטענדיק איז אדורכ
גענפירט געוואָרן ערנסט און ווירדיק... ליכט ווערן אָנגעצונדן,די 6
ליכט סימבאָליזירן אונזערע זעקס מי׳יאָן קדושים.

קינדער פון דער ייִדישער שו׳,לייענען פאָר אין שפאניש און
העברעאיש פאסיקע אויסצוגן פון דער חורבן־ליטעראטור..

די רבנים ריכטן אָפ די תפי׳ות פאר דעם פאסיקן מאָמענט.
די ריידנער . אונזער חשובער הרב דר׳ העשי׳ קי׳עפיש ריידט אף שפאניש
גיט אן איבערבי׳ק איבער דעם חורבן אין ייִדישן לעבן,די הערָאי־ש־
קייט פון די געטאָ־קעמפער ווָאס האָט נישט קיין גלייכן אין קיין שום לאנד
ווָאו די מערדער האָבן באהערשט ...ניין,קיין שום פאָלק פון די 14 פאר
נומענע לענדער האָט נישט באוויזן אזא הערָאישקייט ווי אונזערע העלדן
ווָאס האָבן נישט געהאט קיין מי׳יטעריישער דערפארונג. לאָמיר זיי שטענ־
דיק געדענקען מיט ערפורכט און ליבע. ******

פריינט שאלעק ריידט פריער אף ייִדיש און שפעטער אף ענגלי׳ש..
זיין טעמע דאָס מאָ, איז געווען די באציונג פון די גרעסטע פעלקער
אין דער וועלט :אמעריקע און רוסלאנד צו אונזער חורבן..ביידע האָבן
נישט ארויסגעוויזן ייִנע מענטשלאכקייט ווָאס זיי פריידיקן. דאָס לאנד
פון דער גרעסטער דעמאָקראטיע איז געווען בי׳יִנד צו אונזער בראָך..
דער״ארסענאל פון דעמאָקראטיע״ איז געווען גרייט אויפצונעמען אלע
אונגארן,קובאנער --אָבער נישט אונזערע,צום טויט פארמשפטע,ווָאס
האָבן געקלאפט אין די טויערן פון די שטאטן.. און די צוייטע גר־
גרויסע מאכט האָט זיך פארמאָסטן אונז אינגאנצן צו פארטי׳יקן -
געבנדיק די גרעסטע הי׳ף צו אונזערע שונאים -די אראבישע מערדער.

חיים יהודה אריה נ"י

בעזה"ש למזל טוב

מיר האבן דעם כבוד מיט צופריד ענה"ט א"יצולאדען
אונזערע קרובים און פריינד זאלען קומען אנט"ל נעמען אין
אונזער שמחה צו די בר מצוה ב"י אונזערן טי"ערן ליבען זון

חיים יהודה אריה נ"י

ווען לכעם וועט פארקומען שבת פ' נשא כ"א לח"סיון תשכ"ט לפ"ק
MAY 31. 69 לימ" 10³⁰ פריה אין שוהל שערי ציון אין סאן תאזע קאסטארי

צבי נחום אין שרה בארוכאוויטש

קידוש וועט ז"ן באלד נאך דעם דאוונען

מזל טוב - אונזערע טיערע פריינט, בארוכאוויטשעס אין סאן-
באסע, קאסטע ריקע צו דער בר מצוה פון זייער זונדעלע חיים יהודה
און דער באבע און זיידע, משה בארוכאוויטש אין ניו יארק - אונזערע
האריצקע ברכות. דערציט אים אלס גוטער יד און מענטש. אסך נחת..

אונזערע טיערע פריינט די וועירס: שמעון און אסתר וויער, שביצקי,
צו דער חתונה פון זייער זונדעלע, אסך נחת און גיק. איר זאלט
האבן פון אייערע קינדער, אך יארן פון צופריידנקייט און גיק.

אונזערע טיערע פריינט די אפרימזאנס פון ארגענטינע, זיינען דא
געווען בײ דער חתונה פון זייער איניקי, עסטעלא...וואונטשן מיר
זיי און דער באבע שרה ראזענבערג, די עלטערן און דעם יונגען פאר,
אסך נחת און גיק. געווען באמת א פארגעניגן צו זען דער באבע
מיטן זיידן אויפזען אזוי יונג צו עטאכע און זיבעציק יאר...
מיר האבן פון זי אפגענומען פיינע גריסן פון אונזערע זשע׳עכע.
אין ארגענטינע. א פיינע גרופע האבן מיר דארטן...זייט געטארקט.

צירע׳ע רידעלמאן....

****

באגריסונג פון זשעלעכאווער-גארחאָלינער פאריין און קאָמפּאראטיוו

„לא רעקאָנקיסטא" בוינעס איירעס ארגענטינע.

צו דער זוסטרייזע פון אונזער חשובן און טייערן פריינט,וויצע-

פרעזידענט ישרא׳ גובער מיט זיין פרוי רחל „וואונטשן מיר זיי א

גוי׳קאכע רייזע,פּאָרט געזונט און קומט געזונט...

סעק אברהם ראָכווערגער

משה אייזענבערג האָט געגעבן 20 דאלאר פאר דער „י-קאסע.(ע׳ פי

טעות,איז געווען געמאלדן בלויז 10.)

דערהאלטן פון אברהם און פראדי׳ ראָכווערגער פאר בי׳דער 30 דא׳.

וידער טעותן--- פריינט ברוך דרעזנער בעט אונז צו פארריכטן א

נים פינקטלאכקייט אין דער באגריסונג אין „עצטן נומער - צו דער

טאָכטער פון מינטש און שמעון לאָטערשטיין---אנשטאט צום געבורטס-

טאָג,דארף זיין צו דער גראדואירונג...וילן מיר זיך אנטשולדיקן

פאר אונזער,נים געפּלאנטן,טעות..און אגב אורחא „ראטעווען דאָס

לעבן" פון אונזער פּאָרשטייער אין באָגאָטא „ברוך דרעזנער..

און אז מיר האלטן שוין בייַ באָגאָטא - אט היינט זיינען אָפגעפאָרן

פון פאנאמא,אונזערע ליבע הארציקע יוגנט-פריינט : אברהם און

פראדי׳ ראָכווערגער. געבי׳בן איז נאָך דאָ אין „אלטמאן „האָטעל"

אונזער ליבע צירע׳ע פון קאסטע ריקע.. צירע׳ע,איז די נשמה

פון אונזער גרופּע דארטן אין סאן כאסע...אט׳ אט׳ שפּעטער׳שע

יאָרן טייערע פריינט אומעטום.

****

די ראָכווערגערס - א „באָן וואיאזש" און מיר וועי׳ן זיין

טרעפן אין ישרא׳ גאָר איינגיכן. פּאָרט געזונט און מיר זיינען

זיכער,אז דער „דרעזנער-האָטע׳" אין באָגאָטא וועט אין „עבן די

פיינסטע באאנדי׳ונג און מיט„צוגענגי׳אכע" פרייז...

****

אין ארגענטינע האָט די „אגודת ישרא׳" באלעי׳ט 500

קאָפּיעס פון דער עיי פון אונזער חשובן מיטארבייטער,דר

זעשי. ק׳עפּפיש.... **********

טעותן און טעותן־אן דעם גייט עס ניט.

אונזער קאראלא בעט מיך צו קאָרעגירן, אז ראקעד ראָטערמאן איז דאָס מעכטער, ניט די פרוי פון אליהו ראָטערמאן. איינס אויפן. דאן לאה ציבולקעוויטש האָט באצאָלט פאר א באגריסונג און סאיז ניט אריין. טוען מיר דאָס איצט און זאָל זיין שלום אף דער וועלט...

מיינע טיערע מאטעס און פוינע גרושעצקי, צו דער חתונה פון אייער מוזיניק, אייער שיין טעכטער, וואונטש אין דעם יינגען פּאָרל און איין אסן נחת און גליק. א שיד, באמת וואָס אין האָב ניט געקאָנט זיין מיט אייך און זיך פריין צוזאמען. נאָר אף שמחות, טיערע פריינט... לאה ציבולקעוויטש באראנקילא

דערהאלטן פאָרן בולעטין : אברהם און פראדי, ראָזענרגער 50 דאלאר

משה גרינבוים ארובא	10 דאלאר	פון פילים מינסטער	
גאלדע כאבערמאן	10	קאלאמביע	פאָרן בולעטין 50 דאל.
יידל פארביארזש	10	„	פאר דער לייקאסע 50 „

יזכור־אונט אין באראנקילא

אין דער שול פון דער קהילה איז אדורכגעפירט געוואָרן א יזכור־אונט געוידמעט די זעקס מיליאן קדושים. אונזער חשובער פריינט, משה פאנצער האָט געהאלטן אן איינדרוקספולע רייד (וואָס מיר גיבן אף שפאניש) די ליכט וועלן אָנגעצונדן און די תפילות דורכגעפירט פון לייב שטורם רופן ארויס ביטערע טרערן בייא אלע אנוועזנדע... דער גאנצער עולם זאָגט נאָך דעם קדיש נאָן אונזערע טיערסטע און נאָענסטע, נאָך די 6 מיליאן פארטיקטע דורן די נאצישע מערדערס.

סעקרעטארן קאראלא לוקאוויצקי

באראנקילא

הערשל בערנשטיין-א בן שבעים

ניט לייכט איז צו שרייבן וועגן א חבר, פריינט, וואס האט ניט ליב צו וועלן באשריבן, יאגט זיך ניט נאך קיין "פובליסיטי". סיי וויי פארנעם איך מיך ניט צו שרייבן זיין לעבנס-ביאגראפיע, בלויז אייניקע שטריכן. הערשל איז געקומען קיין אויסטראליע אין יאר 1938, א יאר שפעטער - די צווייטע וועלט-מלחמה. נאכן חורבן, וואלפט זיך הערשל אריין מיטן גאנצן וועזן צו העלפן די שארית הפליטה. געפונען זיי דירות און אויך העלפן זיי איינארדענען. צוישן די גליקלאכע זיינען אויך געווען זיינע צוויי ברידער: חיים און אהרן דוד מיט זייערע משפחות.

מאטעריעל, זיך פיין איינגעארדנט, האלט ער דאך פון פסוק: כי לא על הלחם יחיה האדם "דאס בוך, דער ספר, איז זיין בעסטער פריינט. זיין שטוב - א ביבליאטעק וואו איר וועט געפונען צייטונגען זשורנאלן פון דער גאנצער וועלט. אוועך ריידט שוין פון ביכער יעדעס נייע בוך וועט איר געפונען בייא הערשן אין הויז.. ער איז אינער פון די גרינדער פון אונזער לאנדסמאנשאפט און אויך אין קאמיטעט אן איבערזיכט. ער איז אפיציעל דער וויצע פרעזידענט קעגן זיין וויל צוטראגן שלימעס.." איצט צו זיין נג וועלן 70 וואונטשן מיר אים און זיין משפחה אסאך יארן פון שפפערישקייט און געזונט..

סעקרעטאר גדליהו אשכנאזי מעלבאורן

אונזער חשובן און טיערן חבר און בן עיר הערשל בערנשטיין-אונזערע ארציקע ברכות, אסאך אסך יארן פון גליק ---

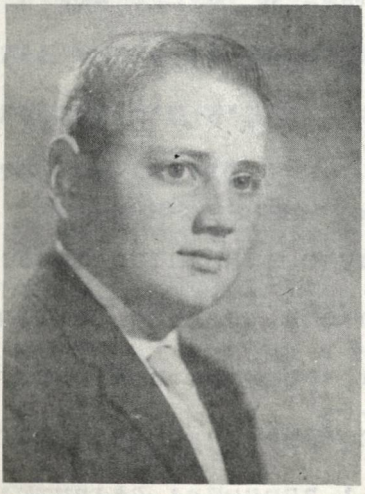
מ. אלטער, ו בארשוסקי, א. בארשוסקי • צאצקעוויטש, פירשטענבערג • גאלדמאן, מ ייגיצקי, א קליינמאן, מ קארצארזש, מ קארר, ח לייבטשטיין מיאדשוניק, נייטשטעטער, ג אשכנאזי, • אשכנאזי, מ ראט, ה שפרינגער, טייכער,

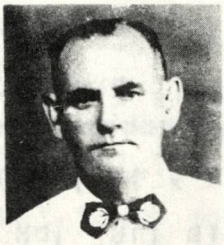

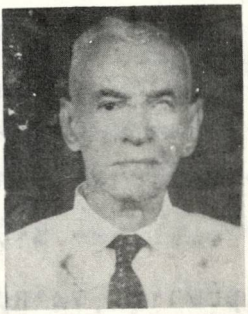

די בריידער ציבולקעוויטש : משה און אלטער, אברהם וואלף יאסני שלום זוסמאן, שמואל זאנוול רובינשטיין, אשר וויסלעדער, מענדעלע אבראמאוויטש, און די ינגוארג, וועמעס לעבנס זינען אזוי ינג און שוידערלאך פארשניטן געווארן : חנן בן שלום אין קאמף פאר דער מדינה, לואיס לעסטמאן אין אן אטאמאביל צוזאמענשטויס, אויך דער ינגער זון פון אונזערע טייערע פריינט איטשע פרץ גובערעק און זיין ליבע פרוי..געווען בלויז 16 יאר אלט, וען דער אומגליק האט זיי געטראפן סעציליע לוקאוויעצקי, ינג פארשניטן געווארן איר לעבן און אנדערע... מיר וילן אויסדריקן אונזער אומפארגעסלאכן טיפן מיטגעפיל צו זייערע נאנסטע עמעס צער און פיין זיי ווילן שטענדיק טראגן מיט זיך...זייט געטריסט און וויסט, אז מיר אלע זשעלעכאווער אומעטום טיילן אייער צער.. זייט געטריסט טייערע פריינט און לאנדסלייט...

רעדאקציע

מענדל אבראמאוויטש ע"ה

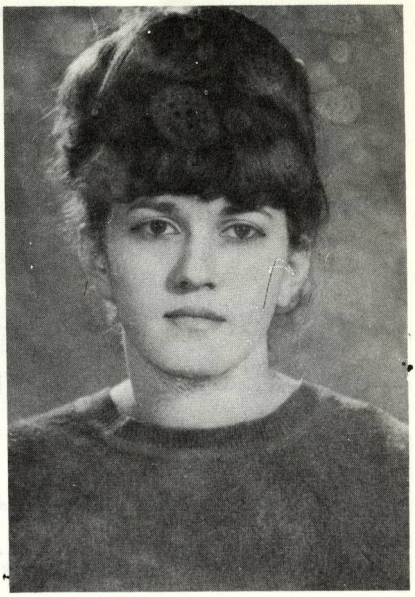
די מלאכה פון באווייגן איז ניט קיין לייכטע.דער טויט פון א נאנטן לאזט איבער א הוילקייט,א ווייטיק -שווער דאס אנצוקליידן אין ווערטער און דאן פיניקט דער געפיל : גאט פאר וואס גראד ער ???

נאך שווערער איז,ווען דער מענטש איז א יונגער,שפרודלדיקער,און א נאנטער,אט איצט געלעבט און שוין ניט דא מער..און דו טראכטסט אז אט וועט זיך אן עפן אויף טאן די טיר און דיר א קלאפ טאן איך דער פלייצע און א זאג טאן : וואס א הספד מאכט איר מיר -? אונזער אויפנעמען דיניעם האט אונז פשוט דערשלאגן.אונזער מענדל ווען שוין מער קיינמאל ניט זיין מיט אונז...ווער קען געפונען די פאסיקע שפראך איבערצוגעבן כאטש איין קליינעם טייל וואס מיר אלע דא האבן איבערגעלעבט ? ווען מיר האבן טעלעפאניש מיט פאריז,אויסגעפונען אז מענדל 44 יאר אלט איז טויט..

אים געלאזט אין דער היים אלס קליין ינגל קוים 6 יאר . א שיין און באחנט קינד געווען. געזעהן אים מיט 30 יאר שפעטער. דורכגעמאכט דעם גיהנום היטלער מיט אלע זיינע גרויליטאטן. שפעטער ניט קיין צו לייכטע יארן אין פאריז. בלויז געציילטע זאצן דערציילט וועגן זיינע פינצטערע יארן.אבער,ער האט קיינמאל ניט פארלוירן דעם צלם אלהים,קיינמאל אין זיין לעבן...געליטערט,דיסטיליזירט ,האב איך אים געזעהן דא אין ישראל בי אונז.קיין שום געווייטערס,האבן ניט פארשטויבט זיין כאראקטער,געבליבן ווי אמאל,געליטערט. דאס קליינע באטעמטע מענדעלע...

אייניקע מאל באזוכט ישראל. יעדער באזוך זיינער מיט זיין ליבער פרוי געווען א יום טוב. זיך געשאפן אסך פריינט נייע אחוץ די אלטע שווער צו שילדערן וי מיינע קינדערלאך האבן ביטער געווינט הערנדיק די שרעקלאכע נייעס. געווען דא דאס לעצטע מאל און באוואונדערט דאס לאנד,געפילט וי ער איז א חלק אין אלץ דא..מיר זיינען געווארן פאריזומט...

יהודה בן שלום חיפה ישראל

טרויער אין אונזער משפחה

געשטאַרבן סעסיליא לוקאוויצקי, א טאַכטער פון מאיר און סימע, אין סאנטאַס, בראזיל.

I969 ------- I945

דעם 24טן יאנואר, 1969 איז געשטאַרבן די טאַכטער פון אונזערע פריינט, אין דעם בליענדן עלטער פון 23 יאָר.

באשריבן איר ביאָגראפיע, וואלט פארנעמען צופיל פלאץ. וועלן מיר געבן בלויז עטלאכע פאקטן פון איר יונג לעבן.

געבוירן אין בראזיל, אויך דאָ דערצויגן, געלעבט דאָ איר גאנץ לעבן און געוואלט עפעס אייגנארטיקעס אין איר, וואָס האָט איר אויסגע טיילט אינגאנצן פון די היגע קינדער. געוואקסן שיין ווי אן אמתע ייִדישע טאַכטער, שיין און קלוג און זיך אויסגעצייכנט אין איר לערע עטלאכע דיפלאָמען...און אויך פארמאָגט ייִדישע טראדיציע וואָס די מערסטע היגע קינדער פארמאָגן דאָס נים..מיט איר חכמה האָט זי זיך באליבט בייַ יעדן איינעם, נים בלויז בייַ אירע נאָנסטע, נאָר בייַם גאנצן ישוב. געוואוסט וואָס צו רייַדן און וויאזוי צו ענטפערן...

האָט דער פינצטערער גורל פארשניטן איר יונג לעבן..

נאָך דרייַ יאָר זיין קראנק-אלץ האָט מען געטאָן, די בעסטע דאָקטוירים די בעסטע שפיטעלער און די מאָדערנסטע מעדיצינען און, צום וויטיק אונזערן -אַן דערפאָלג...דעם 24טן יאנואר האָט זי אויסגעהויכט איר נשמה. געוואָלט א ריזיקע לויה -אלע זיינען געקומען איר אָפגעבן דעם לעצטן כבוד. די זשעלעכאוער פון בראזיל און פון דער גאנצער וועלט דריקן אויס זייער טיפסטן מיטגעפיל די נאָנסטע אירצו זייער גרויסן, אומפארגעסלאכן אומגליק..זאָל איר די ערד גרינג זיין און זאָל איר נאָמען לויכטן א סך אסך יאָרן....

איר זאָלט קיינמאָל מער נים וויסן פון קיין צער...

יאסקע משפטים בראזיל

צום יאָר־צייט פון מײַן גאָטזעליקן מאַן אלטער ציבולקעוויטש...
דריטן יאָר־צייט. מיט גרויס ווייטיק דערמאָן איך מיך היינט,ווי עס
וואָלט איצט געשיען,ווי דו ביזט אוועק פון אונז אף אייביק...
דו האָסט מיר איבערגעלאָזט א טיערע ירושה אזעלכע טיערע קינדער
און אייניקלאך..דאָס איז מײַן טרייסט אין מײַן פּראָמערט,איינזאם
לעבן אָן דיר...עס טוט מיר ווי,אז דו ביזט נים דאָ מיט אונז צו
טיילן אונזער נחת. מיט גרויס שטאָלץ טוען זיי דיך דערמאָנען יעדעס
מאָל,בײַ יעדער שמחה,יעדן טאָג...אמערסטן פעלסטו מיר אויס יעדער
מינוט אין טאָג. דו זאָלסט רוען אין דיין אייביקער רו...

יתגדל ויתקדש...

****

דעם 17טן פעברואר איז אין סאנטאָס געשטאָרבן אברהם נאכטיילער אין
עלטער פון 59 יאָר. געבוירן אין שטעטל ריקע,געקומען קיין בראזיל
אין די יונגע יאָרן. געווען א מיטגליד אין כמעט אלע ייִדישע אינסטי־
טוציעס און מיטגעהאָלפן אויך פאר מדינת ישראל. ער לאָזט איבער א
פרוי מיט צוויי זין און א טאָכטער. אלע לאנדסלייט דאָ,פון ריקע און
זשעלעזנאָווּדריקן אויס זייער טיפן מיטגעפיל מיט זין משפחה...
איר זאָלט מער נים ווייסן פון קיין צער...

שאיע טשעטשינארזש בראזיל

מיר ווילן אויסדריקן אונזער טיפסטן מיטגעפיל צו די משפחות־
אבראמאָוויטש און ווייסלעדערס צו די גרויסע אומגליקן וואָס עס האָט זיי
געטראָפן..זייט געטרייסט און ווייסט נים מער פון קיין צער..

חנה ברינסקי,ברוך אן גיטעל דרעזנער פאר דער
גרופע זשעלעזנאָווער אין באָגאָטא קאָלאָמביע

אונזער מיטגעפיל צו דער משפחה ווייסלעדער אין קאָסטע ריקע. מיר
ווייסן,אז ער איז געווען איינער פון די וויכטיקסטע און חשובסטע יידן
אין קאָסטע ריקע.מיט זיין אויסגעצייכנטן פון אונז ,איז פארשניטן געווארן
אייניר פון א דור וואָס ווען שוין,אפשר,קיינמאָל נים זיין..

זייט געטרייסט טיערע רעדאקציע

זייט 146 זשעלעכאווער בולעטין

INSTITUTO ALBERTO EINSTEIN
VIA ISRAEL · TELEFONO 23-6086 · APARTADO 7085
PANAMA 5, PANAMA

חשובע פרוי וויסלעדער און קינדער.

מיט טיפן טרויער האָב איך דערהאלטן די וויטיקלאכע ידיעה, אז אייער מאן און פאטער ר/ אשר וויסלעדער ע"ה איז מער נישטאָ צווישן די לעבעדיקע.

איך באטיליק זיך אין אייער גרויסן צער. ר/אשר איז געווען אן ערנסטער און געטרייער יד, אן איידעלער מענטש, מיט א פילבאר הארץ. איך האָב געהאט דעם כבוד צו האָבן אים פאר א פריינט, און איך האָב אלץ מאל געשעצט זיינע פיינע און טיף-ייִדישלאכע מידות.

פאר דער קהילה אין קאסטע ריקע איז זיין פטירה א שרעקלאכער פארלוסט. ער האָט, מיט זיין געטריישאפט צו אונזער טראדיציע און מיט ליבשאפט צו אונזער פאלק, געדינט וי א בייספיל פאר אנדערע. איך האלט עס מיר פאר א זכות, וואס איך האָב אים נאָך געקענט זען אייניקע טעג איידער ער איז אוועק פון אונז אף אייביק.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים !

איך שיק אייך אלע מיינע אויפריכטיקע אויסדריקן פון טרייסט. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים !

אייער פריינט

טרויער אין אונזער משפחה :
באגאטא,פאריז,בראזיל און קאסטע ריקע

בלויז אין עטלאכע וואכן האט אונזער משפחה פארלוירן פיר מיטגלידער. אין ניו יארק - א זון פון דער משפחה כיפקעוויטש,אין פאריז - מענדל אבראמאוויטש ,א זון פון אהרן פסאנקער,44 יאר אלט, אין קאסטע ריקע -אשר וויסלעדער 73 יאר,און אין בראזיל,א טאכטער פון די לוקאוויצקיס,סעמיליא 23 יאר אלט. וילן מיר אויסדריקן אונזער טיפסטן מיטגעפיל אלע אומגליקלאכע משפחות - איר זאלט קיינמאל נית וויסן מער פון קיין צער....

****

רעדאקציע

אונזער טיפסטן מיטגעפיל אלע קרובים פון די אומגליקלאכע זשעל. וואס פילן דעם וויטיק שטארק און טיף -זייט געטריסט און וויסט נית מער פון קיין אומגליק.. לייבוש שיקאגא

אונזער טיפסטן מיטגעפיל דער משפחה כיפקעוויטש צו דעם אומגליק פון זייער יינגסטן זון,וואס איז אזוי פרי פון זיי אוועק...זייט געטריסט און וויסט נית מער פון קיין צער.

חנה בריינסקי און די דרעזנערס באגאטא

****

אונזער טיפסטן מיטגעפיל דער משפחה אבראמאוויטש,וויינבערגס און בן שלומס צו אייער גרויסן טראגישן פארלוסט. וויר קען זיך גאר פארשטעלן,אפילו אין געדאנק,אז דער שפרודלדיקער,דינאמיטישער מענדעלע איז שוין טויט... עס גלויבט זיך פשוט נית.. אונזער טיפסטן מיטגעפיל,טייערע פריינט און משפחה...

שמעון און רישע פיינגעזיכט קאסטע - ריקע..

****

אונזער טיפן מיטגעפיל דער משפחה וויסלעדער אין קאסטע ריקע אייער פיין און וויטיק איז דער צער פון דעם גאנצן ישוב,נית בלויז זשעלעכאוועך...אשר איז געווען זייער באליבט בייי יעדן דא אין לאנד,יידן און קריסטן. דאס זאגן עדות די צענדליקע טע-

לעגראמעס און נעקראלאגן וואס זיינען דערהאלטן געווארן,וי אויך דער ריזיקער עולם בייזיין לוויה... אשר איז געווען א ייד פון דעם דור וואס איז געווען פארווארצלט,פאראנקערט אין טראדיציאנעלן - ייִדישקייט..ניט דא היינט צופיל אזעלכע ייִדן,מיט הארץ און נשמה און געהאט דעם רעספעקט אפילו פון די"פרייע"ייִדן. זייט געטרייסט טייערע פרוי שרה,קינדער און אייניקלאך וויסט ניט מער פון קיין צער.

זשעלעכאווער משפחה סאן כאסע קאסטע ריקע

צירעלע רידעלמאן סעקרעטארן

אשר וויסלעדער (עטלאכע שטריכן) דוד וויסלעדער

געבוירן אין זשעלעכאוו,בייזיער ערימע עלטערן,האראפאשנע און ערלאכע.דורכגעגאנגען אלע פיין און ליידן בייִם פוילישן מיליטער, כמעט בייִ אלע שלאכטן...די ביטערע עקאנאמישע לאגע "טרייבט אים פרי ארויס אין דער וועלט זוכן פרנסה פאר זיין פאמיליע. ניט גע־האט קיין גן עדן אפילו אין דער נייער היים־קאסטע ריקע. און שווער געהארעוועט ארויסצוראטעווען זיין פאמיליע פון פוילן. דא אין לאנד גיט זיינע קינדער א פיינע דערציונג,אפילו איבער זיינע מעג־לאכקייטן. צום באדויערן,נאבן אלע זיינע אנשטרענגונגען אים ניט געבראכט קיין עשירות...אבער,אשר האט שלום געמאכט מיט זיין גורל. ער האט געגלויבט פון טיפן הארצן זיינעם,אז אונזער וועלט,איז ניט מער וי א פעדערהייזל צו דער אמתער וועלט,דארטן....פונקט וי אלע פרומע האבן געגלויבט.

וי זאגט זיך אין פרק א וער איז רייך,יענער וואס באנוגנט זיך מיט דעם וואס ער פארמאגט.."

זיין ציל אין לעבן איז געווען "דערהאלטן דאס אמתע ייִדישקייט... אף דעם איז דאך געבוירט דאס גאנצע לעבן פון ייִד,פון אייביק אן.. ער איז געווארן א טאטע צו אלע יתומים. אויפגעשטאנען פרי צו שאפן א מנין צום דאווענען.געלערנט קליינע קינדער לייגן תפילין און זאגן תהילים..

****

געווען גבאי שני אין דער חברה קדישה,אָפּגעגעבן זיין צייט צו דער־
האלטן יידישקייט־יִדישער טראדיציע. געווען באליבט ביי ייִדן און קריס־
טן פאר זיין ערלאכקייט און גוטע מידות. *****

אָבער,דער גורל גייט קיינמאָל ניט מיטן כאראקטער פון גוטן..
איצט גראָד,ווען ער האָט געקאָנט שעפּן אביסל נחת פון זיינע קינדער
און אייניקלאך,האָט דער טויט פארשניטן זיין לעבן...

זיין יאָר־צייט פאלט פונקט אויס אין טאָג ווען אונזער גרויסער
פירער,משה רבינו איז געשטאָרבן. ביי אונזער אומפארגעסלאכן
פירער,ווערט געזאָגט : איש משה עניו תמיד... געווען באשיידן און
ניט געזוכט קיין כבוד. אויך אשר ווייסלעדער ע״ה האָט קיינמאָל ניט
געזוכט קיין פּאָפּולאריטעט אין זיין לעבן,לוין פאר זיין ארבייט,נאָר
מיט שווייס און שווערע אָנשטרענגונגען געארבייט צו דערנערן זיין
הויז געזונט.. חלילה קיינעם ניט אויפגערעגט אָדער באליידיקט..
ארונטערגעשלונגען די ביטערע טראָפּנס פון זיין שווער לעבן.
און ניט געבעטן קיין רחמנות ביי קיינעם...אזוי איז מיין גורל,און
אזוי דארף עס זיין,צו וואָזשע זיך באקלאָגן ? האָט ער געזאָגט...

******

און איך בין זיכער,אז ווען ער וועט ארויפקומען פארן־־
פמליה של מעלה און מען וועט אים פרעגן ־וואָס האָסטו געבראכט
פון יענער וועלט ,וועט ער אויסשרייען,אז אלע וועלן פארציטערט
ווערן ־פאר מיר האָב איך גאָר ניט גענומען,נאָר פאר דיר,באשעפער
פון דער וועלט האָב איך מיין גאנצע צייט אָפּגעגעבן,פאר די יתומים
זיי געלערנט דיך דינען מיט הארץ און נשמה דיינע משפטים און
דיינע וועגן,ליבער גאָט נאקעט בין איך געקומען אף דער וועלט און
פונקט אזוי נאקעט קום איך צו דיר איצט...

און די פמליה של מעלה וועט איינזען די גערעכטיקייט פון זיינע
רייד און די טויערן פון גן עדן וועלן זיך א פראל אויפטאָן פאר
אים און פאר זיין איידעלער נשמה...און וועט אים פירן צו
זיינע עלטערן ־אונטער די כנפי השכינה...

****

****

שמועסן מיט אונזערע לייענער.

דער היינטיקער נומער איז געווידמעט אונזער חשובן פריינט העשי, קלעפפיש צו דער דערשיינונג פון זיין עסי וועגן הרב מנחם זעמבא, דער לעצטער רב פון וואַרשע וואָס איז אומגעקומען אין דער וואַרשאווער געטא בעתן אויפשטאנד וואו ער אליין האָט אינספיריט,געוופן צום הערואישן פארמעסט. דאָס איז,אגב,די צווייטע ארבייט,עסי וואָס דר העשי קלעפפיש האָט צוגעגרייט פאר דעם יידישן וועלט־קאָנגרעס אין ארגענטינע. דער ערשטער עסי איז געווען וועגן שאפער פון חסידות־רב ישראל בעל שם טוב.

אין דער עסי גיט אונזער חשובער מיטארבייטער,נית בלויז די ביאָגראפיע פון דעם גאון,איינער פון די גרעסטע וואָס דאָס שפפערי־שע פוילישע יידנטום האָט אויסגעגעבן,נאר א גאנצן אפשניט,א ריין און שפפעריש קאפיטל יידיש לעבן.עס גייען דורן כמעט אלע שאטירון גען,שטרעמונגען פון יידישן וואַרשע,רעליגיעזע,וועלטלאכע און אפילו פארטייען וואָס האָבן ,יעדער אף זיין אופן,געשטרעבט,געקעמפט צו פאר־וירקלאכן דעם משיחישן־חלום פון דער צוקונפט.. און פון די אלע פארשידענע שפפערישע באוועגונגען האָט זיך געשאפן א רעגנבויגן־קאָליר פון יידישער גאנצקייט.. אלע האָבן געשטרעבט צו פארשענערן און פארבעסערן דאָס יידישע לעבן,צוגעבן א זיך אונזערע ליידן און שטענדיקע קאמפן... אלע,גייט דורן אין דער עסי געשריבן אין א פיינעם לייכטן שפאניש . און די פיגור פון גאון וואָס האָט כמעט בייז סוף נית געוואלט זיין קיין פירער,לעבן,פרנסה האָט ער געהאט פון א געוועב (אייזן געוועבק) זיין געוואלט דערנערן,פונקט ווי די גרויסע גייסטיקע פירער אונזערע,פון אייגענער ארבייט. בלויז דער געוואלטיקער דרוק פון די אנגעזעענע וואַרשוועער יידן,האָט אים געצוונגען צו ווערן דער גייסטיקער פירער אפיציעל.

עס איז אן ארבייט,וואָס מיר וואָלטן געוואלט,אז אלע וואָס לייענען שפאניש ,זאָלן דאָס לייענען. עס וועט באריכערן אייער וויסן און באקענען אין מיט א זאפטיק יידיש לעבן און מיט אינעם פון אירע

גאר גרויסע ג־סטיקע רע׳יגיעזע פירער. ******

די בראשור קאנט איר קריגן דירעקט פון ״־ידישן וועלט־קאנ
גרעס״ארגעניזע.
- Corrientes # 1979 -
Congreso Judio Mundial Buenos Aires.....

מאנכע פריינט שרייבן אונז אזוי שנעל וויי זי־ דערהאלטן א נ־עם
נומער בולעטין. און געב־נטשט זאלן זי זיין. עס וויל זיך וויסן
וואס אונזערע פריינט טראכטן וועגן אונזער ארבייט. שרייבט א פרי־נט :
יעדער נומער טראגט מיך צוריק אין געדאנק צו יענער צייט פון די
אוונט־קורסן אין שטעטל אנגעפירט פון די אגולניקס. מאנכע פון די
נעמען,פערזי־נלאכקייטן וואס ווארן באשריבן פאר אונז,זיינען מיר געווען
כמעט איגנאנצן ני־. געהערט פון א שרייבער לעיעלעס,גלאנץ,אבער,
בין זיך מודה,אז אין האב אים קיינמאל נישט געלייענט..סיבות -
פאראן גענוג. בכלל,זיינען מיר אין פארלויף פון יארן געווען כמעט
איגנאנצן וויט פון דעם שפפערישן ״־דישן לעבן אף ״־דיש... נו
אדאנק אונזער שריפט וועלן מיר איצט דערנענטערט..א האריקן דאנק
אייך פאר ברענגען אונז אין קאנטאקט מיט א שטיק,רין ״־דיש לעבן
וואס בייז איצט מיר געווען טרעמד...

שרייבט א צוי־טער : ******

וען אין האב מיט א ציים צוריק דערהאלטן דעם נומער געווידמעט
דעם גאון שימעע ענגעל, האט זיך אין מיר אויפגעווקט מין אמאל־
קער אטאאיזם,און די ערע אז: ״רע׳יגיע איז אפיום פארן פאלק...״
אבער,אין ליכט פון די לעצטע געשיענישן,וען אין זע וי גאנצע
ענדער,פע׳קער וואס האבן געפרי־דיקט סאציאליזם,אפשאפונג פון אלע
ראסן־דיסקרי־נאציעס קעגן אלעמען,און איצט האבן זיי זיין פאר־
מאסטן אונז צו פארטיליקן,איז שוין צייט,אז מיר זאלן אוין רע־
וידירן אונזער צוגאנג צו רע׳יגיע און צו אירע גייסטיקע פירער.
ניין,אין בין נאך נישט גרייט צו גיין אין שוק דאוונען יעדן טאג־
אבער אביס׳ טאלעראנטער ״־אס יא. דאס האב אין געלערנט פון
דער ביטערער דערפארונג,וואס די פע׳קער פון דער וע׳ט,כמעט אלע
וויפיל ״פריינטשאפט״זיי פארמאגן פאר אונז. ******

מיר באמיען זיך צו באקענען אונזערע ייענער מיט די פירנדע און
גייסטיק־שעפערישע פערזענלאכקייט פון אונזער פאָלק,פאר דורות.
עס איז ווערט אייער און אונזער מי. עס באריכערט און פארשענערט
אונזער לעבן. קומען אין באריר מיט די גרויסע דענקער פון אלע
צייטן־מיינט דערהויבן אונזער גרוי און וואכעדיק ׳עבן,אריינברענגען
א נ׳יכט,א נייער חענוג.. מיר באמיען זיך צו ברענגען שטיקעלאך
פון פארשידענע טיילן פון מענטשלאכער שאפונג..און בין באמת,צו־
פריידן וואס א גאר גרויסער טייל שאצט דאס אפ און גיט אונז צו מוט.

נאטירלאך,דער משפחה־טיי, נייעס, דאס מוזט איר אליין אנט־לנעמען.
איר אליין דארפט אונז אינפארמירן וועגן אלע וואס עס קומט פאר אין
אייער גרופע,אין אייער לאנד. מאנכע טוען דאס אין א פולער מאס.
אבער אנדערע,בלייבן אביסל היינטערשטעליק. דאס דארף אויסגעפערט
ווערן. אינפארמירט אונז וועגן אלע אין אייער משפחה כדי אלע זאלן
ווערן שותפים צו אייער שמחות און אוין,חי׳ה,אין אייער טרויער..

פארגעסט דאס נית טייערע פריינט.

אונזער פארוואלטערן מלכה׳ע,און אברהמ׳ן זיינען אין ישראל שוין
העכער א חודש. זיי פארברענגען זייער גוט און גריסן אלע זשע׳עכ.
אומעטום. נאטירלאך,זיי וועלן זיין שפעטער,טיילן מיט זייערע אינ־
דריקן אף די שפאלטן פון אונזער שריפט.. עס פארן איצט ארום
איבער פארשידענע ׳ענדער,אונזערע יוגנט־פריינט,אברהם און
פראדי׳ ראכווערגער. זיי האבן שוין"בעארבייט"פאנאמא,קאסטע ריקע,
און איצט פארן זיי קיין באגאטא און בארענקי׳א. שפעטער,די פאר־
ניקטע שטאטן און דאן אייראפע,און ישרא׳.. וויל מיר זיי וואונטשן
א גאן וואויאזש..פארט און קומט געזונט..באמת געהאט יום־טוב־
טעג מיט זיי און בין זיכער,אז אלע אונזערע פריינט וועלן זיי
אויפנעמען חבריש און הארציק ווי נאר זשע׳עכאוער קאנען....

דאס איז דער דריטער נומער היינטיקס יאר. אוין מיר,אליין
גרייטן זיך צו דער יאזע..אבער,וען געניי וויסן מיר נית. ס׳איט
אונז אלע הארציק געגריסט,גיט אן מיט אונזער ארבייט. שלעק

אונזער ליבע מרים אונזער הארציקע באגריסונג צו דער שמחה פון
איר טעכטערל,דעם יינגען פּאָרל "אסך גליק. פ.י.וו"סקאָפּ .
אונזערע הארציק ברכות טיערע מרים צו דער שמחה פון דיין ליבּ
טעכטערל,דעם יינגען פּאָרל לאנגע יאָרן פון אמתן גליק.
רות און מאיר וועגנער.

אונזערע ליבע זינא און מענדל קורצאַרזש,א הארציקן מזל טוב און
אסך נחת צו דער פּאַרלאָבונג פון אייער טעכטערל,בעטי מיט פיטער
גראָסבּאַרג "חתן כלה א גליקלאַן לעבן...רחל,אהרן דוד בּאָרנשטיין

אונזערע טיערע פרייַנט אַשלאָק צו זייער שמחה---
די מחותנים,קאָוואַלים,חתן כלה,ג.אַשלאָק און פרוי,איידים און די
עלטערע טאָכטער --אלע,אלע טיערע פריינט,אונזערע הארציקע ברכות,
מיר וואונטשן אייך אסך יאָרן פון אמתן גליק.

אונזערע טיערע פריינט זינא און מענדל קורצאַרזש -א הארציקן מזל
טוב צו אייער שמחה.צו דער פּאַרלאָבונג פון אייער טעכטערל "אסך
נחת און גליק. חנה,יאָסל,בעני אַשלאָק
מיינע הארציקע ברכות טיערע פריינט זינא און מענדל,צו אייער שמחה
אסך נחת און גליק פארן יינגען פּאָרל,און אויך פאר אייך...
מאָטל רחם און משפחה

זשעלעכאָוער בולעטין צוואנציק יאָר־כּן ירבו)

צוואנציק יאָר,אין דער עקזיסטענץ פון א זשורנאל,איז ווערט פאראיבנט צו ווערן. אפילו אין דער אלטער היים וואו ייִדיש קולטור לעבן האָט געבליט,וואָלט עס אויך געווען א גרעסערניש. בפרט נאָך,ארויסגעגעבן ניט פון קיין אָרגאניזאציע,נאָר פון א משפחה,צעשפרייט איבער כמעט אלע טיילן פון דער ווועלט "מעגן מיר זיך גרוסן און זיין שטאָלץ. טראָץ דעם וואָס דאָס ייִדישע ווארט ,עבט דורן א קריזיס "דאָן,איז אונזער געזונגען צו דערהאלטן א בכבודיקן זשורנאל שוין צוואנציק יאָר.

---- איז דאָס א יום טוב פון אלע זשעלעכאָוער,אומעטום---

אַמיר מאכן א שטיקל סך הכל: מיט צוואנציק יאָר צוריק,אין יאָר 1948,האָט אונזער ליבער לייבוש,ניט קיין פראָפעסיאָנעלער שרייבער, ארויסגעגעבן דעם ערשטן נומער־זשעלעכאָוער בולעטין,א קלייניר פאָרמאט 8 זייטלאָן, סדיגט פאר מיר דער ערשטער נומער - לייבוש פארענטפערט־זיך אז,ער איז געצוואונגען ארויסצוגעבן דעם בולעטין ווי מאיז אים אוממעגלאָן צו שרייבן אזויפי, בריוו. דעריבער,ווי, ער,דורן דער שריפט,רייִדן צו אלע פרייִנט צו העלפן ארויסראטעווען די

שאריט הפ׳יטה.. ער האט דאן,אלײן,אנגעפירט א ריזיקע היץפס־ארבײט ארויסצונעמען די לעצטע געפ׳יבענע נאכן חורבן. יעדער אײנער האט נאן דאן געהאפט,אפשר,אפשר איז עמיצער פון די נאנסטע געפ׳יבן... האט מען געזוכט אין די ״דיש אויסלענדישע צײטונגען..און מיט־אמאל,דער זץ איז א קליינעם נאטיץ : חורבן זשע׳עכאוו,געשריבן פון זיגמונט פירשטענבערג, הײנט איז אויסטראליע,באשרײבט אז זײענדיק אין דער רויטער ארמיי וויי ער האט ארײנגעמארשירט אין זשע׳עכאוו. געוואן אונטערגעשריבן ״לייבוש וויס׳עדער.

מיר זײנען דאן געווען 9 זשע׳.אין אויסטראליע. מיר האבן נאן געדענקט לייבושן פון דער אלטער היים,אלס אומגעוו׳נאכן ענערגישן געזע׳שאפט׳אכן מוער. דער דאזיקער קליינער נאטיץ האט ב״ אונז אל׳ע דערוועקט א געוואלטיקן אינטערעס אויסצוגעפינען דעם גור׳ פון אונזערע נאנסטע און ט עלסטע. מיר האבן גליין זיך געשטע׳נט אין קאנטאקט מיט לייבושן. וויי דערשטוינט זײנען מיר געוואָרן,אז באל׳ד אין זיין ערשטן בריוו,האבן מיר דערהאלטן א קוואַ מיט ידיעות פון אונזער פארטי׳יקט שטעט׳,פון אונזערע נאנסטע און ט״ערסטע..

זײ־נ־הויז איז געוואָרן א מין אינפארמאציע קוואַ ניט ב׳ויז פאר זשע׳עכאוער ,נאר פאר אסן קליינע שטעט׳אן אין פוי׳ן...

עס איז,מיר אומעג׳אן צו באגרײפן,נאן אזויפי׳ ישן,וויי אזוי אין מענטש,וואס האט באדארפט יעדן פרימארגן אויפשטיין 5 אזייגער צו קאנען טאן אן ארבײט פון א גאנצן שטאב פון א גאנצע ארגאניזאציע..ער מיט דער הי׳ך פון זײן מאריס עה האט דאס אל׳ע באווײזן צו דערגרײכן. דער בוליטין איז אויסגעוואקסן דורן דער הי׳פס ארבײט,אן שום פרעטענציעס אף ליטעראריש ט.. ק נער האט פון דעם דאן ניט געקאנט אפי׳ו חלומען.. און דאס שריפט־וויי מיר פ׳עגן דאס באשיידן רושן - איז זין פאנאנדערגעוואקסן און געוואָרן א וויכטיקער זשורנא׳ מיט וויכן מיר אל׳ע אומעטום,מעגן זין גרויסן... פון 8 זײט׳אן איז 150 און זין דערוואָרען א נאמען אין דער ״דיש קולטורע׳ער וועלט.. ״לייבוש איז געוואָרן

מיד און געזוכט עמיצן וואס זאָ׳ איבערנעמען זיין ארבייט..דאן האָט זיך פריינט שאָ׳עק געשטאָ׳ט צו זיין רוף.. ביידע: לייבוש און שאָ׳עק זיינען געווען יוגנט פריינט נאָך אין דער אׂ׳טער היים.. ביידע בייד כמעט דער זעׂ׳בער ארבייט. לייבוש איז געווען דער יע־ניקער וואס האָט שאָ׳עקן אר־נגעפירט אין דעם "גראָסער קו׳פ־מאין זש־ און אוי, איצט אים צוגעצויגן צו דער ארבייט פון אונזער משפחה. און ווי יעדער נ־ער א־גנטימער "האָט ער אָנגעהויבן זוכן אויסצו־ בעסערן,באנ־ען און צוגעבן א ניי פנים. א פנים וואס איז א פריי־ב צו זעען יעדן נ־ען נומער. יעדער נומער בר־נגט אונז נעענטער צו דער ירושה פון דורות יידיש קו׳טור לעבן.. די צוואנציק יאָר פון אונזער בו׳עטין דארף געיום טובט ווערן פון אונזער גאנצער משפחה, אומעטום,עס איז אונזער א׳עמענס יום טוב..טייערע ׳אנדס׳יים !!! אונזערע טייערע ׳לייבוש און שאָ׳עק,זיים געשטארקט און גייט אין מיט דער דאָזיקער היי׳יקער ארבייט...

גד׳יהו אָשאָק מע׳בּאָרן אויסטרא׳יע.

געשטאָרבן סעם בוימאי׳,א זון פון אונזער עלטסטן לאנדסמאן, חיים שמעון,52 יאָר אלט,וי׳ן מיר אויסדריקן אונזער טיפסטן מיט גע־פי׳ דעם א׳טן טאטן,דער משפחה אומעטום,איר זאָ׳ט קיינמאָ׳ מער ניט ווי׳סן פון קיין צער און פיין.

ג.אָשאָק ---- זשע׳עכאוער גרופע מע׳בּאָרן אויסטראל׳יע

אונזערע טייערע פריינט הערש׳ און פרידע אלטמאן צו אייער גרויסן אומגי׳ק,דער טויט פון אייער "נגסטן ברודער און שוא־ גער סעם בוימאי׳, איז אויסטראל׳יע "איר זאָ׳ט מער קיינמאָ׳ מער ניט ווי׳סן פון קיין וויי׳טיק און פיין.

אהרן און צירע׳ע רידעלמאן קאָטע ריקע

אונזערע טיפע מיטגעפי׳ן אונזער ברודער ון שוגערן,פרידע און הערש׳ צום טויט פון אייער ברודער און שוגער "איר און א־ער משפחה זאָ׳ט קיינמאָ׳ מער ניט ווי׳סן פון קיין צער. רעדאקציע

אביסל אינפארמאציע וועגן אונזער משפחה זשעלעכאוו

דער "זשעלעכאוועד בולעטין"איז געגרינדעט און רעדאקטירט געוואָרן פון אונזער ליבן לייבוש וויסלעדער (לעא וויס)זינט 1948. מיט א קורצן איבערריס האָט ווידער אָנגעהויבן דערשינען אין פאנאמא זינט 1964. דערשינט רעגולער דרי מאל יערלאך : יאנואר,מאי און סעפטעמבער.

****

וואו געפונען זיך די זשעלעכאוועד ?

גרעסערע גרופעס געפונען זיך אין : ישראל,ניו יארק,אויסטראליע, פראנקרייך,פוילן,ארגענטינע,קאלאמביע,ווענעזועלע,קאסטע ריקע און קלענערע גרופעס,יחידים,אין שיקאגא,לאס אנזשעלעס,ארובא,קוראסא בראזיל,קאנאדע א א ו..

******

אונטער דער פירערשאפט פון אונזערע אלעמענס לייבוש,איז געשאפן געוואָרן א ליי־קאסטע אין ישראל : תל אביב און חיפה,וואו אונזערע זש. קאָנען קריגן געבאָרגט געלט אָן פראצענט. קנאפע 500 האָבן זיך שוין באנוצט מיט דער פריוילעגיע. אויסטראליע און קאסטע ריקע שיקן צו יערלאכע,באדיינדע סומעס. אחוץ קלענערע בישטיערונגען פון אנדערע גרופעס און יחידים. נאטירלאך,מיר שטיצן אויך פון צייט צו צייט מאנכע יחידים וואָס נויטיקן זיך אין אונזער הילף אין פארשידענע לענדער. דאָס פארפנטלאכן מיר ניט אין בולעטין...

****

די מיטארבייטער פון בולעטין געפונען זיך אין פארשידענע לענדער. זיי אינפארמירן אונז וועגן אלץ,וואָס עס קומט פאָר אין אונזער משפחה: גוטע אדער שלעכטע נייעס. אונזער שריפט איז דער פארבינד־פונקט וואָס האלט אונז צוזאמען און העלפט אונז דורכפירן אונזער הילפס־ארבייט. דער"בולעטין"ווערט געדרוקט אין 400 נומערן...

סטיפענדיע "פאָנד ...אונזער טייערער פריינט יאסל יגליצקי ע"ה האָט איבערגעלאָזט א ירושה 5,000 דאלאר פאר א סטיפענדיע־פאָנד. דאָס דערמעגלאכט אונז צו העלפן די קינדער פון די זשעלעכאוועד צו קריגן א העכערע אקאדעמישע דערציונג אין ישראל...

****

M. FRUCHTENBERG

2823 WEST 12th STREET

CONEY ISLAND BROOKLYN N Y

IMPRESO EN I. BARCENAS